

Briselē, 2025. gada 8. jūlijā
(OR. en)

11333/25
ADD 17

ENV 670
CLIMA 256
AGRI 326
PECHE 203
ECOFIN 964
COMPET 701

PAVADVĒSTULE

Sūtītājs: Eiropas Komisijas ģenerālsekretāre, parakstījusi direktore *Martine DEPREZ*

Saņemšanas datums: 2025. gada 7. jūlijs

Saņēmējs: Eiropas Savienības Padomes ģenerālsekretāre *Thérèse BLANCHET*

K-jas dok. Nr.: SWD(2025) 315 final

Temats: KOMISIJAS DIENESTU DARBA DOKUMENTS
Vides politikas īstenošanas 2025. gada pārskats
Ziņojums par LATVIJU
Pavaddokuments dokumentam
Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas
Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai
Vides politikas īstenošanas 2025. gada pārskats – labklājībai un
drošībai

Pielikumā ir pievienots dokuments SWD(2025) 315 final.

Pielikumā: SWD(2025) 315 final

Briselē, 7.7.2025.
SWD(2025) 315 final

KOMISIJAS DIENESTU DARBA DOKUMENTS

Vides politikas īstenošanas 2025. gada pārskats Ziņojums par LATVIJU

Pavaddokuments dokumentam

Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai

Vides politikas īstenošanas 2025. gada pārskats – labklājībai un drošībai

{COM(2025) 420 final} - {SWD(2025) 300 final} - {SWD(2025) 301 final} -
{SWD(2025) 302 final} - {SWD(2025) 303 final} - {SWD(2025) 304 final} -
{SWD(2025) 305 final} - {SWD(2025) 306 final} - {SWD(2025) 307 final} -
{SWD(2025) 308 final} - {SWD(2025) 309 final} - {SWD(2025) 310 final} -
{SWD(2025) 311 final} - {SWD(2025) 312 final} - {SWD(2025) 313 final} -
{SWD(2025) 314 final} - {SWD(2025) 316 final} - {SWD(2025) 317 final} -
{SWD(2025) 318 final} - {SWD(2025) 319 final} - {SWD(2025) 320 final} -
{SWD(2025) 321 final} - {SWD(2025) 322 final} - {SWD(2025) 323 final} -
{SWD(2025) 324 final} - {SWD(2025) 325 final} - {SWD(2025) 326 final}

Saturs

KOPSAVILKUMS	3
I DAĻA. TEMATISKĀS JOMAS.....	4
1. APRITES EKONOMIKA UN ATKRITUMU APSAIMNIEKOŠANA	4
<i>Pāreja uz aprites ekonomiku</i>	4
<i>Atkritumu apsaimniekošana</i>	7
2. BIODAUDZVEIDĪBA UN DABAS KAPITĀLS	12
<i>Globālais un ES biodaudzveidības satvars.....</i>	12
<i>Dabas aizsardzība un atjaunošana – Natura 2000</i>	13
<i>Sugu atjaunošanās.....</i>	14
<i>Ekosistēmu atjaunošana</i>	16
<i>Invazīvu svešzemju sugu profilakse un pārvaldība.....</i>	22
<i>Ekosistēmu novērtēšana un uzskaitē</i>	23
3. NULLES PIESĀRŅOJUMS.....	25
<i>Tīrs gaiss.....</i>	25
<i>Rūpnieciskās emisijas.....</i>	26
<i>Lielu rūpniecisku avāriju novēršana: Seveso</i>	28
<i>Dzīvsudraba regula</i>	30
<i>Troksnis</i>	30
<i>Ūdens kvalitāte un ūdens resursu apsaimniekošana</i>	31
<i>Ķimikālijas</i>	36
4. KLIMATRĪCĪBA	39
<i>ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēma.....</i>	40
<i>Kopīgie centieni.....</i>	40
<i>Zemes izmantošana, zemes izmantošanas maiņa un mežsaimniecība.....</i>	41
<i>Pielāgošanās klimata pārmaiņām.....</i>	41
II DAĻA. LABVĒLĪGS SATVARS – ĪSTENOŠANAS RĪKI.....	43
5. FINANSĒJUMS	43
<i>Klimatfinansējuma atskaites punkti.....</i>	43
<i>Finansējums un investīcijas vides jomā.....</i>	43
<i>Publisko finanšu pārvaldība</i>	48
<i>Prioritārās darbības.....</i>	50
6. VIDISKĀ PĀRVALDĪBA	52
<i>Informācija, sabiedrības līdzdalība un iespēja vērsties tiesā.....</i>	52
<i>Atbilstības nodrošināšana.....</i>	54
<i>ES atbalstīta vidiskās spējas veidošana.....</i>	58

Kopsavilkums

2016. gada maijā Eiropas Komisija ievieša vides politikas īstenošanas pārskatu – regulāras ziņošanas instrumentu, kura pamatā ir analīze, dialogs un sadarbība ar ES dalībvalstīm un kura mērķis ir uzlabot pašreizējās ES vides rīcībpolitikas un tiesību aktu īstenošanu⁽¹⁾. Pēc iepriekšējiem – 2017., 2019. un 2022. gada – cikliem šajā ziņojumā ir novērtēts Latvijā panāktais progress un aprakstītas galvenās vēl neatrisinātās problēmas un pastāvošās iespējas vides tiesību aktu īstenošanā. Šā ziņojuma mērķis ir sniegt informāciju par īstenošanas rezultātiem un izcelt visiedarbīgākos veidus, kā novērst īstenošanas nepilnības, kas ietekmē cilvēka veselību un vidi un kavē valsts ekonomikas attīstību un konkurētspēju. Ziņojuma pamatā ir sīki izstrādāti nozariski īstenošanas ziņojumi, kurus Komisija ieguvusi vai sagatavojuši saskaņā ar konkrētiem tiesību aktiem par vidi.

Galvenās turpinājumā izklāstītās problēmas ir atlasītas no šā ziņojuma I daļas “Tematiskās jomas”, ņemot vērā tādus faktorus kā vides politikas īstenošanas problēmas nopietnība iedzīvotāju dzīves kvalitātes ietekmējuma ziņā, attālumš līdz mērķrādītājam un finansiālā ietekme.

Pārejā uz **aprites ekonomiku** Latvija saskaras ar būtiskām problēmām, tāpēc steidzami jārikojas, lai palielinātu apritīgi izmantotu materiālu īpatsvaru, pilnībā īstenotu tās rīcībpolitisko satvaru un pieņemtu augšposma apritīguma veicināšanas pasākumus. Lai gan ar tādām iniciatīvām kā dzērienu iepakojuma depozīta sistēma, paplašinātas ražotāja atbildības sistēmas ieviešana attiecībā uz jauniem un lietotiem tekstilizstrādājumiem un zaļā publiskā iepirkuma atjaunināšana ir panākts progress, sadzīves atkritumu reciklēšana un bioatkritumu savākšana aizvien vēl ir galveno problēmjautājumu vidū. Neraugoties uz 2022. gadā reciklēto sadzīves atkritumu īpatsvaru 51 %, kas ir tuvu ES27 vidējam rādītājam, pastāv risks, ka Latvija 2035. gada mērķi poligonos apglabāto atkritumu īpatsvaru samazināt līdz 10 % nespēs, jo poligonos aizvien vēl tiek apglabāti 44 % sadzīves atkritumu.

Latvija ar tās raženo **dabas kapitālu**, plašajiem mežiem un bagātīgajiem ūdens resursiem biodaudzveidību nereti uzskata par pašsaprotamu, tai nav nacionālas biodaudzveidības stratēģijas, un tā nepietiekami investē dabas kapitāla aizsardzībā un atjaunošanā. Tādas ekonomiskās intereses kā mežizstrāde un kūdras ieguve nereti aizēno biodaudzveidības mērķus. Labvēlīgā saglabāšanās stāvoklī ir mazāk nekā 10 % aizsargājamo dzīvotņu, un zemes izmantojuma maiņas un mežsaimniecības un lauksaimniecības radīto noslogojumu

dēļ sarūk tādas dzīvotnes kā daļēji dabiskie zālāji, meži, purvi un piekrastes dzīvotnes. Visu dzīvotņu un sugu kartēšanu Latvija ir pabeigusi, taču *Natura 2000* tīkls vēl jāpaplašina, un tā saskaras ar kritiku par degradētu kūdrāju apmežošanu – praksi, kas apdraud klimata mērķus un ilgtspēju. **Nosusināti kūdrāji** nesamērīgi palielina siltumnīcefekta gāzu emisijas, savukārt dažas ārpus *Natura 2000* teritorijām esošas meža dzīvotnes kailciršu rezultātā izzudušas lielā apmērā, pirms tās pagūts noteikt par Eiropas Savienības nozīmes dzīvotnēm.

Par **ūdens piesārņojumu** runājot, trešo upju baseinu apsaimniekošanas plānu novērtējums liecina, ka virszemes ūdensobjektu ekoloģiskais stāvoklis ir nedaudz uzlabojies, taču to ķīmiskais stāvoklis salīdzinājumā ar iepriekšējo pārskata periodu ir pasliktinājies.

Latvijas zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības (**ZIZIMM**) sektors pēdējos gados ir kļuvis par siltumnīcefekta gāzu neto emitētāju. Lielās emisijas no aramzemes un zālājiem liecina par vērā ņemamām emisijām no augsnēm ar augstu organiskās vielas saturu, piemēram, nosusinātiem kūdrājiem, un par meža krājumu sarukumu – tie ir galvenie ZIZIMM sektora emisiju faktori valstī.

Tiek lēsts, ka kopējās **vidiskās investīcijas, kas vajadzīgas**, lai Latvija varētu sasniegt mērķus tādās jomās kā piesārņojuma novēršana un kontrole, aprites ekonomika un atkritumi, ūdeņu aizsardzība un apsaimniekošana, biodaudzveidība un ekosistēmas, ir divi miljardi EUR gadā. Liela daļa no šīs aplēstās nepieciešamās summas, proti, aptuveni viens miljards EUR gadā, ir saistīta ar vajadzību atbalstīt biodaudzveidību un ekosistēmas. Patlaban Latvijā ik gadus **pietrūkst vidisko investīciju** aptuveni 1,2 miljardu EUR apmērā, un tas ir aptuveni 3 % no valsts iekšzemes kopprodukta, tātad krietni vairāk nekā vidēji ES (0,77 %).

Vidiskās pārvaldības jomā Latvija nodrošina plašas tiesības uz sabiedrības iespēju celt prasību tiesā (*locus standi*) vides jautājumos. Tas, ka ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojuma sagatavošana tiek pabeigta 6–18 mēnešu laikā un oficiālais lēmums un iestāžu skaidrojums par projekta ietekmi uz vidi tiek pabeigts vien divu mēnešu laikā, liecina, ka Latvijā ir viena no ātrākajām ietekmes novērtējuma procedūrām ES. Lai labāk īstenotu ES vidiskās rīcībpolitikas un palielinātu ES finansējuma un tehniskā atbalsta līdzekļu apguvi, svarīgi ir uzlabot par vides jautājumiem atbildīgo Latvijas iestāžu **administratīvo spēju**.

⁽¹⁾ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “ES vides politikas potenciāla atjaunināšana: kā tas paveicams ar regulāriem vides politikas īstenošanas pārskatiem”,

COM(2016) 316 final, 2016. gada 27. maijs, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=COM%3A2016%3A316%3AFIN>.

I daļa. Tematiskās jomas

1. Aprites ekonomika un atkritumu apsaimniekošana

Pāreja uz aprites ekonomiku

ES pārejai uz aprites ekonomiku turpinoties, rūpniecisko sistēmu ietekme uz vidi un klimatu samazināsies, jo būs vajadzīgs mazāks daudzums izejmateriālu, produkti un materiāli ilgāk paliks aprites ciklā un tiks radīts mazāks daudzums atkritumu, tātad ekonomikas izaugsme tiks atsaistīta no resursu patēriņa. Aprites ekonomikai piemīt vērā ņemams potenciāls sekmēt konkurētspēju un darbvietu radīšanu, turklāt tā veicinās inovāciju un pavērs piekļuvi jauniem tirgiem. Tā kā 2020. gada aprites ekonomikas rīcības plāna (AERP) ⁽²⁾ pasākumi ir vai nu jau pieņemti, vai arī ir likumdošanas procesā, dalībvalstīm tagad būs jākoncentrējas uz to ātru un rezultatīvu īstenošanu.

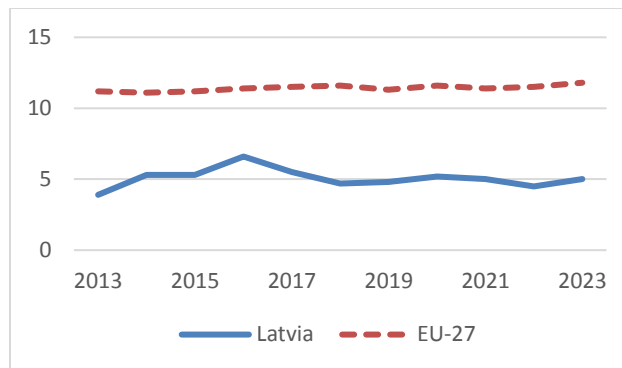
Ar 2020. gada AERP tika uzsākts likumdošanas process attiecībā uz iniciatīvu kopumu, kas valstu valdībām visā ES tagad būs jāīsteno. Visas šīs iniciatīvas tika ieviestas, vadoties pēc visaptverošas aprites cikla pieejas, un tajās paredzēti pasākumi, kas vērsti uz dažādiem produktu aprites cikla posmiem – no koncepcijas izstrādes līdz ekspluatācijas laika beigām.

AERP noteiktais ES galvenais mērķis ir līdz 2030. gadam divkārtot apritīgi izmantotu materiālu īpatsvaru (*CMUR*).

CMUR ir viena apritīguma aspekta mērs: ekonomikā izmantoto materiālu kopējā daudzuma daļa, ko veido reciklēti atkritumi. Lielāka *CMUR* vērtība nozīmē, ka izejvielu aizstāšanai izmantots vairāk otrreizējo materiālu, tādējādi samazinot pirmreizējo izejvielu ieguves ietekmi uz vidi.

Augstākais apritīgi izmantotu materiālu īpatsvars Latvijā tika sasniegts 2016. gadā, tad tas nedaudz nokritās, bet pēc tam daudz nav mainījies. 2023. gadā tas bija 5 %, kas ir krietni zem ES vidējā (11,8 %) (1. attēls).

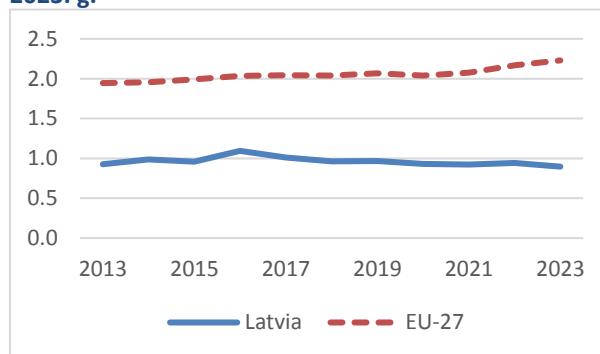
1. attēls. *CMUR* (%), 2013.–2023. g.

Avots: Eurostat, "Circular material use rate", env_ac_cur, pēdējo reizi atjaunināts 2024. gada 13. novembrī, skatīts 2024. gada 9. decembrī, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/view/env_ac_cur.

Resursu produktivitāte ir tautsaimniecībā tieši izmantoto materiālu kopapjoms attiecībā pret iekšzemes kopproduktu (IKP). Resursu produktivitātes uzlabošana var palīdzēt minimalizēt negatīvo ietekmi uz vidi un atkarību no izejvielu tirgu svārstīguma. Kā redzams 2. attēlā, ar 0,9 EUR uz patērēto materiālu kilogramu resursu produktivitāte Latvijā 2023. gadā ir vairāk nekā uz pusi mazāka par ES vidējo rādītāju, kas ir 2,23 EUR uz kilogramu.

2. attēls. Resursu produktivitāte (EUR/kg), 2013.–2023. g.

NB! Izmantotā mērvienība ir EUR/kg ķēdētā apjoma (2015). Ķēdētie apjomi ir vērsti uz pirmpreču daudzuma un cenu izmaiņām iepriekšējos gados, ņemot vērā inflāciju, un tos indeksē līdz tuvākajam atbilstošajam gadam, šajā gadījumā 2015. gadam.

Avots: Eurostat, "Resource productivity", env_ac_rp, pēdējo reizi atjaunināts 2024. gada 7. augustā, skatīts 2024. gada 9. decembrī, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/view/env_ac_rp.

⁽²⁾ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Jauns aprites ekonomikas rīcības plāns. Par tīrāku un konkurētspējīgāku Eiropu", COM(2020) 98 final, 2020. gada 11. marts, [https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=COM%3A2020%3A98%3AFIN)

[lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=COM%3A2020%3A98%3AFIN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=COM%3A2020%3A98%3AFIN).

Rīcībpolitikas un pasākumi

Līdztekus Eiropas iniciatīvām saskaņā ar AERP dalībvalstis tiek mudinātas pieņemt un īstenot aprites stratēģijas valsts, reģionu un pilsētu līmenī. Lai izmantotu tuvienas ekonomikas potenciālu⁽³⁾, stratēģijas būtu jāpielāgo katras valsts un vietējiem apstākļiem, vienlaikus ievērojot holistiskas – visu vērtības ķēdi aptverošas – pieejas principus.

Kopš 2017. gada, kad darboties sākusi Eiropas aprites ekonomikā ieinteresēto personu tiešsaistes platforma⁽⁴⁾, valsts, reģionālās un vietējās iestādes ir platformu izmantojušas, lai dalītos ar stratēģijām, ceļvežiem un labu praksi, piemēram, ar alternatīviem uzņēmējdarbības modeļiem un inovatīvām tehnoloģijām.

2020. gada septembrī Latvija pieņēma Rīcības plānu pārejai uz aprites ekonomiku 2021.–2027. gadam⁽⁵⁾. Plānā ietvertas septiņas iniciatīvas, kas jāīsteno līdz 2027. gadam: pāreja no atkritumu apsaimniekošanas uz resursu apsaimniekošanu, resursu produktivitātes uzlabošana, priekšnoteikumu veidošana preču otrreizējai izmantošanai, pārejas no preču pirkšanas uz pakalpojumiem veicināšana, koncentrēšanās uz prioritārajām nozarēm, pašvaldību lomas stiprināšana un sabiedrības iesaiste un informēšana.

Minētā rīcības plāna īstenošana ir sākusies, un ir pieņemti vairāki pasākumi. To vidū ir dzērienu iepakojuma depozīta sistēma, Plastmasu saturošu izstrādājumu patēriņa samazināšanas likums un atkritumu stadijas beigu kritēriji, kas piemērojami jaunām atkritumu kategorijām.

Patlaban Latvija veido komiteju, kas pārraudzīs plāna īstenošanu.

Zaļais publiskais iepirkums

Lielu daļu Eiropas patēriņa veido publiskais iepirkums, un publiskā sektora iestāžu pirk spēja ir aptuveni 14 % no ES IKP. Publiskais iepirkums, kurā izmanto zaļos vai apritīguma kritērijus (aprites cikla analīze, *PaaS* (platforma kā pakalpojums), lietotas preces) var palīdzēt veicināt pieprasījumu pēc ilgtspējīgiem ražojumiem, kas atbilst remontējamības un reciklējamības standartiem.

Publiskais iepirkums Latvijā veido 15,3 % no IKP, bet zaļais publiskais iepirkums (ZPI) – 2,3 % no Latvijas IKP⁽⁶⁾. 2023. gadā ZPI īpatsvars bija 15 % finanšu izteiksmē (mazāk salīdzinājumā ar 29,9 % 2022. gadā) un 11,9 %, rēķināts no visu publisko iepirkumu kopskaita (mazāk salīdzinājumā ar 14,7 % 2022. gadā).

2023. gada 1. augustā spēkā stājās grozījumi Ministru kabineta noteikumos par ZPI⁽⁷⁾, ar kuriem ieviestas izmaiņas prasībās piecās obligātajās kategorijās. Svarīgākie atjauninājumi ietvēra obligātas ZPI prasības divām jaunām grupām: no 2024. gada – trešās grupas ēku būvniecībai un no 2023. gada augusta – vieglajiem pasažieru un komerciālajiem transportlīdzekļiem. Šīs grupas, ņemot vērā to būtisko finansiālo ietekmi, tika pārceltas no brīvprātīgas uz obligātu piemērošanu, un paredzams, ka nākamajos gados tas ZPI statistikas rādītājus uzlabos.

ES ekomarķējums un vides vadības un audita sistēma

ES ekomarķējuma aptverto produktu grupu skaits un vides vadības un audita sistēmas (*EMAS*) licencēto organizāciju skaits katrā valstī zināmā mērā liecina par to, cik aktīvi privātais sektors un valsts ieinteresētās personas attiecīgajā valstī ir iesaistījušās pārejā uz aprites ekonomiku. ES ekomarķējumu piešķir produktiem ar attiecīgajā klasē vislabāko vidisko sniegumu. *EMAS* ir brīvprātīga vidiskās pārvaldības sistēma, kuras mērķis ir samazināt organizāciju ietekmi uz vidi.

2024. gada septembrī no 98 977 produktiem un 2983 licencēm, kas reģistrēti ES ekomarķējuma sistēmā, Latvijā bija 929 produkti un 6 licences, un tas liecina par ļoti zemu izmantošanas līmeni un niecīgu pieaugumu salīdzinājumā ar iepriekšējo ziņojumu⁽⁸⁾. Latvija ir vienīgā dalībvalsts, kurā *EMAS* nav aktīvi reģistrētu organizāciju⁽⁹⁾.

Latvijas *CMUR* 2023. gadā ir pieaudzis par 0,5 procentpunktiem. Tas liecina, ka 2022. gada prioritāro darbību, proti, veikt uz šā īpatsvara palielināšanu vērstus pasākumus, ir zināmā mērā izdevies īstenot.

2025. gada prioritārās darbības

- Īstenojot atjauninātu nacionālo stratēģiju, kas atbilstīgi ES satvaram un ieteikumiem papildināta ar augšupējiem apritīguma pasākumiem,

⁽³⁾ Eiropas Komisija “Proximity and social economy ecosystem”, Eiropas Komisijas tīmekļvietne, https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/proximity-and-social-economy_en.

⁽⁴⁾ Aprites ekonomikā ieinteresēto personu platforma (<https://circulareconomy.europa.eu/platform/en/strategies>).

⁽⁵⁾ <https://likumi.lv/ta/id/317168-par-ricibas-planu-parejai-uz-aprites-ekonomiku-20202027-gadam>.

⁽⁶⁾ Ministru kabinets, *Par zaļā iepirkuma īstenošanu valsts pārvaldē 2023. gadā*, informatīvs ziņojums, 2024, <https://likumi.lv/ta/id/352388-par-zala-iepirkuma-istenosanu->

[valsts-parvalde-2023-gada.](https://likumi.lv/ta/id/343571-grozijumi-ministru-kabineta-2017-gada-20-junija-noteikumos-nr-353-prasibas-zalajam-publiskajam-iepirkumam-un-to-piemerosanas-ka...)

⁽⁷⁾ <https://likumi.lv/ta/id/343571-grozijumi-ministru-kabineta-2017-gada-20-junija-noteikumos-nr-353-prasibas-zalajam-publiskajam-iepirkumam-un-to-piemerosanas-ka...>

⁽⁸⁾ Eiropas Komisija, “EU Ecolabel facts and figures”, Eiropas Komisijas tīmekļvietne, skatīta 2025. gada 4. februārī, <http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/facts-and-figures.html>.

⁽⁹⁾ Stāvoklis 2024. gada oktobrī. Eiropas Komisija, “Published organisations”, *EMAS* reģistrs, skatīts 2025. gada 4. februārī, <https://webgate.ec.europa.eu/emas2/public/registration/list>.

- paātrināt pāreju uz aprites ekonomiku.
- Pieņemt uz apritīgi izmantotu materiālu īpatsvara palielināšanu vērstus pasākumus.

Atkritumu apsaimniekošana

Lai atkritumus būtu iespējams pārvērst resursos:

- (i) nosakot produktu dizaina prasības, jāpievēršas visam produktu aprites ciklam no koncepcijas izstrādes līdz ekspluatācijas laika beigām, lai tādā veidā panāktu, ka produkti ir ilgtspējīgāki;
- (ii) pilnībā jāīsteno ES tiesību akti atkritumu jomā, un tas ietver atkritumu apsaimniekošanas hierarhiju, pienākumu nodrošināt atkritumu dalītu savākšanu, mērķrādītājus attiecībā uz atkritumu novirzīšanu no poligoniem utt.;
- (iii) jāsamazina radīto atkritumu apjoms uz vienu iedzīvotāju absolūtā izteiksmē;
- (iv) lai samazinātu atkarības, veidotu noturīgas vērtības ķēdes un stimulētu pieprasījumu pēc reciklēta satura visos produktos, jāpalielina kritiski svarīgas izejvielas (KSI) saturošu atkritumu reciklēšanas rādītāji;
- (v) enerģija jāatgūst tikai no nerekļejamiem materiāliem;
- (vi) pakāpeniski jāizbeidz reciklējamu atkritumu vai resursu veidā atgūstamu atkritumu apglabāšana poligonos.

Viens no galvenajiem ES atkritumu apsaimniekošanai veltīto tiesību aktu mērķiem ir ekonomikas izaugsmi atsaistīt no tās vidiskās ietekmes.

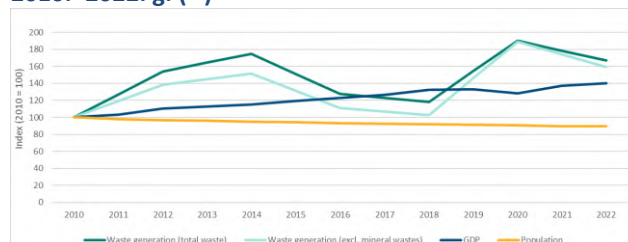
ES pieeja atkritumu apsaimniekošanai balstās uz atkritumu apstrādes hierarhiju: rašanās novēršana, sagatavošana atkalizmantošanai, reciklēšana, atgūšana un – kā vismazāk vēlamā iespēja – likvidēšana (kas ietver apglabāšanu poligonos un incinerāciju bez enerģijas atgūšanas).

Visi atkritumu apsaimniekošanas jomas leģislatīvie priekšlikumi, kurus Komisija ierosinājusi kopš 2021. gada, vērsti uz to, lai rosinātu dalībvalstis popularizēt labāku produktu dizainu, pieprasīt ražotājiem segt no to produktiem radušos atkritumu apsaimniekošanas izmaksas un panākt, ka atkritumi tiek apsaimniekoti atkritumu apsaimniekošanas hierarhijas augstākajos līmeņos.

Kopējais Latvijā radīto atkritumu apjoms laikā no 2010. līdz 2014. gadam pamatīgi pieauga, tad līdz

2018. gadam samazinājās un pēc tam atkal krietni palielinājās (3. attēls). Radīto atkritumu apjoms Latvijā 12 gados ir pamatīgi svārstījies, taču visā visumā tas ir krietni pieaudzis. Tomēr izdarīt secinājumus par to, kā sokas ar atkritumu rašanās atsaistīšanu no ekonomikas attīstības, no pieejamajiem datiem nevar.

3. attēls. Radīto atkritumu apjoms (kopapjoms, izņemot galvenos minerālu atkritumus), iedzīvotāju skaits un IKP, 2010.–2022. g. ⁽¹⁰⁾

NB! Dati par atkritumu daudzumu nepāra gados ir interpolēti.

Kritiski svarīgās izejvielas

Atveišķu uzskaiti par KSI saturošiem atkritumiem Latvija neuztur.

Būvniecības un būvju nojaukšanas atkritumi

Būvniecības un būvju nojaukšanas atkritumi veido teju 40 % no visiem ES radītajiem atkritumiem. Nesen veikts Kopīgā pētniecības centra pētījums ⁽¹¹⁾ liecina, ka saistībā ar lielāko daļu dažādu būvniecības un būvju nojaukšanas atkritumu plūsmu, no vidiskā skatpunkta raugoties, priekšroka dodama reciklēšanai un sagatavošanai atkalizmantošanai, nevis incinerācijai un apglabāšanai poligonos. Tomēr, salīdzinot ar incinerāciju un apglabāšanu poligonos, reciklēšana un sagatavošana atkalizmantošanai un reciklēšanai bieži vien ir ekonomiski neizdevīgāka. Lēš, ka pieejamās tehnoloģijas izmantošana radīto reciklēto un atkalizmantošanai sagatavoto atkritumu daudzuma pieaugumu, kas ik gadus ļautu aiztaupīt papildu 33 Mt siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju (vairāk nekā, piemēram, Igaunijas, Latvijas un Luksemburgas ikgadējās SEG emisijas kopā).

Reciklēto un atkalizmantošanai sagatavoto būvniecības un būvju nojaukšanas atkritumu īpatsvars Latvijā 2022. gadā bija 87 % salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 79,8 %. Pasākumi, kuru mērķis ir vēl vairāk palielināt reciklēto un

⁽¹⁰⁾ Avoti: Eurostat, "GDP and main components (output, expenditure and income)", nama_10_gdp, skatīts 2024. gada 15. oktobrī, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nama_10_gdp_cust_om_9301905/default/table; Eurostat, "Generation of waste by waste category, hazardousness and NACE Rev. 2 activity", env_wasgen, pēdējo reizi atjaunināts 2024. gada 30. septembrī, skatīts 2024. gada 22. oktobrī, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/env_wasgen/default/table?lang=en; Eurostat, "Population change – Demographic balance and crude rates at national level", demo_grind, skatīts 2024. gada

15. oktobrī, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_gind/default/table?lang=en&category=demo.demo_ind.

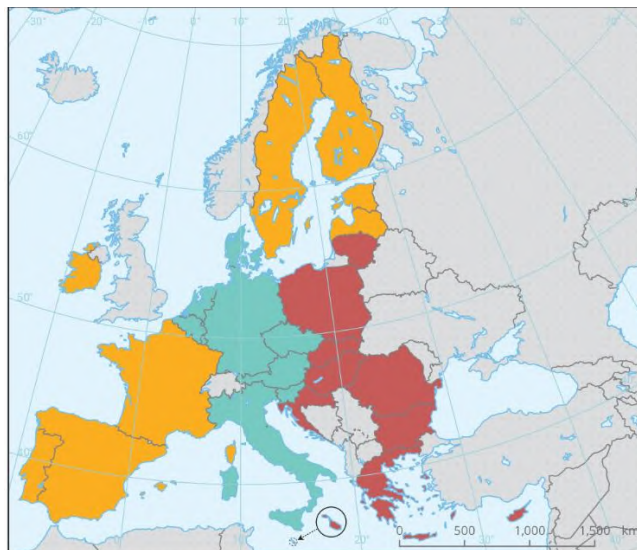
⁽¹¹⁾ Eiropas Komisija: Kopīgais pētniecības centrs, Cristobal Garcia, J., Caro, D. et al., *Techno-economic and environmental assessment of construction and demolition waste management in the European Union*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2024, <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC135470>.

atkalizmantošanai sagatavoto būvniecības un būvju nojaukšanas atkritumu īpatsvaru, ietver dalītu savākšanu to rašanās vietā, piemēram, izmantojot digitalizētus pirmsnojaukšanas auditus⁽¹²⁾ (“resursu novērtējumi”), paplašinātu ražotāja atbildību un citus ekonomiskus instrumentus, kā arī augšposma pasākumus, piemēram, reciklētā satura palielināšanu būvizstrādājumos un aprites principam atbilstošu⁽¹³⁾ būvdarbu projektēšanu.

Īstenošanas veicināšana – 2023. gada agrīnā brīdinājuma ziņojums par atkritumiem

Šajā iedaļā galvenā uzmanība pievērsta sadzīves atkritumu apsaimniekošanai⁽¹⁴⁾, kurai ES tiesību aktos noteikti obligāti reciklēšanas mērķrādītāji. 2023. gada jūnijā Komisija publicēja *Agrīnā brīdinājuma ziņojumu par atkritumiem*⁽¹⁵⁾, kurā norādītas atkritumu apsaimniekošanas vispārējās tendences un dalībvalstis, kurās pastāv risks nesasnēgt 2025. gadam izvirzītos atkritumu mērķrādītājus (sk. 4. attēlu). Pastāv risks, ka atkalizmantošanai sagatavoto un reciklēto sadzīves atkritumu mērķrādītāju Latvija nesasnēgs, taču reciklēto iepakojuma atkritumu mērķrādītāju tā, visdrīzāk, sasniegs. Tāpat pastāv risks, ka Latvija nesasnēgs arī 2035. gada mērķi poligonos apglabāt ne vairāk kā 10 % sadzīves atkritumu.

4. attēls. Dalībvalstu izredzes sasniegt atkalizmantošanai sagatavoto un reciklēto sadzīves atkritumu un iepakojuma atkritumu mērķrādītājus

- Dalībvalstis, kurās risks nesasnēgt 55 % mērķrādītāju, kas izvirzīts attiecībā uz sadzīves atkritumu sagatavošanu atkalizmantošanai un reciklēšanu, un 65 % mērķrādītāju, kas izvirzīts attiecībā uz iepakojuma atkritumu reciklēšanu, nepastāv
- Dalībvalstis, kurās pastāv risks nesasnēgt mērķrādītāju, kas izvirzīts attiecībā uz sadzīves atkritumu sagatavošanu atkalizmantošanai un reciklēšanu, bet risks nesasnēgt iepakojuma atkritumu reciklēšanas mērķrādītāju nepastāv
- Dalībvalstis, kurās pastāv risks, ka abi mērķrādītāji netiks sasniegti
- Aptvērumā neietilpst

Avots: Eiropas Vides aģentūra (EVA), “Many EU Member States not on track to meet recycling targets for municipal waste and packaging waste”, informatīvais paziņojums Nr. 28/2022, Kopenhāgena, 2023. Atsauces dati: © ESRI.

ES tiesību akti par atkritumiem ļauj dažām dalībvalstīm ar zināmiem nosacījumiem atlikt termiņus, kādos jāsasniedz daži atkritumu apsaimniekošanas mērķrādītāji, kas izvirzīti attiecībā uz sadzīves un iepakojuma atkritumiem.

⁽¹²⁾ Eiropas Komisija: Iekšējā tirgus, rūpniecības, uzņēmējdarbības un MVU ģenerāldirektorāts, *EU Construction & Demolition Waste Management Protocol including guidelines for pre-demolition and pre-renovation audits of construction works – Updated edition 2024*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2024, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d63d5a8f-64e8-11ef-a8ba-01aa75ed71a1/language-en>.

⁽¹³⁾ Eiropas Komisija, *Circular Economy – Principles for buildings design*, Brisele, 2020, <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/39984>.

⁽¹⁴⁾ Sadzīves atkritumi ir i) jaukti atkritumi un dalīti savākti atkritumi

no mājāsaimniecībām, tostarp papīrs un kartons, stikls, metāli, plastmasa, bioatkritumi, koksne, tekstilmateriāli, iepakojums, elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumi, bateriju un akumulatoru atkritumi, kā arī lieltgabari atkritumi, tostarp matračī un mēbeles; ii) jaukti atkritumi un dalīti savākti atkritumi no citiem avotiem, kas pēc rakstura un sastāva ir līdzīgi atkritumiem no mājāsaimniecībām (Direktīvas 2008/98/EK 3. panta 2.b punkts).

⁽¹⁵⁾ https://environment.ec.europa.eu/publications/waste-early-warning-report_en.

Dalībvalstīm, kas šo iespēju vēlas izmantot, 24 mēnešus pirms termiņa Komisijai jāpaziņo un jāiesniedz īstenošanas plāns, kurā izklāstīti pasākumi, ko tās plāno veikt, lai atliktos mērķrādītājus jaunajā termiņā sasniegtu. Attiecībā uz 2025. gada mērķrādītājiem šo prerogatīvu ir izmantojušas 11 dalībvalstis, taču Latvija nav viena no tām.

Agrīnā brīdinājuma ziņojumā par atkritumiem Komisija ieteica dalībvalstīm reciklēšanas snieguma uzlabošanas centienus intensificēt. No vienas puses, Komisija sadarbojas ar valstu iestādēm un ieinteresētajām personām, lai paātrinātu mērķrādītāju sasniegšanai nepieciešamo pasākumu īstenošanu, arī ar īpaši atvēlētu finansējumu. No otras puses, Komisija ar izpildes panākšanas pasākumiem vēršas pret tām dalībvalstīm, kuras, pamatojoties uz Komisijai iesniegtajiem datiem, Atkritumu pamatdirektīvas⁽¹⁶⁾, Iepakojuma un izlietotā iepakojuma direktīvas⁽¹⁷⁾ un Direktīvas par elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumiem⁽¹⁸⁾ mērķrādītājus nav sasniegušas.

Tā kā sasniegt Atkritumu pamatdirektīvā 2021. gadam noteikto sadzīves atkritumu reciklēšanas mērķrādītāju Latvijai neizdevās, 2025. gada 25. jūlijā tai tika nosūtīta oficiāla paziņojuma vēstule. Tomēr Latvija ir Komisiju informējusi, ka attiecībā uz 2022. gadu šis mērķrādītājs ir sasniegts.

Sadzīves atkritumi

Pēdējos desmit gados Latvijā radīto sadzīves atkritumu apjoms ir pārsvarā palielinājies (5. attēls). 2022. gadā valstī radušies 464 kg sadzīves atkritumu uz vienu iedzīvotāju, kas ir ievērojami mazāk nekā aplēstais vidējais rādītājs ES27 (513 kg uz vienu iedzīvotāju).

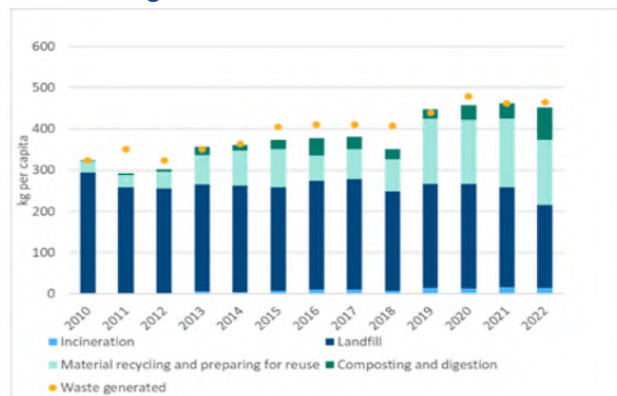
Reciklēto atkritumu īpatsvars Latvijā ir 51 %, kas ir ļoti tuvu ES27 vidējam rādītājam (49 %). Atkalizmantošanai sagatavoto un reciklēto atkritumu īpatsvars ir pamatīgi pieaudzis – no 9 % 2010. gadā līdz 51 % 2022. gadā (6. attēls)⁽¹⁹⁾.

Atkritumu poligonos apglabāto atkritumu īpatsvars kopš 2010. gada ir pastāvīgi krities, taču 2022. gadā 44 % Latvijas sadzīves atkritumu aizvien vēl tika apglabāti poligonos, bet incinerācija tika izmantota pavisam nedaudz. Tomēr uz poligoniem nosūtīto sadzīves atkritumu apjoms absolūtā izteiksmē ir saglabājies visumā stabils.

2024. gadā Latvija ieviesa bioatkritumu savākšanas sistēmu un piedāvāja iedzīvotājiem atsevišķus bioatkritumu konteinerus, taču ar to vēl nav pietiekami, un pašvaldības turpina darbu pie šā jautājuma.

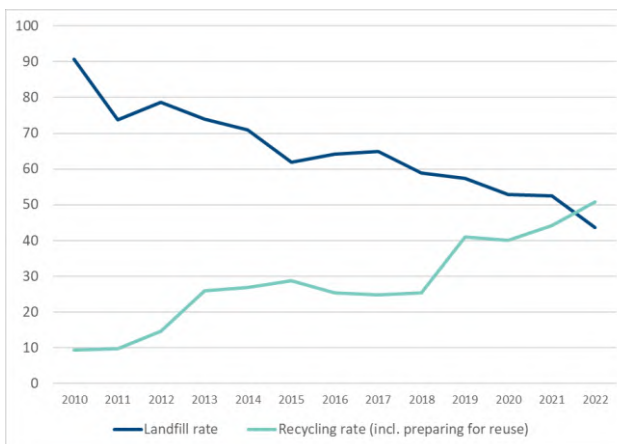
Turklāt no 2024. gada jūlija Latvija ir ieviesusi paplašinātas ražotāja atbildības sistēmu attiecībā uz jauniem un lietotiem tekstilizstrādājumiem⁽²⁰⁾, tādējādi veicinot to reciklēšanu un popularizējot ilgtspējīgu praksi.

5. attēls. Sadzīves atkritumu apsaimniekošana un reciklēšana (ieskaitot sagatavošanu atkalizmantošanai), 2010.–2022. g.

Avots: Eurostat, "Municipal waste by waste management operations", env_wasmun, skatīts 2024. gada 22. oktobrī, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ENV_WASMUN/default/table.

6. attēls. Reciklēto (tai skaitā atkalizmantošanai sagatavoto) un atkritumu poligonos apglabāto atkritumu īpatsvars (%), 2010.–2022. g.

NB! 2019. gadā metodika, kā jāziņo par reciklēšanai eksportētajiem atkritumiem, mainījās. No 2020. pārskata gada reciklēto sadzīves atkritumu aprēķināšanai piemēro jaunus ziņošanas noteikumus, ievērojot Direktīvas 2008/98/EK 11. panta 2. punkta c)–e) apakšpunktā

⁽¹⁶⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/98/EK (2008. gada 19. novembris) par atkritumiem un par dažu direktīvu atcelšanu, [Direktīva - 2008/98 - LV - Atkritumu pamatdirektīva - EUR-Lex](#).

⁽¹⁷⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/19/ES (2012. gada 4. jūlijs) par elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumiem (EEIA) (OV L 197, 24.7.2012., 38. lpp.), [Direktīva - 2012/19 - LV - EUR-Lex](#).

⁽¹⁸⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal->

[content/LV/TXT/?uri=celex%3A32012L0019](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex%3A32012L0019).

⁽¹⁹⁾ EVA, *Early warning assessment related to the 2025 targets for municipal and packaging waste – Latvia*, Kopenhāgena, 2022, <https://www.eea.europa.eu/publications/many-eu-member-states/latvia/view>.

⁽²⁰⁾ [Ministru kabineta noteikumi Nr. 359, 11.06.2024.](#)

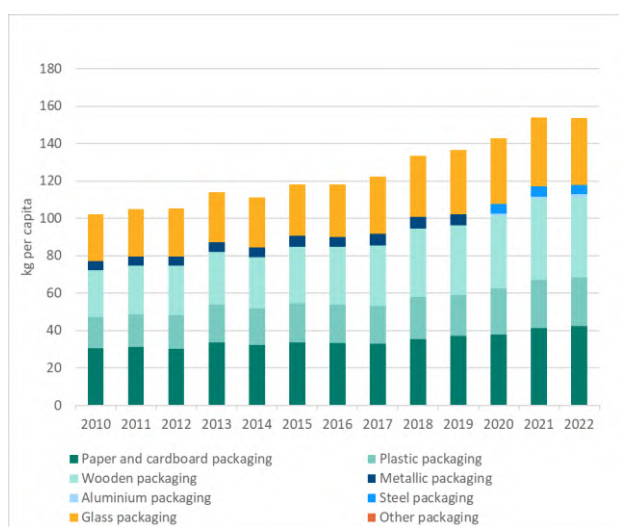
noteiktos mērķrādītājus. Latvija kopš 2020. gada piemēro jaunus aprēķināšanas noteikumus.

Avots: Eurostat, "Municipal waste by waste management operations", env_wasmun, skatīts 2024. gada 22. oktobrī, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ENV_WASMUN/default/table.

Iepakojuma atkritumi

Kopš 2010. gada iepakojuma atkritumu apjoms Latvijā ir krietni audzis (7. attēls). Valstī 2022. gadā saražoti 153 kg iepakojuma atkritumu uz vienu iedzīvotāju, kas ir stipri mazāk nekā aplēstais Eiropas vidējais rādītājs, proti, 186 kg uz vienu iedzīvotāju tajā pašā gadā ⁽²¹⁾.

7. attēls. Iepakojuma atkritumi (2010–2022)

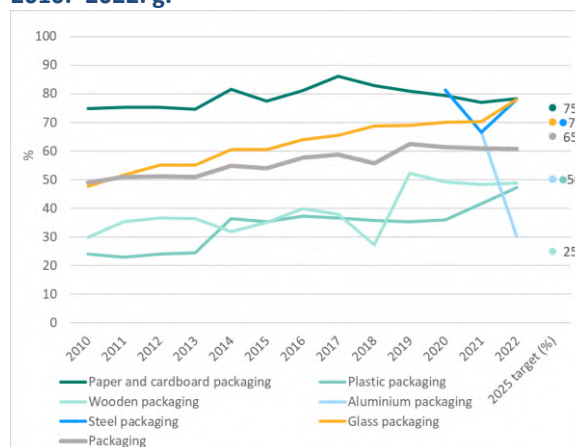
Avots: Eurostat, "Packaging waste by waste management operations", env_waspac, pēdējo reizi atjaunināts 2024. gada 23. oktobrī, skatīts 2024. gada 28. oktobrī, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ENV_WASPAC_custom_842634/default/table?lang=en.

Kopējais reciklēto iepakojuma atkritumu īpatsvars Latvijā kopš 2010. gada ir pieaudzis (8. attēls), 2022. gadā sasniedzot 61 %. Reciklēto atkritumu īpatsvaru veido galvenokārt reciklētie papīra un kartona, koka un stikla iepakojuma atkritumi, jo šo veidu atkritumi sastāda lielāko daļu no iepakojuma atkritumu kopējā daudzuma. Reciklēto papīra, kartona un stikla iepakojuma atkritumu īpatsvars saglabājies vienādi augstā līmenī, proti, 78 %.

Reciklētā plastmasas iepakojuma īpatsvars no 24 % 2010. gadā palielinājies līdz 47 % 2022. gadā, bet kopš 2020. gada daudz nav mainījies. Sākot no 2020. pārskata gada, par tērauda un alumīnija iepakojumu ir obligāti jāziņo atsevišķi. Reciklēto tērauda iepakojuma atkritumu īpatsvars pārsniedz 2025. gada mērķrādītāju, savukārt

reciklēto alumīnija iepakojuma atkritumu īpatsvars 2022. gadā nokritās zem mērķrādītāja (līdz 30 %).

8. attēls. Reciklēto iepakojuma atkritumu īpatsvars (%), 2010.–2022. g.

Avots: Eurostat, "Packaging waste by waste management operations", env_waspac, pēdējo reizi atjaunināts 2024. gada 23. oktobrī, skatīts 2024. gada 28. oktobrī, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ENV_WASPAC_custom_842634/default/table?lang=en.

Rīcībpolitikas, kas veicina atkritumu rašanās novēršanu

ES atkritumu jomas tiesību aktu pilnīgai īstenošanai būtiski ir atkritumu apsaimniekošanas plāni un atkritumu rašanās novēršanas programmas. Tajos izklāstīti galvenie noteikumi un investīcijas, ar ko paredzēts nodrošināt atbilstību tagadējām un jaunām juridiskajām prasībām (piemēram, par atkritumu rašanās novēršanu, par atkritumu dalītu savākšanu atsevišķās atkritumu plūsmās, par reciklēto un poligonos apglabāto atkritumu mērķrādītājiem).

Latvijai ir atkritumu rašanās novēršanas valsts programma, kas aptver 2021.–2028. gadu un ietver četrus galvenos mērķus. Tie ir šādi: novērst atkritumu rašanos, nodrošināt atkritumu kā resursu racionālu izmantošanu, nodrošināt, ka radītie atkritumi nav bīstami, un nodrošināt apglabājamo atkritumu daudzuma samazināšanu (EVA, 2023).

Atkritumu rašanās novēršanas ziņā prioritārās atkritumu plūsmas ir pārtikas atkritumi, mājsaimniecības atkritumi, bīstamie atkritumi, elektriskās un elektroniskās iekārtas, tekstilizstrādājumi, mēbeles, iepakojums, būvmateriāli un būvizstrādājumi.

Latvija ir izstrādājusi arī aprites ekonomikas stratēģiju: Rīcības plānu pārejai uz aprites ekonomiku 2020.–2027. gadam.

Tā kā Latvijas atkritumu rašanās novēršanas valsts programma ir integrēta atkritumu apsaimniekošanas

⁽²¹⁾ ES vidējo rādītāju varētu būt ietekmējis fakts, ka Komisijas Īstenošanas lēmuma (ES) 2019/665 noteikumus par ziņošanu par

izlietoto iepakojumu ne visas dalībvalstis ir piemērojušas pilnībā.

valsts plānā, arī finansējums atbilst šai pieejai un atkritumu rašanās novēršanas pasākumu īstenošanai atsevišķs budžets netiek izdalīts. Finansējumu nodrošina ekonomikas dalībnieku, atkritumu radītāju un operatoru investīcijas, kā arī atkritumu apsaimniekošanas maksas un ES fondi.

Rīcībpolitikas, kas veicina dalītu savākšanu un reciklēšanu

Latvija nav valsts līmenī ieviesusi sistēmu “cik izmet, tik maksā”. Latvijā sistēma “cik izmet, tik maksā” patlaban tiek īstenota tikai vienā pašvaldībā. Vairākas pašvaldības jau ir novērtējušas sistēmas “cik izmet, tik maksā” ieviešanas iespējas un secinājušas, ka tās ieviešana būtu pārāk dārga.

Saistībā ar visiem reciklējamajiem atkritumiem, kā arī atkritumu atlikām Latvijā dominē to atstāšana nodošanas punktos. Izņemot pārtikas atkritumus, visas atkritumu plūsmas tiek savāktas atsevišķi nodošanas punktos un šķiroti atkritumu savākšanas vietās. Dažos lauku apvidos, kur iedzīvotāju blīvums ir pārāk zems, lai tur varētu ierīkot nodošanas punktus, notiek arī jaukta reciklējamo atkritumu savākšana “no durvīm līdz durvīm”.

Elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumi tiek savākti gan šķiroti atkritumu savākšanas vietās, gan mazumtirgotāju uzturētu atpakaļnodošanas shēmu satvarā.

Bioatkritumus atsevišķi vāc tikai dažās pašvaldībās. Kopumā iedzīvotājiem tiek sagādāti bioatkritumu dalītas savākšanas līdzekļi, bet ar to vēl nepietiek, un vietējās pašvaldības turpina strādāt pie šā jautājuma. Pašvaldības, piedāvājot iedzīvotājiem vajadzīgās tvertnes, palīdz arī ar kompostēšanu mājās.

Atkritumu dalītā savākšana ir obligāta no visām mājāsaimniecībām un citiem avotiem. Latvijas sistēmā iepakojuma atkritumus patlaban no pārējiem atkritumiem nenošķir.

Paplašinātas ražotāja atbildības sistēma, kas aptver iepakojuma atkritumus no mājāsaimniecību un citiem avotiem, Latvijā ir ieviesta attiecībā uz visiem iepakojuma materiāliem. Tomēr progresīvas maksu modulācijas Latvijā nav. Latvija visu veidu iepakojuma atkritumiem piemēro iepakojuma nodokļus.

Ir ieviesta arī jaunizveidota depozīta sistēma dzērienu iepakojumam no plastmasas, alumīnija un stikla, un 2023. gadā tā paplašināta, lai aptvertu vēl citus dzērienu iepakojuma veidus.

Rīcībpolitikas, kas attur no atkritumu apglabāšanas poligonos vai incinerācijās

Latvija ir ieviesusi progresīvu likmju sistēmu, kuras mērķis ir palielināt nodokli par sadzīves atkritumu apglabāšanu poligonos. Nodoklis aptver arī mehāniski bioloģiskās apstrādes iekārtu izlaidi, ko apglabā poligonos. Nodoklis ir krietni augstāks nekā vidēji ES. Latvija plāno no 2030. gada ieviest arī aizliegumu poligonos apglabāt sadzīves atkritumus, kas piemēroti sagatavošanai atkalizmantošanai, reciklēšanai vai resursu atgūšanai. Latvijā ir incinerācijas nodoklis.

60 % no dabas resursu nodokļa ieņēmumiem no atkritumu apglabāšanas tiek iemaksāti valsts pamatbudžetā un 40 % tiek iemaksāti tās pašvaldības pamatbudžetā, kurā atkritumi tiek apglabāti.

Latvija ir panākusi zināmu progresu atkritumu, tai skaitā bioatkritumu, dalītas savākšanas sistēmas izveidē un dalītas savākšanas minimālo pakalpojumu standartu pārskatīšanā un/vai saskaņošanā, un tas ļāvis panākt augstus reciklējamo atkritumu aptvēruma rādītājus. Tomēr pašvaldībām obligātu reciklēšanas mērķrādītāju noteikšanā un neatbilstības novēršanai domātu pasākumu (piemēram, naudas sodu) izmantošanā progress nav panākts. Arī attiecībā uz uzdevumu izstrādāt un īstenot pašvaldībām domātas īstenošanas atbalsta programmas, kas atbalstītu to centienus organizēt dalītu atkritumu savākšanu un uzlabot reciklēšanas sniegumu, Latvija uz priekšu nav pavisinājies. Visbeidzot, nekas nav panākts, lai saskaņā ar Atkritumu pamatdirektīvas vispārējām minimālajām prasībām uzlabotu paplašinātās ražotāja atbildības sistēmu darbību.

2025. gada prioritārās darbības

- Dažādos veidos, piemēram, izmantojot ekonomiskus instrumentus, investējot dalītās savākšanas, šķirošanas un reciklēšanas infrastruktūrā un palielinot sabiedrības izpratni, uzlabot dalīto savākšanu atkritumu rašanās vietā.
- Uzlabot sadzīves atkritumu sagatavošanu atkalizmantošanai un reciklēšanai.
- Lai samazinātu radīto atkritumu kopapjomu, investēt atkritumu rašanās novēršanas pasākumos.
- Ieviešot agrīnās brīdināšanas ziņojumos sniegtos Komisijas ieteikumus, nodrošināt 2025. gada atkritumu mērķrādītāju sasniegšanu.

2. Biodaudzveidība un dabas kapitāls

Globālais un ES biodaudzveidības satvars

Biodaudzveidība un veselīgas ekosistēmas ir ļoti svarīgas mūsu sabiedrībai, tās ir mūsu ekonomikas un labbūtības pamatā un ir būtiskas tādos aspektos kā pielāgošanās klimata pārmaiņām un to mazināšana. 2022. gada decembrī pieņemtajā Kuņminas-Monreālas globālajā biodaudzveidības satvarā ir noteikti visaptveroši un izmērāmi mērķrādītāji, kas jāsasniedz, lai līdz 2030. gadam apturētu biodaudzveidības zudumu. Lai šo globālo satvaru īstenotu un biodaudzveidības apsvērumus integrētu valstu lēmumu pieņemšanā, ES, kā arī visām tās dalībvalstīm līdz 2024. gada beigām bija jāiesniedz nacionālās biodaudzveidības stratēģijas un rīcības plāni vai jāpaziņo ar globālajiem mērķrādītājiem saskaņoti nacionālie mērķrādītāji. ES Biodaudzveidības stratēģija 2030. gadam tiecas panākt, lai ES biodaudzveidība līdz 2030. gadam nostātos uz atlabšanas ceļa. Tajā noteikti kvantitatīvi mērķrādītāji, kuru mērķis ir aizsargāt un atjaunot dabu un ilgtspējīgi pārvaldīt ekosistēmas, kā arī pasākumi, kas ļauj uzņemties un īstenot uz pasaules biodaudzveidības atbalstu vērstas saistības. Informāciju par īstenošanas progresu sniedz Biodaudzveidības stratēģijas darbību izsekošanas rīks⁽²²⁾ un rādītāju infopanelis⁽²³⁾. Nesen pieņemtā ES Dabas atjaunošanas regula⁽²⁴⁾ ir pirmais visaptverošais ES mēroga šāda veida tiesību akts un svarīgs ES instruments, kas palīdzēs sasniegt 2030. gadam nospraustos globālos biodaudzveidības mērķrādītājus. Tajā noteikts visaptverošs mērķis ES līmenī līdz 2030. gadam ieviest rezultātīvus atjaunošanas pasākumus 20 % ES sauszemes un jūras teritoriju un līdz 2050. gadam – visām ekosistēmām, kurām nepieciešama atjaunošana. Lai to panāktu, tajā noteikti dalībvalstīm saistoši ekosistēmu atjaunošanas un uzturēšanas mērķrādītāji, kā arī rezultatīvas īstenošanas satvars, kura pamatā ir nacionālie atjaunošanas plāni.

Biodaudzveidības stratēģija ir galvenais instruments, ko ES izmanto, lai izpildītu saistības, ko tā uzņēmusies globālajā biodaudzveidības satvarā. Komisija Biodaudzveidības konvencijai ir iesniegusi ziņojumu par globālajam biodaudzveidības satvaram pieskaņotiem ES mērķrādītājiem, kas izriet no Biodaudzveidības stratēģijas un citiem Eiropas zaļā kursa satvarā

pieņemtiem rīcībpolitikas instrumentiem.

Dalībvalstu nacionālajām biodaudzveidības stratēģijām un rīcības plāniem ir jāveido saskaņots satvars, kas nodrošina valstu devumu 2030. gadam noteikto globālo un ES biodaudzveidības mērķrādītāju sasniegšanā. Saskaņā ar globālajām saistībām nacionālajām biodaudzveidības stratēģijām un rīcības plāniem būtu jāiekļauj arī biodaudzveidības finansēšanas plāns un spēju veidošanas plāns, kas balstīts uz vajadzību novērtējumiem, kā arī pārskats par progresa mērīšanā izmantotajiem valstu rādītājiem.

Tā kā nacionālās biodaudzveidības stratēģijas un rīcības plāna Latvijā vēl nav, Komisija mudina Latviju pieņemt ar globālajiem biodaudzveidības mērķiem salāgotu nacionālo biodaudzveidības stratēģiju un rīcības plānu. Vides politikas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam⁽²⁵⁾ ir īsa nodaļa par biodaudzveidību (6. nodaļa) ar diviem galvenajiem mērķiem: biodaudzveidības un vērtīgo ainavu saglabāšana un dabas kapitāla saglabāšana un pārvaldība. Pamatnostādnes norādīts, ka zemes izmantošanas intensificēšanās, zemes izmantojuma maiņas un ekosistēmu fragmentācijas dēļ biodaudzveidība Latvijā pēdējā desmitgadē ir turpinājusi pasliktināties.

ES plāno biodaudzveidības mērķiem 2024. gadā atvēlēt vismaz 7,5 % no ES budžeta ikgadējiem izdevumiem un 2026. un 2027. gadā šo finansējumu palielināt līdz 10 %. Sīkāku informāciju par biodaudzveidības finansēšanu un investīcijām Latvijā sk. 5. nodaļā "Biodaudzveidība un ekosistēmas".

2025. gada prioritārā darbība

- Saistībā ar Kuņminas-Monreālas globālā biodaudzveidības satvara pieņemšanu Biodaudzveidības konvencijai iesniegt atjauninātu nacionālo biodaudzveidības stratēģiju un rīcības plānu vai nacionālos mērķrādītājus.

⁽²²⁾ ES biodaudzveidības stratēģijas darbību izsekošanas rīks (<https://dopa.jrc.ec.europa.eu/kcbd/actions-tracker/>).

⁽²³⁾ ES Biodaudzveidības stratēģijas infopanelis (<https://dopa.jrc.ec.europa.eu/kcbd/EUBDS2030-dashboard/?version=1>).

⁽²⁴⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2024/1991 (2024. gada 24. jūnijs) par dabas atjaunošanu un ar ko groza Regulu (ES) 2022/869 (OV L, 2024/1991, 29.7.2024.),

<http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1991/oj>; sk. arī šim tiesību aktam veltīto Komisijas tīmekļvietni (https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/nature-restoration-law_en).

⁽²⁵⁾ <https://www.varam.gov.lv/lv/vides-politikas-pamatnostadnes-2021-2027-gadam>.

Dabas aizsardzība un atjaunošana – *Natura* 2000

Natura 2000⁽²⁶⁾ ir pasaulē lielākais koordinētais aizsargājamo teritoriju tīkls, kas ir būtisks Putnu direktīvā un Dzīvotņu direktīvā noteikto mērķu sasniegšanai. Šo mērķu nolūks ir nodrošināt Eiropas vērtīgāko un apdraudētāko sugu un dzīvotņu, kā arī no tām atkarīgo ekosistēmu ilgtermiņa aizsardzību, saglabāšanu un izdzīvošanu. Svarīgi atskaites punkti virzībā uz Putnu direktīvas un Dzīvotņu direktīvas mērķu sasniegšanu ir i) pilnīga un saskaņota *Natura* 2000 tīkla izveide, ii) Kopienā nozīmīgu teritoriju (KNT) noteikšana par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām (ĪADT)⁽²⁷⁾ un iii) visu *Natura* 2000 teritoriju lietpratīga apsaimniekošana, kuras vajadzībām noteikti teritorijai specifiski saglabāšanas mērķi un pasākumi.

Pilnīga un saskaņota *Natura* 2000 teritoriju tīkla izveide

Pilnīga un saskaņota *Natura* 2000 teritoriju tīkla izveide ir pamats, uz kura balstās ES starptautiskās saistības saskaņā ar Biodaudzveidības stratēģiju un globālo biodaudzveidības satvaru līdz 2030. gadam juridiski aizsargāt vismaz 30 % tās sauszemes teritoriju un 30 % jūras teritoriju.

Lai šīs saistības izpildītu, ir pilnībā jāīsteno Dzīvotņu direktīvas 3. pants. *Natura* 2000 tīklam vajadzētu būt pilnīgam un saskaņotam ekoloģiskam tīklam, ko veido teritorijas, kurās sastopami Kopienā nozīmīgi dabisko dzīvotņu veidi un sugas. *Natura* 2000 ļaus saglabāt attiecīgos dabisko dzīvotņu veidus un sugu dzīvotnes vai attiecīgā gadījumā atjaunot labvēlīgu saglabāšanās stāvokli to dabiskajā areālā.

Latvijā sastopamas 61 veida dzīvotnes⁽²⁸⁾ un 109 sugas⁽²⁹⁾, uz kurām attiecas Dzīvotņu direktīva. Valstī ir arī 81 putnu taksons, kas iekļauts Putnu

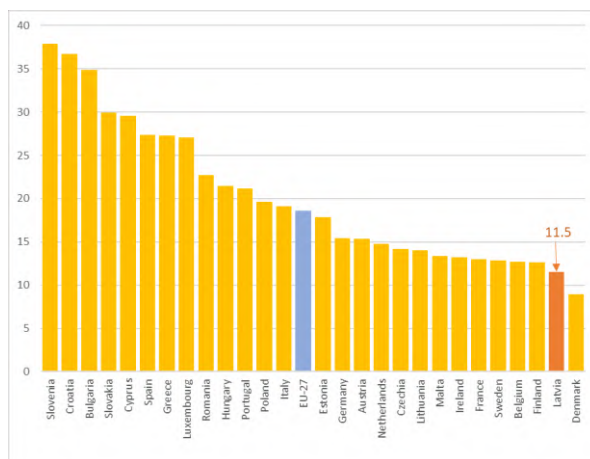
direktīvas I pielikumā⁽³⁰⁾.

Kā redzams 9. attēlā, *Natura* 2000 teritorijas 2023. gadā aptvēra 11,5 % Latvijas teritorijas, un tas ir otrais mazākais aptvērums ES (ES vidējais rādītājs: 18,6 %). Jaunākais *Natura* 2000 tīkla KNT novērtējums liecina, ka Latvijas *Natura* 2000 tīkla aptvērums ir nepietiekams.

Patlaban Latvijā ir 333 *Natura* 2000 teritorijas. Jaunākajā novērtējumā konstatētās nepilnības liecina, ka Latvijai pie *Natura* 2000 tīkla izveides vēl jāstrādā. Kopš 2019. gada novembra ir uzsākta pārkāpuma procedūra⁽³¹⁾.

Nemot vērā gan *Natura* 2000 teritorijas, gan citas valsts noteiktās aizsargājamās teritorijas, Latvija juridiski aizsargā 18,1 % no sauszemes teritorijas (ES27 vidējais aptvērums: 26,1 %) un 15,8 % no jūras teritorijas (ES27 vidējais aptvērums: 12,3 %)⁽³²⁾.

9. attēls. *Natura* 2000 aizsargājamo sauszemes teritoriju aptvērums katrā dalībvalstī (%), 2023. g.

Avots: Eiropas Vides aģentūra (EVA), "Natura 2000 Barometer", 2023. gada dati, skatīts 2025. gada martā, <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/natura-2000-barometer>.

⁽²⁶⁾ *Natura* 2000 aptver Kopienā nozīmīgas teritorijas (KNT), kas noteiktas saskaņā ar Dzīvotņu direktīvu, kā arī īpaši aizsargājamās teritorijas (ĪAT), kas klasificētas, ievērojot Putnu direktīvu. Aizsargājamo teritoriju skaits 9. attēlā nav vienāds ar KNT un ĪAT kopskaitu, jo dažas KNT un ĪAT pārklājas. ĪADT ir KNT, ko noteikusi dalībvalsts.

⁽²⁷⁾ KNT tiek noteiktas, ievērojot Dzīvotņu direktīvu, bet ĪAT tiek noteiktas, ievērojot Putnu direktīvu. Aptvēruma rādītāji nav summējami, jo dažas KNT un ĪAT pārklājas.

⁽²⁸⁾ Eiropas Vides aģentūra (EVA), "Number of habitats and species per Member State", 17. panta infopanelis, I pielikums, kopā, 2019. gada 19. decembris, <https://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/state-of-nature-in-the-eu/article-17-national-summary-dashboards/general-information-on-habitats-and-species>.

⁽²⁹⁾ EVA, "Number of habitats and species by Member States", 17. panta infopanelis, 2019. gada 19. decembris, <https://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/state-of-nature-in-the-eu/article-17-national-summary>.

[dashboards/general-information-on-habitats-and-species](https://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/state-of-nature-in-the-eu/article-12-national-summary-dashboards/general-information-on-habitats-and-species).

⁽³⁰⁾ EVA, "Number of bird species/populations per Member State", 12. panta infopanelis, I pielikums, kopā, pēdējo reizi atjaunināts 2023. gada 11. maijā,

<https://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/state-of-nature-in-the-eu/article-12-national-summary-dashboards/general-information-on-bird-species-populations>.

Šajā skaitā ņemti vērā tikai tie putnu taksoni, par kuriem tika pieprasīta informācija, <https://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/state-of-nature-in-the-eu/article-12-national-summary-dashboards/general-information-on-bird-species-populations>.

⁽³¹⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lv/inf19_6304.

⁽³²⁾ Eurostat datu kopa env_bio4, 2022. gada dati, skatīti 2025. gada 12. martā.

Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju noteikšana un teritorijai specifisku saglabāšanas mērķu un pasākumu noteikšana

Lai nodrošinātu, ka KNT palīdz sasniegt Dzīvotņu direktīvas mērķus, dalībvalstīm tām jāpiešķir ĪADT statuss un, pamatojoties uz teritorijās sastopamo sugu un dzīvotņu ekoloģiskajām vajadzībām, jānosaka teritorijai specifiski saglabāšanas mērķi⁽³³⁾. Ņemot vērā šādas teritorijai specifiskus saglabāšanas mērķus, būtu jānosaka raksturlielumi un mērķrādītāji, kas, vadoties pēc galvenajiem noslogojumiem un apdraudējumiem, dzīvotņu vai sugu stāvokli raksturo kā labvēlīgu vai nelabvēlīgu. Saskaņā ar Dzīvotņu direktīvas 6. pantu dalībvalstīm ir jānosaka un jāīsteno šo mērķu sasniegšanai domāti pasākumi.

Dzīvotņu direktīvā noteiktais sešu gadu termiņš, kādā KNT jānosaka ĪADT statuss un jāparedz atbilstoši saglabāšanas mērķi un pasākumi, Latvijā attiecībā uz visām teritorijām ir beidzies.

Komisija 2020. gadā pret Latviju uzsāka pārkāpuma procedūru par to, ka tā nav noteikusi ĪADT un nav noteikusi atbilstošus saglabāšanas mērķus un pasākumus. Pārkāpuma procedūra vēl turpinās (2021. gada 9. jūnijā tika izdots argumentēts atzinums). Rezultātā Latvija tagad ir pilnībā noteikusi visas ĪADT un sniegusi informāciju par atrašanās vietu un par sugām un dzīvotņu veidiem, kuru dēļ attiecīgās teritorijas noteiktas. Turklāt, lai attiecīgo dabisko dzīvotņu veidu un sugu ekoloģiskās prasības tiktu apmierinātas, Latvija patlaban nosaka teritorijai specifiskus saglabāšanas mērķus un izstrādā vajadzīgos saglabāšanas pasākumus visām ĪADT.

2025. gada prioritārās darbības

- Pabeigt *Natura 2000* teritoriju noteikšanas procesu.
- Nodrošināt faktisku *Natura 2000* apsaimniekošanas plānu īstenošanu un gan *Natura 2000*, gan Dabas atjaunošanas regulas īstenošanai pietiekamu administratīvo spēju un finansējumu. Nodrošināt 2021.–2027. gada prioritārās rīcības plāna (PRP) īstenošanu.

Sugu atjaunošanās

Viens no Biodaudzveidības stratēģijā noteiktajiem mērķiem ir līdz 2030. gadam panākt, ka aizsargājamo

sugu saglabāšanās tendences vai stāvoklis nepasliktinās. Vēl Biodaudzveidības stratēģijā noteikts, ka dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka līdz 2030. gadam vismaz 30 % sugu, kuru saglabāšanās stāvoklis patlaban nav labvēlīgs, šo stāvokli sasniedz vai uzrāda progresu virzībā uz to (piemēram, uzrāda pozitīvu populācijas dinamiku vai stabilu vai pieaugošu areāla un dzīvotnes lielumu). Kā liecina Eiropas Vides aģentūras (EVA) dati, pamatojoties uz ziņojumiem, kas iesniedzami saskaņā ar Dzīvotņu direktīvas 17. pantu, 2018. gadā labs saglabāšanās stāvoklis ES bija ceturtajai daļai sugu⁽³⁴⁾.

Viens no Dzīvotņu direktīvas galvenajiem mērķiem ir saglabāt vai atjaunot visu Kopienā nozīmīgo sugu labvēlīgu saglabāšanās stāvokli. Tāpat arī Putnu direktīvas mērķis ir panākt, ka visi savvaļas putni ES ir drošā stāvoklī. Lai šos mērķus sasniegtu, jānovērš galvenie noslogojumi un apdraudējumi. Šo apdraudējumu novēršanai Putnu direktīvā un Dzīvotņu direktīvā ir paredzēti noteikumi par teritorijai un sugai domātu aizsardzības režīmu izveidi.

Saskaņā ar Dzīvotņu direktīvas 17. pantu dalībvalstīm reizi sešos gados ir jāziņo par dzīvotņu un sugu saglabāšanās stāvokli. Saskaņā ar pašreizējo ziņošanas ciklu, kas aptver 2019.–2024. gadu, ziņojumi jāiesniedz 2025. gada jūlijā. Jaunākie pieejamie dati par saglabāšanās stāvokli parādīti 10. un 11. attēlā.

Saskaņā ar Latvijas iesniegto ziņojumu par Dzīvotņu direktīvas 17. panta aptverto dzīvotņu un sugu saglabāšanās stāvokli 2013.–2018. gadā nelabvēlīgā saglabāšanās stāvoklī bija 82 % dzīvotņu un 52,3 % sugu.

Attiecībā uz putniem jāatzīmē, ka īslaicīga populācijas pieauguma vai populācijas stabilitātes tendences uzrādīja 41,3 % ligzdojošo sugu (ziemojošām sugām šis rādītājs bija 66,6 %).

Lai gādātu par sugas atjaunošanos Latvijā, Komisija ir uzsākusi pārkāpuma procedūru, kurā Latvija aicināta valsts tiesību aktus saskaņot ar Dzīvotņu direktīvu, konkrēti – attiecībā uz lūša aizsardzību. Latvija kopš tā laika savus tiesību aktus ir grozījusi, lai lūsi svītrotu no medījamo sugu saraksta (V pielikums), un iekļāvusi to stingri aizsargājamo sugu valsts sarakstā (IV pielikums). Tomēr Komisija uzskata, ka Latvijas sugu sistēma joprojām nav saskaņīga ar direktīvas prasībām attiecībā uz 12. un 16. pantā noteiktajiem pienākumiem⁽³⁵⁾. Tāpēc Komisija 2024. gada oktobrī izdeva pamatotu

⁽³³⁾ Teritorijai specifiskie saglabāšanas mērķi paredz nosacījumus, kas saistībā ar katru sugu (Dzīvotņu direktīvas 1. panta i) punkts) un katru dzīvotņu veidu (Dzīvotņu direktīvas 1. panta e) punkts) teritorijā jānosniedz, lai maksimāli palielinātu teritoriju devumu labvēlīga saglabāšanās stāvokļa sasniegšanā valsts, biogeogrāfiskā vai Eiropas līmenī.

⁽³⁴⁾ EVA, *State of Nature in the EU: Results from reporting under the Nature Directives 2013–2018*, Eiropas Savienības Publikāciju

birojs, Luksemburga, 2020, <https://www.eea.europa.eu/publications/state-of-nature-in-the-eu-2020>.

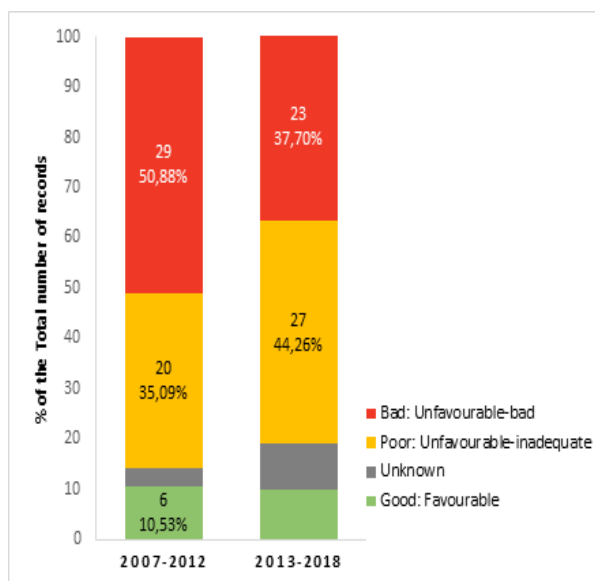
⁽³⁵⁾

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lv/inf22_1769?msckid=240d7077c24b11eca3f8b0c6ba5a4f12.

atzinumu, aicinot Latviju saskaņot noteikumus par sugu aizsardzību ar Dzīvotņu direktīvu ⁽³⁶⁾.

Galvenie noslogojuma avoti, par kuriem ziņots Dzīvotņu direktīvā iekļautu dzīvotņu un sugu sakarā, ietver mežsaimniecību, lauksaimniecību, resursu ieguvu, apbūvi, cilvēka izraisītas ūdens režīma izmaiņas, piesārņojumu no jauktiem avotiem un svešzemju un problemātiskas sugas. Putnu sugām lielākos noslogojumus rada lauksaimniecība, mežsaimniecība, apbūve, dabiski procesi un klimata pārmaiņas.

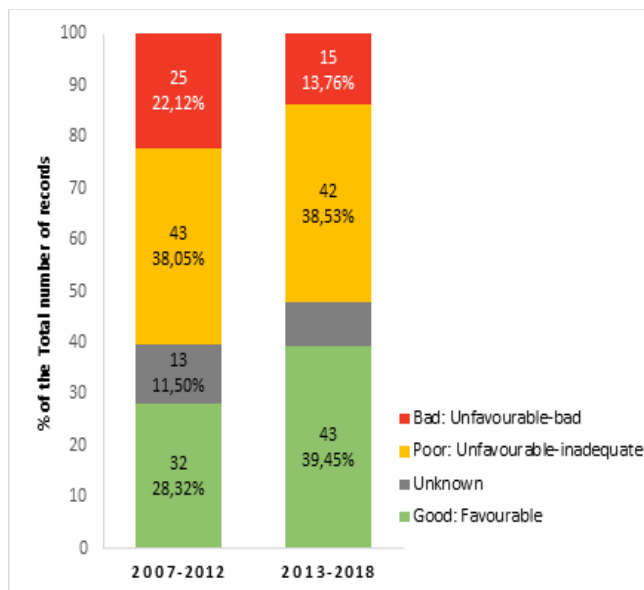
10. attēls. Dzīvotņu saglabāšanās stāvokļa novērtējumi 2007.–2012. gada un 2013.–2018. gada pārskata periodā

NB! Par 2007.–2012. gadu un 2013.–2018. gadu norādītās vērtības ne vienmēr ir tieši salīdzināmas, jo teritoriju saglabāšanās stāvokļa izmaiņas dalībvalstī var izrietēt no izmaiņām metodēs vai labāku datu izmantošanas, nevis no faktiskām izmaiņām.

Avots: EVA, "Conservation status and trends of habitats and species", 2019. gada 19. decembris, skatīts 2025. gada martā, <https://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/state-of-nature-in-the-eu/article-17-national-summary-dashboards/conservation-status-and-trends>.

11. attēls. Sugu saglabāšanās stāvokļa novērtējumi 2007.–2012. gada un 2013.–2018. gada pārskata periodā

NB! Par 2007.–2012. gadu un 2013.–2018. gadu norādītās vērtības ne vienmēr ir tieši salīdzināmas, jo teritoriju saglabāšanās stāvokļa izmaiņas dalībvalstī var izrietēt no izmaiņām metodēs vai labāku datu izmantošanas, nevis no faktiskām izmaiņām.

Avots: EVA, "Conservation status and trends of habitats and species", 2019. gada 19. decembris, skatīts 2025. gada martā, <https://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/state-of-nature-in-the-eu/article-17-national-summary-dashboards/conservation-status-and-trends>.

Tas, ka labvēlīgā saglabāšanās stāvoklī ir mazāk nekā 10 % aizsargājamo dzīvotņu, un lejupejoša tendence salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu liecina, ka Latvija saskaras ar nopietniem izaicinājumiem biodaudzveidības aizsardzībā. Nelabvēlīgā stāvoklī joprojām ir visi daļēji dabiskie zālāji, vairāk nekā 90 % mežu, lielākā daļa purvu, kāpu un piekrastes dzīvotņu. Galvenie cēloņi ir zemes izmantošanas maiņa un mežsaimniecības un lauksaimniecības radītais noslogojums.

Kā labas prakses piemēru var minēt ar finanšu instrumenta videi (*LIFE*) atbalstu Latvijā īstenoto programmas *LIFE* integrēto projektu "Natura 2000 aizsargājamo teritoriju pārvaldības un apsaimniekošanas optimizācija" (*LatviaNature*) (*LIFE19 IPE/LV/000010*) ⁽³⁷⁾. Projekta budžets ir 19,5 miljoni EUR, un tas turpināsies līdz 2028. gada beigām. Projekta ietvaros izstrādāta pilotprogramma "Ziedu pļavas" ⁽³⁸⁾, kuras mērķis ir palielināt biodaudzveidību potenciāli bioloģiski vērtīgos zālajos. Šis projekts bija finālists 2024. gada *Natura 2000* balvas kategorijā "Sadarbība dabas labā" par darbu, kas

⁽³⁶⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lv/inf_24_4561.

⁽³⁷⁾ <https://latvianature.daba.gov.lv/par-projektu/>.

⁽³⁸⁾ <https://latvianature.daba.gov.lv/ziedu-plavas/>.

saistīts ar brīvprātīgiem dabas saglabāšanas mehānismiem privātās zemēs ⁽³⁹⁾.

Vēl viens projekts, kas noslēdzās 2023. gada beigās, bija “Biotopu un sugu dzīvotņu atjaunošana” ⁽⁴⁰⁾ ,), ko līdzfinansēja ar ES Kohēzijas fonda un Latvijas valsts budžeta līdzekļiem un kas palīdzēja 30 *Natura 2000* teritorijās panākt tajās sastopamo dzīvotņu un sugu labvēlīgu saglabāšanās stāvokli. Lai gan projekta budžets bija visai pieticīgs (3,53 miljoni EUR), tas aptvēra lielu teritoriju un plašu darbību klāstu un bija labs piemērs sekmīgai valsts iestāžu, valsts uzņēmumu un pašvaldību sadarbībai valsts mērogā ⁽⁴¹⁾. To varētu izvērst un atkārtot nacionālā dabas atjaunošanas plāna kontekstā.

Latvija ir veikusi un pabeigusi visu dzīvotņu un sugu kartēšanu, tomēr jaunu *Natura 2000* tīkla teritoriju noteikšanu vai esošo teritoriju paplašināšanu tā nav pabeigusi. Latvijai ir jānovērs nepilnības, kas aizvien vēl piemīt tās *Natura 2000* tīklam.

2025. gada prioritārās darbības

- Stiprināt biodaudzveidības jomā veikto darbību integrēšanu citās rīcībpolitikās (piemēram, enerģētikas, lauksaimniecības, zivsaimniecības, mežsaimniecības, pilsētu un infrastruktūras plānošanas un ilgtspējīga tūrisma rīcībpolitikā) un veicināt saziņu starp ieinteresētajām personām.
- Pastiprināt uz nelabvēlīgā saglabāšanās stāvoklī esošiem dzīvotņu veidiem un sugām vērstu rīcību, kas var būt, piemēram, atjaunošanas pasākumi, savienotības palielināšana, rīcībpolitiskās koordinācijas uzlabošana un integrēšana un finansējuma palielināšana.

Ekosistēmu atjaunošana

Lauksaimnieciskās ekosistēmas

Līdztekus kopējai lauksaimniecības politikai (KLP) pāreju uz ilgtspējīgu lauksaimniecību atbalsta Biodaudzveidības stratēģija.

2030. gada griezumā izstrādātajā stratēģijā ir noteikti pieci kopīgi ar lauksaimniecību saistīti mērķrādītāji, proti:

- par 50 % samazināt ķīmisko pesticīdu vispārējo izmantojumu un ar to saistīto risku;

- par 50 % samazināt bīstamāko pesticīdu izmantojumu;
- par 50 % samazināt barības vielu zudumu no mēslošanas līdzekļiem (un rezultātā samazināt mēslošanas līdzekļu izmantojumu vismaz par 20 %), vienlaikus nodrošinot, ka netiek pazemināta augsnes auglība;
- vismaz 10 % lauksaimniecības platību atjaunot tā, lai tajās būtu ļoti daudzveidīgas ainavas iezīmes;
- panākt, ka bioloģiskajai lauksaimniecībai tiek izmantoti vismaz 25 % lauksaimniecības zemes.

Redzējumā par lauksaimniecības un pārtikas nozari ⁽⁴²⁾, ko Eiropas Komisija pieņēma 2025. gada februārī, ir izklāstīts ceļvedis, kā veidot pievilcīgu, konkurētspējīgu, ilgtspējīgu un taisnīgu agropārtikas sistēmu, kas kalpo pašreizējām un nākamajām paaudzēm. Lai ES lauksaimniecībai pavērtos ilgtspējīgas nākotnes izredzes, ir ļoti svarīgi, lai šīs četras prioritārās jomas tiktu īstenotas kopā un lai uz šā mērķa sasniegšanu būtu pienācīgi vērsts publiskais un privātais atbalsts.

KLP un nacionālie KLP stratēģiskie plāni ir svarīgi instrumenti, kas atvieglo un stiprina Eiropas lauksaimnieku centienus aizsargāt biodaudzveidību un vidi kopumā. Komisija 2022. gadā apstiprināja dalībvalstu KLP stratēģiskos plānus 2023.–2027. gada plānošanas periodam. KLP ir lielākais biodaudzveidības atbalstam atvēlētais finansējuma avots, un tai ir liela nozīme ES vides rīcībpolitikas īstenošanā. Stratēģiskajos plānos arī turpmāk būtu jāatbalsta augsnes, ūdens, gaisa kvalitātes un biodaudzveidības aizsardzība.

Daži KLP rezultātu rādītāji ir vērsti uz intervencēm, kas veicina ilgtspējīgas lauksaimnieciskās prakses, kuras atjauno ekosistēmas, taču šo pasākumu ietekmi ir grūti novērtēt. Ekoshēmu ieviešana lauksaimniekiem ir brīvprātīga.

Izmantotās lauksaimniecības zemes platība Latvijā ir palielinājusies no 1 840 900 ha 2012. gadā līdz 1 970 700 ha 2023. gadā ⁽⁴³⁾.

Ainavas iezīmes ir nelielas ar ražošanu nesaistītas un parasti, bet ne tikai, daļēji dabiskas veģetācijas aizņemtas platības, kas atrodas lauksaimniecības zemē vai tai blakus. Tās sniedz ekosistēmu pakalpojumus un atbalstu biodaudzveidībai. Rādītājs “tādas lauksaimniecības zemes īpatsvars, kurā ir ainavas iezīmes” ir iezīmju

⁽³⁹⁾ https://environment.ec.europa.eu/news/working-together-improve-biodiversity-private-lands-natura-2000-latvia-2024-03-14_en.

⁽⁴⁰⁾ <https://www.daba.gov.lv/lv/projekts/biotopu-un-sugu-dzivotnu-atjaunosana>.

⁽⁴¹⁾ Projektu vadīja Latvijas Dabas aizsardzības pārvalde, un to īstenoja sadarbībā ar 10 Latvijas pašvaldībām un diviem uzņēmumiem: akciju sabiedrību “Latvijas Valsts meži” un valsts SIA “Latvijas Valsts ceļi”.

⁽⁴²⁾ https://agriculture.ec.europa.eu/overview-vision-agriculture-food/vision-agriculture-and-food_en.

⁽⁴³⁾ Eurostat, datu kopa “Utilised agricultural area by categories”, tag00025, skatīta 2024. gada 5. decembrī, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tag00025/default/table?lang=en>.

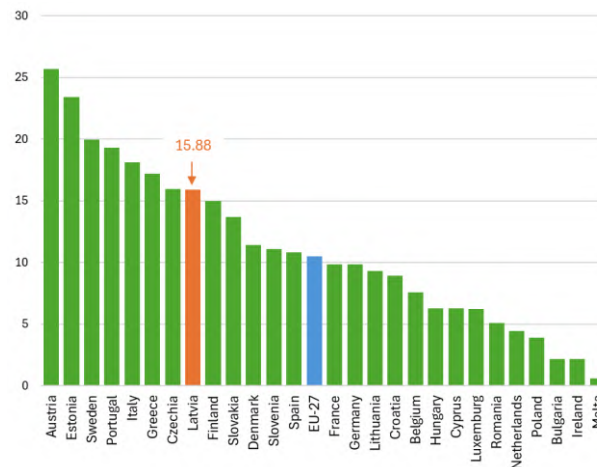
aizņemtās platības daļa no lauksaimniecības zemes kopplatības. Pamatojoties uz ainavas iezīmju aplēsēm no Zemes izmantojuma/zemes pārklājuma statistiskā apsekojuma, lauksaimniecības zeme, ko aizņem ar ražošanu nesaistītas ainavas iezīmes, Latvijā ir 4,3 %, un šis īpatsvars ir mazāks par ES vidējo. ES līmenī ainavas iezīmes aizņem 5,6 % lauksaimniecības zemes.

2024. gadā KLP pamatregulas (44) tika grozītas, cita starpā attiecībā uz zemes laba lauksaimnieciskā un vidiskā stāvokļa (LLVS) standartiem. Ar šīm izmaiņām tika atcelts pienākums lauksaimniekiem, kuri saņem KLP platībatkarīgo atbalstu, savās saimniecībās nodrošināt vismaz 3–4 % ar ražošanu nesaistītu platību vai ainavas iezīmju. Grozītās regulas 8. LLVS noteikto pienākumu uzturēt esošās ainavas iezīmes neatceļ, bet uzliek dalībvalstīm pienākumu izveidot un sniegt atbalstu ekoshēmām, kas aptver ar ražošanu nesaistītu platību, piemēram, papuvē atstātas zemes, uzturēšanas praksi un jaunu ainavas iezīmju veidošanu aramzemē.

Nesen pieņemtā Dabas atjaunošanas regula (45) ir vērsta uz lauksaimniecisko ekosistēmu atjaunošanu, un tajā dalībvalstīm prasīts ieviest pasākumus, kuru mērķis ir panākt, lai vismaz diviem no trim lauksaimniecisko ekosistēmu indikatoriem valsts līmenī būtu vērojama augšupēja tendence (46). Viens no šiem indikatoriem ir “tādas lauksaimniecības zemes īpatsvars, kurā ir ļoti daudzveidīgas ainavas iezīmes”.

Bioloģiskās lauksaimniecības prakse biodaudzveidību ietekmē ļoti labvēlīgi. Pēc 12. attēlā redzamajām aplēsēm bioloģiskajai lauksaimniecībai Latvijā ir atvēlēti 15,88 % zemes. Tas pārsniedz ES vidējo rādītāju (10,50 %) (47), tātad Latvija palīdz sasniegt mērķrādītāju, ka līdz 2030. gadam bioloģiskajai lauksaimniecībai tiek izmantoti 25 % ES lauksaimniecības zemes.

12. attēls. Kopējās izmantotās lauksaimniecības zemes daļa, ko izmanto bioloģiskajā lauksaimniecībā, sadalījumā pa dalībvalstīm (%), 2022. g.

Avots: Eurostat, “Area under organic farming”, sdg_02_40, skatīts 2024. gada 5. decembrī, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_02_40/default/table?lang=en.

2025. gada prioritārā darbība

- Ieviest vidiskas ekoshēmas un agrovides pasākumus un praksi, kas apmierinātu Latvijas vidiskās vajadzības.

Augsnes ekosistēmas

Augsne ir būtisks, ierobežots un ārkārtīgi trausls resurss. Tās pieaugošā degradācija apdraud ES nodrošinātību ar pārtiku un klimatnoturību, pielāgošanos klimata pārmaiņām un to mazināšanu.

2021. gada novembrī pieņemtās ES Augsnes stratēģijas mērķis ir atbalstīt augsnes aizsardzību, ilgtspējīgu augsnes apsaimniekošanu un degradētu augšņu atjaunošanu, lai līdz 2030. gadam sasniegtu zaļā kursa mērķus, kā arī panāktu zemes degradācijas neitralitāti.

Tas nozīmē, ka:

- jānovērš tālāka augsnes degradācija;
- ilgtspējīga augsnes apsaimniekošana jāpadara par jaunu standartpraksi;

(44) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2024/1468 (2024. gada 14. maijs), ar kuru attiecībā uz labiem lauksaimnieciskā un vidiskā stāvokļa standartiem, klimata, vides un dzīvnieku labturības shēmām, KLP stratēģisko plānu grozījumiem, KLP stratēģisko plānu pārskatīšanu un attiecībā uz atbrīvošanu no kontroles un sodiem groza Regulu (ES) 2021/2115 un (ES) 2021/2116 (OV L 2024/1468, 24.5.2024.), <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1468/oj>.

(45) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2024/1991 (2024. gada 24. jūnijs) par dabas atjaunošanu un ar ko groza Regulu (ES) 2022/869 (OV L, 2024/1991, 29.7.2024.), <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1991/oj>.

(46) Šie trīs indikatoru ir “zālāju tauriņu indekss”, “organiskā oglekļa uzkrājums aramzemes minerālaugsnes” un “tādas lauksaimniecības zemes īpatsvars, kurā ir ļoti daudzveidīgas ainavas iezīmes”.

(47) Tā pamatā ir jaunākā pieejamā Eurostat informācija, kas pašlaik tiek pārskatīta; Eiropas Komisija, *Agriculture biologique au sein de l'union européenne*, faktu lapa, Brisele, 2024, https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/c67458ed-ec50-4762-ae68-341763ab93c2_fr?filename=factsheet-organic-farming_fr.pdf&prefLang=en.

— jārikojas, lai atjaunotu ekosistēmas.

Ierosinātajā direktīvā par augsnes monitoringu un noturību⁽⁴⁸⁾ izvirzīts mērķis ieviest pirmo visaptverošo tiesību aktu par visu augšņu aizsardzību ES. Ja direktīva tiks pieņemta, dalībvalstīm tā būs jātransponē valsts tiesību aktos un jāīsteno, vispirms ieviešot pārvaldības sistēmas un stabili monitoringa satvaru, kas balstās uz pastāvošajām nacionālajām augsnes monitoringa sistēmām. Ierosinātās direktīvas mērķis ir sagādāt labākus un salīdzināmākus datus par augsnes veselību, paturot prātā ieceri līdz 2050. gadam panākt, ka augsnes ir veselīgas.

Augsnes ekosistēmu degradācija aptver vairākus aspektus. Saskaņā ar ierosināto direktīvu dalībvalstīm augsnes veselība jānovērtē saskaņā ar kopīgu rādītāju kopumu un jānosaka vajadzīgie atveseļošanas pasākumi. Svarīgs faktors zemes izmantošanas maiņas monitoringā ir noslēgtās augsnes platības, kas rada būtisku dabas un biodaudzveidības noslogojumu. Citas augsnes problēmas, kas saistītas ar zemes degradāciju, ir augsnes erozija, augsnes sablīvēšanās, augsnes organiskā oglekļa zudums, augsnes kontaminācija, augsnes sasāļošāns un pārmērīgs slāpekļa un fosfora saturs augsnē. Priekšlikumam pievienotajā ietekmes novērtējumā, kura pamatā ir ES Augsnes observatorijā pieejamie dati, Latvijā atzīmētas tālāk minētās augsnes degradācijas problēmas⁽⁴⁹⁾.

Lielākais Latvijas augsnes neveselīguma cēlonis ir augsta vai ļoti augsta uzņēmība pret augsnes virskārtas sablīvēšanos, kas skar 13 % valsts teritorijas, it īpaši valsts austrumu daļā. 6 % zemes tiek uzskatīti par kūdrājiem, kuri degradējas, bet 4 % valsts teritorijas saskaras ar ilgtspējai kaitējošu augsnes eroziju, ko izraisa ūdens, vējš, augsnes apstrāde un ražas novākšana.

Zālāji

Zālāji ir vieni no daudzveidīgākajām ES ekosistēmām; tajos var būt sastopamas pat 80 dažādas augu sugas uz kvadrātmetru, un tajos mīt daudz dažādu dzīvnieku, sākot ar maziem kukaiņiem, putniem un grauzējiem un beidzot ar lieliem zālēdājiem. Zālāji ir būtiski lauksaimniecībai un lopkopībai. Turklāt dabiskajiem zālājiem ir liela nozīme oglekļa uzglabāšanā. Tomēr lauksaimnieciskās prakses un zemes izmantojuma izmaiņas ir izraisījušas zālāju izzušanu satraucošā ātrumā,

padarot tos par vienu no visvairāk apdraudētajām Eiropas ekosistēmām.

Latvijā sastopami 10 no Dzīvotņu direktīvas I pielikumā minētajiem zālāju dzīvotņu veidiem. Saskaņā ar ziņojumu, kas atbilstīgi Dzīvotņu direktīvas 17. pantam sagatavots par iepriekšējo pārskata periodu (2013–2018), vispārējie visu zālāju novērtējumi liecina, ka to saglabāšanās stāvoklis ir nelabvēlīgs. Galvenos zālāju noslogojumus un apdraudējumus rada lauksaimniecība, mežsaimniecība, apbūve, dabiski procesi, svešzemju sugas un problemātiskās sugas, klimata pārmaiņas, cilvēka izraisītais ūdens režīma izmaiņas un enerģijas ražošanas procesi.

Programmas *LIFE* integrētā projekta “LatviaNature” godalgotā pilotprogramma “Ziedu plavas”⁽⁵⁰⁾ (2023–2026) atbalsta zemes īpašniekus, kas apsaimnieko ilggadīgus zālājus (plašāku informāciju sk. iedaļā “[Sugu atjaunošanās](#)”). Programmas mērķis ir veicināt biodaudzveidību, dabiskojot zālājus, lai tie sasniegtu Kopienā nozīmīgu aizsargājamo zālāju dzīvotņu kvalitāti, kas zālāja īpašniekam dotu tiesības uz pastāvīgu atbalstu.

2025. gada prioritārā darbība

- Lai saglabātu zālāju stāvokli, veicināt to, ka šīs daļēji dabiskās dzīvotnes tiek aktīvi apsaimniekotas, ekstensīvi noganot.

Mitrāji/kūdrāji

Mitrāji darbojas kā ūdens avoti un attīrītāji; tie ir planētas lielākās dabiskās oglekļa krātuves, un tiem ir izšķiroša nozīme lauksaimniecībā un zivsaimniecībā. Kūdrāji ir īpašs mitrāju veids, kuros dominē kūdras veidojoši augi, piemēram, sfagnu sūnas. Teju visi ES kūdrāju dzīvotņu veidi ir uzskaitīti Dzīvotņu direktīvas I pielikumā. Nosusināti kūdrāji, ko intensīvi izmanto lauksaimniecībā, veido tikai 3 % no ES izmantotās lauksaimniecības zemes. Tajā pašā laikā tie rada 25 % no ES lauksaimniecības SEG emisijām. Kūdrāju atjaunošana sagādā daudzus ieguvumus, jo kūdrāji uzlabo ūdens aizturi un kvalitāti, uzglabā oglekli, samazina SEG emisijas un palielina biodaudzveidību.

Latvijā sastopami astoņi mitrāju/kūdrāju dzīvotņu veidi, kas aizsargājami saskaņā ar Dzīvotņu direktīvas I pielikumu. Saskaņā ar jaunāko ziņojumu⁽⁵¹⁾, kas sagatavots atbilstīgi Dzīvotņu direktīvas 17. pantam,

⁽⁴⁸⁾ Priekšlikums: Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva par augsnes monitoringu un noturību (Augsnes monitoringa akts), COM(2023) 416 final, 2023. gada 5. jūlijs, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex:52023PC0416>.

⁽⁴⁹⁾ Komisijas dienestu darba dokuments. Ietekmes novērtējuma ziņojums. Pielikumi – pavaddokuments dokumentam: Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva par augsnes monitoringu un noturību (Augsnes monitoringa akts), SWD(2023) 417 final,

2023. gada 5. jūlijs https://environment.ec.europa.eu/system/files/2023-07/IMPACT_ASSESSMENT_REPORT_ANNEXES_SWD_2023_417_part4.pdf.

⁽⁵⁰⁾ <https://latvianature.daba.gov.lv/ziedu-plavas/>.

⁽⁵¹⁾ Ziņojums aptver 2013.–2018. gada pārskata periodu.

lielākā daļa šo dzīvotņu ir klasificētas kā nelabvēlīgā saglabāšanās stāvoklī esošas, izņemot kalķainos dumbrājus, kuru saglabāšanās stāvoklis atzīts par labvēlīgu. Kūdrājus apdraud cilvēka izraisītais ūdens režīma izmaiņas, resursu ieguve, mežsaimniecība, dabiski procesi, lauksaimniecība, apbūve, invazīvās sugas un klimata pārmaiņas.

Kūdrāji ir unikālas un retas ekosistēmas, kas, neraugoties uz to, ka tās aizņem tikai aptuveni 3–4 % no planētas sauszemes virsmas, satur līdz pat vienai trešdaļai pasaules augsnes oglekļa, kas ir divreiz vairāk par oglekļa daudzumu pasaules mežos⁽⁵²⁾. Kūdrāju atjaunošana un ilgtspējīga apsaimniekošana ir ļoti svarīga gan cīņā pret klimata pārmaiņām, gan biodaudzveidības saglabāšanā. Dzīvi kūdrāji ne tikai sekvestrē oglekļa dioksīdu (CO₂), bet arī nodrošina veselīgu dzīvotni vērtīgām sugām, un piesārņotus lauksaimniecības noteces ūdeņus denitrifikācijas ceļā attīra no nitrātiem. Kūdrāju izušana nozīmē arī biodaudzveidības izušanu, vairāk plūdu un sausuma, nekvalitatīvu dzeramo ūdeni vietējām kopienām un atklāto ūdeņu eitrofikāciju. Pēdējā minētā ietekme būtu jānovērš, īpaši ap Baltijas jūru, kuru eitrofikācija skārusi 97 % apmērā. Kaitējums rodas, kad kūdrājus nosusina lauksaimniecības un koku stādīšanas vajadzībām, kā arī kad kūdras iegūst izmantošanai par kurināmo vai dārzkopībā.

Kūdrāju atjaunošanas eksperti ir izteikuši bažas par Latvijā vērojamo tendenci apmežot degradētus kūdrājus⁽⁵³⁾. Šāda pieeja ir pretrunā ilgtspējas koncepcijai, jo pati efektīvākā Zemes biosfēras oglekļa krātuve – kūdrāji – tiek upurēta par labu īslaicīgākai, telpas ziņā mazāk efektīvai un jutīgākai oglekļa krātuvei, proti, koku biomasai. Kūdrāju apmežošanu dotu vien ierobežotus ieguvumus klimata pārmaiņu mazināšanā vai tos nedotu vispār, turklāt būtu pretrunā principam “nenodarīt būtisku kaitējumu”, kā arī vadlīnijām par biodaudzveidībai labvēlīgu pirmreizēju un atkārtotu apmežošanu un koku stādīšanu⁽⁵⁴⁾ un Dabas atjaunošanas regulā izvirzītajiem kūdrāju atjaunošanas mērķrādītājiem. Tātad Latvijai Taisnīgas pārkārtošanās fonda (TPF) projekti jāizvērtē, vadoties pēc principa “nenodarīt būtisku kaitējumu”.

Nosusināti kūdrāji aizņem 6 % no Latvijas lauksaimniecības zemes (salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 3 %), bet rada 71 % no valsts lauksaimniecības emisijām, kas ir ievērojami vairāk nekā ES vidējais rādītājs

25 %⁽⁵⁵⁾. Kūdrāju atjaunošana, proti, hidroloģiskā režīma atjaunošana un renaturalizācija, sasaucas ar Latvijas ilgtermiņa mērķiem vides un klimata jomā, jo dod iespēju saglabāt vienu no efektīvākajām planētas oglekļa krātuvēm un palīdz sasniegt Dabas atjaunošanas regulas mērķus, kā arī zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības (ZIZIMM) sektora mērķrādītājus.

2025. gada prioritārā darbība

- Īstenot kūdrāju saglabāšanas un atjaunošanas pasākumus un iekļaut šādus pasākumus un mērķus nacionālajos atjaunošanas plānos.

Meža ekosistēmas

Meži ir nozīmīgi oglekļa piesaistītāji, un ir svarīgi tos saglabāt, ja ES līdz 2050. gadam vēlas panākt klimatneitralitāti. ES Meža stratēģija 2030. gadam, kas pieņemta 2021. gada jūlijā, ir rīcības plāns, kā veicināt daudzus mežu sniegtos pakalpojumus. Tās galvenais mērķis ir nodrošināt veselīgus, daudzveidīgus un izturīgus ES mežus, kas sniedz būtisku ieguldījumu ES biodaudzveidības un klimata ieceru sasniegšanā. Dzīvotņu direktīvas I pielikumā uzskaitītie dzīvotņu veidi aizņem aptuveni 27 % no ES meža platības. Turklāt mežos sastopamas daudzas sugas, kas ir aizsargājamas saskaņā ar Putnu direktīvu un Dzīvotņu direktīvu, arī sugas, attiecībā uz kurām ir paredzēta prasība noteikt *Natura 2000* teritorijas un aizsargāt vairošanās un atpūtas vietas.

2023. gadā tika publicētas vairākas meža apsaimniekošanas vadlīnijas. Tās attiecās uz biodaudzveidībai labvēlīgu pirmreizēju un atkārtotu apmežošanu un koku stādīšanu, dabai tuvāku meža apsaimniekošanu un pirmatnējo un veco mežu definēšanu, kartēšanu, monitoringu un stingru aizsardzību. Ir publicēti arī papildu norādījumi par ekosistēmu pakalpojumiem domātu maksājumu shēmām.

Komisija 2023. gadā ierosināja jaunu meža monitoringa tiesību aktu⁽⁵⁶⁾, kura mērķis ir izveidot visaptverošu meža zināšanu bāzi, sagādāt trūkstošo informāciju un labāk reaģēt uz pieaugošo noslogojumu uz mežiem.

Novērtējumi liecina, ka no 27 % ES meža platības, kas aizsargājama saskaņā ar Dzīvotņu direktīvu, labvēlīgā saglabāšanās stāvoklī ir mazāk nekā 15 %⁽⁵⁷⁾. Sliktā

⁽⁵²⁾ [Global Peatlands Assessment: The State of the World's Peatlands | UNEP - UN Environment Programme.](#)

⁽⁵³⁾ [Active afforestation of drained peatlands is not a viable option under the EU Nature Restoration Law](#)

⁽⁵⁴⁾ Eiropas Komisija, 2023, [Guidelines on Biodiversity-Friendly Afforestation, Reforestation and Tree Planting - European Commission.](#)

⁽⁵⁵⁾ Heinrich-Böll-Stiftung, Bund für Umwelt und Naturschutz, Michael Succow Stiftung et al., *Peatland Atlas – Facts and figures*

about wet climate guardians, 2023, 35. lpp., <https://eu.boell.org/en/PeatlandAtlas>.

⁽⁵⁶⁾ Priekšlikums: Eiropas Parlamenta un Padomes regula par Eiropas mežu noturību veicinoša monitoringa satvaru, COM(2023) 728, 2023. gada 22. novembris, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52023PC0728&qid=1750061854121>.

⁽⁵⁷⁾ EVA, *State of Nature in the EU: Results from reporting under the*

saglabāšanās stāvoklī esošo meža platību īpatsvars ES no 27 % 2015. gadā ir pieaudzis līdz 31 % 2018. gadā.

Tikmēr saskaņā ar ziņojumu, kas sagatavots par iepriekšējo pārskata periodu (2013–2018), visi saskaņā ar Dzīvotņu direktīvu aizsargājami meži Latvijā ir neapmierinošā vai sliktā saglabāšanās stāvoklī, vai arī to stāvoklis nav zināms (13. attēls).

2020. gadā meži klāja 54,9 % Latvijas teritorijas⁽⁵⁸⁾. Pirmatnējie meži aizņēma 4800 ha⁽⁵⁹⁾.

Ministru kabineta 2025. gada janvārī pieņemtajā Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrijas (VARAM) ziņojumā norādīts, ka laikā no 2020. līdz 2023. gadam kopumā iznīcināti 9100,8 hektāri meža dzīvotņu. Šīs dzīvotnes, kas identificētas, veicot detalizētu dzīvotņu kartēšanu, un reģistrētas dabas datubāzē “Ozols”, galvenokārt zaudētas kailciršu dēļ, turklāt vēra ņemams dzīvotņu zudums konstatēts valstij piederošos mežos⁽⁶⁰⁾.

Pārskatīti lietā pret Latviju⁽⁶¹⁾, Komisija norādīja uz vairākām Latvijas *Natura 2000* tīkla nepilnībām, kas saistītas ar vairākiem Dzīvotņu direktīvā uzskaitītajiem meža dzīvotņu veidiem (tajā skaitā 9080*, 9050 un 91T0). Saskaņā ar jaunāko no Latvijas saņemto informāciju *Natura 2000* tīklā ir iekļauts pietiekams skaits teritoriju, kas atbilst dzīvotņu veidiem 9050 un 91T0. Komisija patlaban izvērtē, kā Latvijai *Natura 2000* tīkla izveidē veicies saistībā ar abiem minētajiem dzīvotņu veidiem. Tomēr Latvijas iestādes ir norādījušas, ka plāno noteikt vēl citas teritorijas, kas atbilst prioritārajam dzīvotņu veidam 9080*, un ir provizoriski apzinājušas 74 potenciāli iekļaujamas teritorijas, taču darbu vēl nav noslēgušas. Lai Latvija panāktu tīkla pietiekamību un šo būtisko dzīvotņu veidu pienācīgu aptvērumu, Komisija mudina iestādes pabeigt šo teritoriju statusa noteikšanu un vajadzības gadījumā apzināt vēl citas teritorijas. Šāda statusa noteikšana būs lietderīga tikai tad, ja teritorijas tiks pienācīgi apsaimniekotas saskaņā ar attiecīgo dzīvotņu veidu ekoloģiskajām prasībām.

Konkrētāk, ir jānodrošina, ka arī valsts mežsaimniecības uzņēmums “Latvijas valsts meži” pilnībā izpilda Dzīvotņu direktīvas un Putnu direktīvas prasības. Īpaši svarīgi tas ir,

Nature Directives 2013–2018, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2020, <https://www.eea.europa.eu/publications/state-of-nature-in-the-eu-2020>.

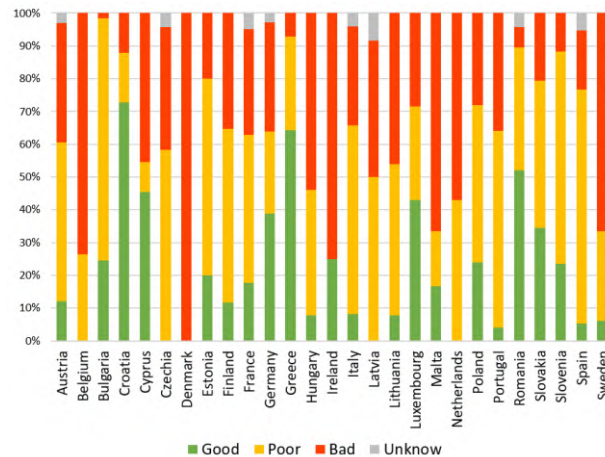
⁽⁵⁸⁾ EEA, Eiropas Meža informācijas sistēma, “Countries – FISE country factsheets”, Eiropas Meža informācijas sistēmas tīmekļa vietne, <https://forest.eea.europa.eu/countries>.

⁽⁵⁹⁾ Barredo, J., Brailescu, C., Teller, A. et al., *Mapping and assessment of primary and old-growth forests in Europe*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2021, 13. lpp., <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC124671>.

⁽⁶⁰⁾ VARAM, [“Par aizsargājamo biotopu izplatības un kvalitātes](#)

ņemot vērā lielo meža platību, par kuru šis uzņēmums ir atbildīgs.

13. attēls. Saskaņā ar Dzīvotņu direktīvu aizsargāto mežu saglabāšanās stāvoklis sadalījumā pa dalībvalstīm (% no novērtējumiem), 2013.–2018. g.

Avots: Komisijas dienestu darba dokuments “Jauna ES meža stratēģija 2030. gadam”, SWD(2021) 652 final, 2021. gada 16. jūlijs, 24. lpp., eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021SC0652.

Saskaņā ar neseno Ministru kabineta ziņojumu (2024)⁽⁶²⁾ nesen reorganizētā VARAM (tagad “Viedās pārvaldības un reģionālās attīstības ministrija”) sadarbībā ar citām ministrijām līdz 2025. gada septembrim ierosinās tiesību aktu grozījumus un mehānismus, kas vajadzīgi, lai uzlabotu kompensāciju zemes īpašniekiem aizsargājamajās teritorijās, tādējādi veicinot zemes īpašnieku iesaistīšanos biodaudzveidības saglabāšanā un klimata mērķu sasniegšanā. Pasākumi ietvers zemes atpirkšanu, zemes maiņu, mežaudzes vērtības kompensāciju vienreizēja maksājuma veidā un zemes īpašniekiem domātu atbalsta programmu. Šo iniciatīvu mērķis ir, ieviešot atjauninātas kompensācijas likmes un metodes, panākt dabas saglabāšanas centienu un zemes īpašnieku tiesību līdzsvaru. Turklāt tiks pētīta iespēja izveidot biodaudzveidības kredītu tirgu.

[apzināšanas rezultātiem un tālāko rīcību aizsargājamo biotopu labvēlīgas aizsardzības stāvokļa nodrošināšanas un tautsaimniecības nozaru attīstības interešu sabalansēšanai](#)”, 24-TA-250, 2024.

⁽⁶¹⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lv/inf_196304.

⁽⁶²⁾ Ministru kabinets, *informatīvais ziņojums “Par priekšlikumiem kompensāciju nodrošināšanai par saimnieciskās darbības ierobežojumiem aizsargājamās teritorijās un iespējamajiem finanšu avotiem kompensāciju segšanai”*, 24-TA-2287, 2024, <https://tapportals.mk.gov.lv/structuralizer/data/nodes/b6e9bb11-3a70-49ad-96d0-ec3ddcb1dcc3/preview>.

ES Kokmateriālu regula (ESKR) ⁽⁶³⁾ aizliedz ES tirgū laist nelikumīgi iegūtus kokmateriālus.

2023. gada 29. jūnijā stājās spēkā Atmežošanas regula ⁽⁶⁴⁾ (ESAR)⁽⁶⁵⁾. Regulas mērķis ir garantēt, ka ES izstrādājumi, kas izgatavoti, izmantojot kādu no septiņām regulā uzskaitītajām pirmprecēm, nekādi nav saistīti ar atmežošanu. ES Kokmateriālu regula ar Atmežošanas regulu tika atcelta.

2025. gada prioritārā darbība

- Veicinot meža apsaimniekošanas ilgtspējīgumu un raugoties, lai pirms mežizstrādes atļauju piešķiršanas vai atjaunošanas būtu nodrošināta atbilstība Dzīvotņu direktīvas prasībām, uzlabot mežu saglabāšanās stāvokli.

Jūras ekosistēmas

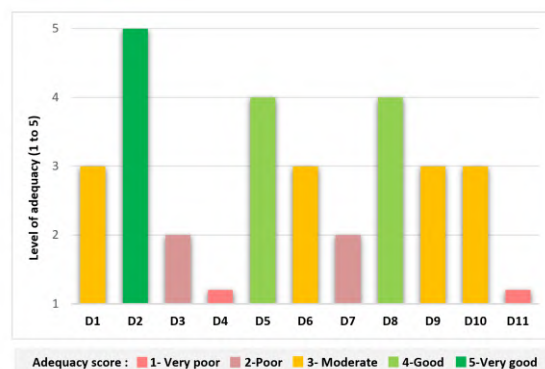
Jūras stratēģijas pamatdirektīvā (JSPD) noteikts, ka dalībvalstīm ir jāsasniedz labs vides stāvoklis (LVS) to attiecīgajos jūras ūdeņos. Šajā nolūkā dalībvalstīm jāizstrādā jūras stratēģijas saviem jūras ūdeņiem un jāsadarbojas ar citām dalībvalstīm, ar kurām tām ir kopīgs jūras reģions vai apakšreģions. Šajās jūras stratēģijās ir ietverti dažādi soļi, kas jāizstrādā un jāīsteno sešu gadu ciklos.

Kopš vides politikas īstenošanas 2022. gada pārskata (EIR) ziņojuma papildu dati par dalībvalstu LVS raksturīgo iezīmju kopumu katram JSPD raksturlielumam nav pieejami. Tomēr dalībvalstīm līdz 2024. gada 15. oktobrim ir jāziņo par atjauninājumiem, kurus Komisija pēc tam novērtēs. Saistībā ar šo nākamo ziņošanas kārtu saskaņā ar JSPD un Komisijas lēmumu par LVS⁽⁶⁶⁾ dalībvalstīm sava LVS raksturīgo iezīmju kopuma ietvaros JSPD ir jāiekļauj jebkādas raksturlielumu robežvērtības, kas varētu būt noteiktas sadarbībā ar citām dalībvalstīm ES vai reģionālā līmenī ⁽⁶⁷⁾.

Komisija ir novērtējusi atjaunināto monitoringa programmu, par kuru dalībvalstis ziņoja 2020. gadā ⁽⁶⁸⁾. Tobrīd, ņemot vērā dalībvalstu atjaunināto informāciju par elementiem, iezīmēm un parametriem, tika konstatētas monitoringa nepilnības. Komisija ieteica dalībvalstīm par prioritāti noteikt šo nepilnību novēršanu visos JSPD īstenošanas līmeņos.

Dalībvalstis ir ziņojušas arī par savām atjauninātajām pasākumu programmām, kas prasītas saskaņā ar JSPD 13. pantu un ir jāatjaunina ik pēc sešiem gadiem. Komisija dalībvalstu pasākumu programmas ir novērtējusi.

14. attēls. JSPD 13. pantā prasītās Latvijas atjauninātās pasākumu programmas atbilstība (2022. gada ziņošanas kārtā)

Descriptors
 D1- Biodiversity
 D2- Non-indigenous species
 D3- Commercial fish and shellfish
 D4- Food webs
 D5- Eutrophication
 D6- Sea-floor integrity
 D7- Hydrographical changes
 D8- Contaminants
 D9- Contaminants in seafood
 D10- Litter
 D11- Energy, incl. underwater noise

Avots: tehniskais novērtējums, ko Eiropas Komisija saskaņā ar JSPD 16. pantu veikusi, pamatojoties uz datiem, kurus Latvija paziņojusi 2023. gada septembrī un oktobrī.

Latvijas atjauninātā pasākumu programma uzrāda pretrunīgus piemērotības līmeņus attiecībā uz dažādiem raksturlielumiem – D2 (svešzemju sugas) ir novērtēts ar

⁽⁶³⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 995/2010 (2010. gada 20. oktobris), ar ko nosaka pienākumus tirgus dalībniekiem, kas laiž tirgū kokmateriālus un koka izstrādājumus (OV L 295, 12.11.2010., 23. lpp.), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32010R0995>.

⁽⁶⁴⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2023/1115 (2023. gada 31. maijs), ar ko paredz noteikumus par to, kā Savienības tirgū darīt pieejamas un kā eksportēt no Savienības konkrētas ar atmežošanu un meža degradāciju saistītas pirmprecēs un izstrādājumus, un ar ko atceļ Regulu (ES) Nr. 995/2010 (OV L 150, 9.6.2023., 206. lpp.), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32023R1115&qid=1687867231461>.

⁽⁶⁵⁾ Lieliem un vidējiem uzņēmumiem šo tiesību aktu piemēros no

2025. gada 30. decembra, bet mikrouzņēmumiem un mazajiem uzņēmumiem – no 2026. gada 30. jūnija.

⁽⁶⁶⁾ Komisijas Lēmums (ES) 2017/848 (2017. gada 17. maijs), ar ko nosaka laba jūras ūdeņu vides stāvokļa kritērijus un metodiskos standartus un monitoringa un novērtēšanas specifikācijas un standartizētas metodes un atceļ Lēmumu 2010/477/ES (OV L 125, 18.5.2017., 43. lpp.), <http://data.europa.eu/eli/dec/2017/848/oj>.

⁽⁶⁷⁾ Komisijas 2024. gada 11. marta paziņojums "Komisijas paziņojums par robežvērtībām, kas noteiktas saskaņā ar Jūras stratēģijas pamatdirektīvu (Direktīva 2008/56/EK) un Komisijas Lēmumu (ES) 2017/848" (OV C, C/2024/2078, 11.3.2024.), <http://data.europa.eu/eli/C/2024/2078/oj>.

⁽⁶⁸⁾ https://environment.ec.europa.eu/system/files/2023-04/C_2023_2203_F1_COMMUNICATION_FROM_COMMISSION_EN_V5_P1_2532109.PDF.

“ļoti labi”, bet D4 (barošanās tīkli) un D11 (enerģija, arī zemūdens troksnis) – ar “ļoti slikti”.

Attiecībā uz svešzemju sugām (D2) Latvija, pamatojoties uz darbu saistībā ar starptautisko Balasta ūdeņu konvenciju, ir ieviesusi jaunus pasākumus, kuru mērķis ir novērst svešzemju sugu introducēšanu ar kuģiem, kā arī ieviest agrīnās brīdināšanas sistēmas un paplašināt pasākumu darbības jomu, lai tā aptvertu jūras teritorijas aiz piekrastes zonas. Noslogojuma veidi bija pietiekami kvantificēti, un šo pasākumu paredzamā ietekme novērtēta pienācīgi.

Tomēr attiecībā uz D3 (komerciāliem mērķiem izmantotās zivis, gliemji, vēžveidīgie un adatādaiņi), D4 (barošanās tīkli), D7 (hidrogrāfiskās izmaiņas), D10 (piedrazojums) un D11 (enerģija, arī zemūdens troksnis) par jauniem pasākumiem netika ziņots, tāpēc šo raksturlielumu noslogojums nebija pietiekami ņemts vērā.

2022. gadā Latvijai tika noteikta prioritāra darbība nodrošināt reģionālo sadarbību ar dalībvalstīm, ar kurām tai ir kopīgi jūras (apakš-)reģioni, lai novērstu galvenos noslogojumus.

Latvija ar citām Baltijas jūras reģiona valstīm ir cieši sadarbojusies reģionālās organizācijās, piemēram, Helsinku komisijā (HELCOM). 2023. gada oktobrī Latvija organizēja ES stratēģijas Baltijas jūras reģionam (EUSBSR) 14. ikgadējo forumu “Drošs un ilgtspējīgs Baltijas jūras reģions nākamajām paaudzēm”.

2025. gada prioritārā darbība

- Ziņot par Latvijas jūras ūdeņu stāvokļa novērtējumu atjauninājumiem, mērķrādītāju un laba vides stāvokļa noteikšanas iznākumu⁽⁶⁹⁾. Tiek gaidīts, ka tie atsauksies uz Jūras stratēģijas pamatdirektīvā nosaukto kvalitatīvo raksturlielumu sliekšņvērtībām, ja tādas būtu ES vai reģionālā līmenī noteiktas sadarbībā ar citām dalībvalstīm.

⁽⁶⁹⁾ Saskaņā ar Direktīvas 2008/56/EK 17. pantu.

⁽⁷⁰⁾ Komisijas Īstenošanas regula (ES) 2016/1141 (2016. gada 13. jūlijs), ar ko atbilstīgi Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai (ES) Nr. 1143/2014 pieņem sarakstu ar invazīvajām svešzemju sugām, kas rada bažas Savienībai (OV L 189, 14.7.2016., 4. lpp.), kurā grozījumi izdarīti ar Komisijas Īstenošanas regulām (ES) 2017/1263, (ES) 2019/1262 un (ES) 2022/1203, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:02016R1141-20220802&from=LV>.

⁽⁷¹⁾ Komisijas Īstenošanas regula (ES) 2022/1203 (2022. gada 12. jūlijs), ar ko groza Īstenošanas regulu (ES) 2016/1141, lai atjauninātu sarakstu ar invazīvajām svešzemju sugām, kas rada bažas Savienībai (OV L 186, 13.7.2022., 10. lpp.), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32022R1203>.

⁽⁷²⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1143/2014

Invazīvu svešzemju sugu profilakse un pārvaldība

Būtisks biodaudzveidības zuduma cēlonis Eiropas Savienībā ir invazīvas svešzemju sugas (ISS). Dažas ISS ne tikai nodara tiešu un netiešu kaitējumu dabai un ekonomikai, bet arī pārnēsā un izplata infekcijas slimības, kas apdraud cilvēkus un dzīvo dabu. Regulas (ES) Nr. 1143/2014 (“ISS regula”) mērķis ir novērst, minimalizēt un vājināt ISS negatīvo ietekmi uz biodaudzveidību. Galvenā uzmanība tajā pievērsta ES problemātisko ISS sarakstam (“Savienības saraksts”), kas tiek regulāri atjaunināts⁽⁷⁰⁾.

Savienības saraksta trešais atjauninājums⁽⁷¹⁾ stājās spēkā 2022. gada 2. augustā. Tiek gatavots ceturtais atjauninājums.

Pašlaik ISS regulā⁽⁷²⁾ ir uzskaitītas 88 sugas, kurām piemērojami ierobežojumi attiecībā uz turēšanu, importēšanu, pārdošanu, vaislošanu/pavairošanu, audzēšanu un izlaišanu vidē. Dalībvalstīm ir jāveic pasākumi, kas vajadzīgi, lai i) novērstu ISS introducēšanu, ii) nodrošinātu ISS agrīnu atklāšanu un ātru izskaušanu un iii) pārvaldītu sugas, kas jau ir plaši izplatītas dalībvalsts teritorijā.

Tas atbilst globālā biodaudzveidības satvara 6. mērķrādītājam, proti, līdz 2030. gadam ISS introducēšanu samazināt vismaz par 50 % un līdz minimumam samazināt to ietekmi.

ISS introducēšanas un izplatīšanās profilakse un to pārvaldība, arī ar izskaušanas un kontroles palīdzību, var radīt vēlā ņemamus izmaksu ietaupījumus. Pētījumos aplēsts, ka ISS (kaitējuma un pārvaldības) radītās kopējās izmaksas Eiropā 1960.–2020. gadā sasniedza 116,61 miljardu EUR⁽⁷³⁾. Jaunākie pētījumi liecina, ka ES šīs izmaksas ir 28 miljardi USD gadā, līdz 2040. gadam tās palielināsies līdz 148,2 miljardiem USD gadā⁽⁷⁴⁾, bet pasaules līmenī – līdz 423 miljardiem USD gadā⁽⁷⁵⁾.

ISS izplatīšanās ir būtiska problēma visā Latvijā.

(2014. gada 22. oktobris) par invazīvu svešzemju sugu introdukcijas un izplatīšanās profilaksi un pārvaldību (OV L 317, 4.11.2014., 35. lpp.).

⁽⁷³⁾ Haubrock, P. J., Turbelin, A. J., Cuthbert, R. N. et al., “Economic costs of invasive alien species across Europe”, *NeoBiota*, 63. sēj., 2021, 153.–190. lpp.

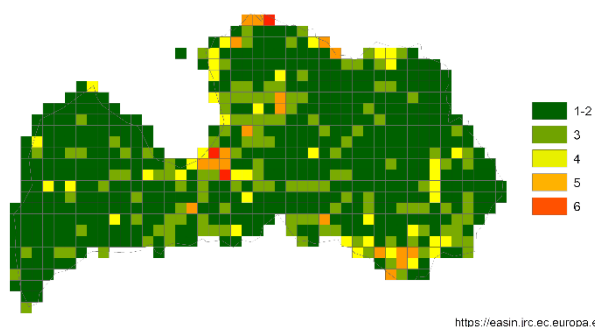
⁽⁷⁴⁾ Henry, M., Leung, B., Cuthbert, R. N. et al., “Unveiling the hidden economic toll of biological invasions in the European Union”, *Environmental Sciences Europe*, 35. sēj., Nr. 1, 2023, 43. lpp.

⁽⁷⁵⁾ IPBES (Starpvaldību zinātnes un politikas platforma bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu pakalpojumu jomā), *Summary for Policymakers – Invasive alien species assessment*, Bonna, 2023, <https://www.ipbes.net/document-library-catalogue/summary-policy-makers-invasive-alien-species-assessment>.

Programmas *LIFE* integrētā projekta “LatviaNature” ⁽⁷⁶⁾ ietvaros Latvija veic plašu zinātnisku pētījumu (2023–2026) par ISS ierobežošanu, kurā pievērsās piecām kaitīgām sugām 13 pilotteritorijās, kuru kopējā platība pārsniedz 110 ha. Pētāmā sugas ir Kanādas zeltgalvīte, puķu sprigane, krokainā roze, vārpainā korinte un ošlapu kļava. Strādājot pēc darba plāniem, kas izstrādāti, balstoties uz zinātniskām publikācijām un Latvijas Dabas aizsardzības pārvaldes un citu valstu pieredzi, pētnieki izmēģina dažādas metodes, kā ierobežot katru sugu. Rezultāti tiks izmantoti, lai līdz 2027. gadam izstrādātu nacionālās vadlīnijas, kā cīnīties ar ISS visā Latvijā.

Pašlaik valstī ir pavisam 17 ISS, kas rada bažas Savienībai. To vidū ir 14 sugas, kas bija reģistrētas jau iepriekšējā *EIR* (2021), un trīs jauniekļautas sugas. Divas no šīm jauniekļautajām sugām Savienības sarakstā figurēja jau 2021. gadā, bet viena tika pievienota vēlāk ar Komisijas Īstenošanas regulu (ES) 2022/1203.

15. attēls. ES bažas raisošu ISS skaits Latvijā

<https://easin.jrc.ec.europa.eu>

2022. gadā Latvijai tika noteikta prioritāra darbība veikt nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu pilnīgu atbilstību ISS regulas 13. pantā noteiktajām prasībām. Prioritārā darbība ir izpildīta, jo Latvija ir veikusi piemērotus pasākumus ar mērķi panākt atbilstību ISS

regulas 13. pantam.

2025. gada prioritārā darbība

- Pastiprināt Invazīvo sugu regulas īstenošanu vajadzīgo izpildes panākšanu un iestāžu inspicētspēju.

Ekosistēmu novērtēšana un uzskaitē

ES Biodaudzveidības stratēģija aicina dalībvalstis labāk integrēt biodaudzveidības apsvērumus valsts un uzņēmumu lēmumu pieņemšanā visos līmeņos un izstrādāt dabas kapitāla uzskaiti.

Tāpat globālā biodaudzveidības satvara 14. mērķrādītāja ⁽⁷⁷⁾ nolūks ir nodrošināt biodaudzveidības un tās dažādo vērtību pilnīgu integrāciju politikā un plānošanā un attiecīgā gadījumā valsts līmeņa uzskaitē. Lai to panāktu, ir vajadzīga rezultatīva un saskaņota biodaudzveidības novērošana un ziņošana par ekosistēmu stāvokli ES ⁽⁷⁸⁾.

Grozītā Regula (ES) Nr. 691/2011 par Eiropas vides ekonomiskajiem kontiem ⁽⁷⁹⁾ ievieš jaunas prasības dalībvalstīm ziņot par ekosistēmu, tajā skaitā urbāno ekosistēmu, aramzemes, zālāju, mežu, piekrastes pludmaļu, kāpu un mitrāju, stāvokli. Dalībvalstu paziņotos datus izmantos otrajā Eiropas ekosistēmu novērtējumā, kas jāveic 2027. gadā, un tos var izmantot arī politikas lēmumu atbalstam.

Ekosistēmu novērtējums ir analīze par ekosistēmu stāvokli un tās ietekmējošajiem noslogojumiem, kā arī par ieguvumiem, ko tās cilvēkiem sagādā tieši vai netieši – ar ekonomikas starpniecību.

Biodaudzveidības aizsardzībā uzņēmumus iesaista arvien vairāk platformu, tīklu un prakses kopienu, un viena no tām ir ES Uzņēmējdarbības un biodaudzveidības platforma ⁽⁸⁰⁾. Šīs platformas un kopienas ir būtiski instrumenti, kas uzņēmumu un finanšu pakalpojumu sniedzēju vidū popularizē dabas kapitāla novērtējumus un atvieglo to veikšanu.

Dabas kapitāla novērtējumi palīdz privātiem uzņēmumiem labāk izprast gan to negatīvo, gan pozitīvo

⁽⁷⁶⁾ <https://latvianature.daba.gov.lv/invazivo-sugu-ierobezosanas-teritorijas/>.

⁽⁷⁷⁾ Lēmums Nr. 15/4, ko pieņēmusi Biodaudzveidības konvencijas Pušu konference: Kuņminas-Monreālas globālais biodaudzveidības satvars (<https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-15/cop-15-dec-04-en.pdf>).

⁽⁷⁸⁾ Eiropas Komisija: Kopīgais pētniecības centrs un EVA, *EU Ecosystem Assessment – Summary for policymakers*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2021, [https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/81ff1498-b91d-11eb-8aca-](https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/81ff1498-b91d-11eb-8aca-/publication/81ff1498-b91d-11eb-8aca-)

[01aa75ed71a1/language-en](https://eur-lex.europa.eu/lexicon/ui/01aa75ed71a1/language-en).

⁽⁷⁹⁾ Priekšlikums: Eiropas Parlamenta un Padomes Regula, ar ko attiecībā uz jaunu vides ekonomisko kontu moduļu ieviešanu groza Regulu (ES) Nr. 691/2011, COM(2022) 329 final, 2022. gada 11. jūlijs, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=COM:2022:329:FIN>.

⁽⁸⁰⁾ ES Uzņēmējdarbības un biodaudzveidības platformas (https://green-business.ec.europa.eu/business-and-biodiversity_en) mērķis ir, izmantojot darbseminārus, seminārus, ziņojumus un masu mediju saziņas stratēģiju, biodaudzveidības ekonomisko pamatojumu darīt zināmu uzņēmumiem un finanšu iestādēm.

ietekmi uz dabu un novērtēt, kā daba veicina to panākumus. Šāda izpratne palīdz īstenot ES Biodaudzveidības stratēģiju.

Latvija nav parakstījusi un ratificējusi Biodaudzveidības konvencijas Nagojas Protokolu par piekļuvi ģenētiskajiem resursiem un to ieguvumu taisnīgu un godīgu sadali, kas gūti no šo resursu izmantošanas.

2022. gadā Latvijai tika noteikta prioritāra darbība atbalstīt ekosistēmu un to pakalpojumu kartēšanu un novērtēšanu un ekosistēmu uzskaites izstrādi, kā arī atbalstīt valsts uzņēmējdarbības un biodaudzveidības platformu attīstīšanu. Prioritārās darbības pirmo daļu

nevar novērtēt datu trūkuma dēļ. Attiecībā uz otro daļu panākts nav nekas: ES Uzņēmējdarbības un biodaudzveidības platformā vēl aizvien nav neviena uzņēmējdarbības un biodaudzveidības tīkla dalībnieka no Latvijas.

2025. gada prioritārā darbība

- Atbalstīt nacionāla uzņēmējdarbības un biodaudzveidības tīkla veidošanu.
- Ratificēt Nagojas Protokolu par piekļuvi ģenētiskajiem resursiem un to ieguvumu taisnīgu un godīgu sadali, kas gūti no šo resursu izmantošanas.

3. Nulles piesārņojums

Tīrs gaiss

ES tīra gaisa politika un tiesību akti ir sekmīgi samazinājuši galveno gaisa piesārņotāju emisijas un ievērojami uzlabojuši gaisa kvalitāti, kuras līmenis tagad tuvojas Pasaules Veselības organizācijas (PVO) ieteiktajam līmenim. Tas ir radījis nepārprotamus ieguvumus veselībai un mazinājis kaitīgo ietekmi uz ekosistēmām un biodaudzveidību. Tomēr, lai sasniegtu PVO ieteikto līmeni, ir jāpieliek lielākas pūles, arī jāpanāk pilnīga atbilstība ES tiesību aktiem. Lai virzītu šos centienus, ES Nulles piesārņojuma rīcības plānā ir noteikti mērķrādītāji 2030. gadam attiecībā pret 2005. gadu. Tie ir par 55 % samazināta gaisa piesārņojuma ietekme uz veselību un par 25 % mazāks gaisa piesārņojuma apdraudēto ES ekosistēmu apmērs.

ES ir izstrādājusi visaptverošu gaisa kvalitātes rīcībpolitiku kopumu⁽⁸¹⁾. Tās noteic uz veselību vēršus ES gaisa kvalitātes standartus⁽⁸²⁾ un paredz dalībvalstu valstu emisiju samazināšanas saistības⁽⁸³⁾ attiecībā uz vairākiem gaisa piesārņotājiem.

Gaisa kvalitāte Latvijā kopumā ir laba, lai gan ir daži izņēmumi.

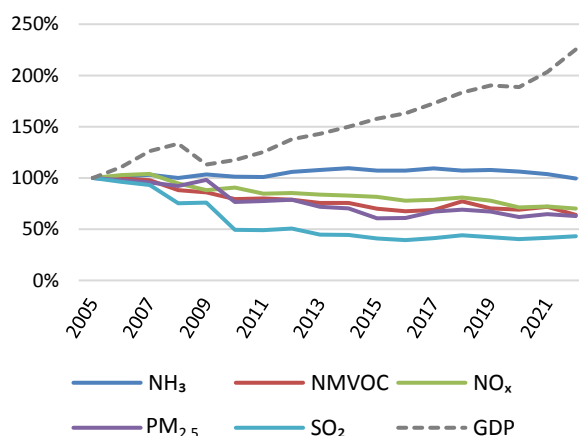
Jaunākās pieejamās EVA gada aplēses (par 2022. gadu)⁽⁸⁴⁾ liecina, ka Latvijā 820 nāves gadījumi gadā (jeb 8400 zaudētu dzīves gadu) ir saistīti ar smalkajām daļiņām (PM_{2,5})⁽⁸⁵⁾, 120 nāves gadījumi gadā (jeb 1300 zaudētu dzīves gadu) – ar slāpekļa dioksīdu (NO₂)⁽⁸⁶⁾ un 220 nāves gadījumi gadā (jeb 2300 zaudētu dzīves gadu) – ar ozonu⁽⁸⁷⁾.

Kopš 2005. gada vairāku gaisa piesārņotāju emisijas Latvijā ir būtiski samazinājušās, savukārt IKP ir turpinājis augt (sk. 16. attēlu). No pārskatiem, kas 2024. gadā iesniegti saskaņā ar Valstu emisiju samazināšanas saistību direktīvas (NEC direktīva)⁽⁸⁸⁾ 10. panta 2. punktu, izriet, ka Latvija emisiju samazināšanas saistības 2020.–

2029. gadam ir izpildījusi attiecībā uz tādiem gaisa piesārņotājiem kā slāpekļa oksīdi (NO_x), nemetāna gaistošie organiskie savienojumi (NMGOS), sēra dioksīds (SO₂) un PM_{2,5}, bet nav izpildījusi attiecībā uz amonjaku (NH₃). No prognozēm, kas 2023. gadā iesniegtas saskaņā ar NEC direktīvas 10. panta 2. punktu, izriet, ka, sākot ar 2030. gadu, Latvija savas NO_x, NMGOS, SO₂, NH₃ un PM_{2,5} emisiju samazināšanas saistības izpildīs.

Pirmo nacionālo gaisa piesārņojuma ierobežošanas programmu Latvija Komisijai iesniedza 2020. gada 16. aprīlī. Četrus gadus vēlāk tā bija jāatjaunina. Latvijai jāatjaunina arī rīcībpolitikas un pasākumi, kas vērsti uz emisiju samazināšanu gaisā.

16. attēls. Galveno piesārņotāju emisiju tendences / IKP Latvijā (%), 2005.–2022. g.

Avots: EVA, "National air pollutant emissions data viewer 2005–2022", 2024. gada 25. jūnijs, <https://www.eea.europa.eu/en/topics/in-depth/air-pollution/national-air-pollutant-emissions-data-viewer-2005-2022>.

⁽⁸¹⁾ Eiropas Komisija, sadaļa "Air", Eiropas Komisijas tīmekļvietne, https://environment.ec.europa.eu/topics/air_en.

⁽⁸²⁾ Eiropas Komisija, sadaļa "EU air quality standards", Eiropas Komisijas tīmekļvietne, https://environment.ec.europa.eu/topics/air/air-quality/eu-air-quality-standards_en.

⁽⁸³⁾ Eiropas Komisija, sadaļa "Reducing emissions of air pollutants", Eiropas Komisijas tīmekļvietne, https://environment.ec.europa.eu/topics/air/reducing-emissions-air-pollutants_en.

⁽⁸⁴⁾ EVA, *Harm to human health from air pollution in Europe: Burden of disease 2024*, informatīvais paziņojums Nr. 21/2024, Kopenhāgena, 2024, <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/harm-to-human-health-from-air-pollution-2024>.

⁽⁸⁵⁾ Daļiņas (PM) ir dažādu izmēru un ķīmiskā sastāva (cietu un šķidru) aerosola daļiņu maisījums. PM₁₀ ir daļiņas, kuru diametrs ir 10 μm

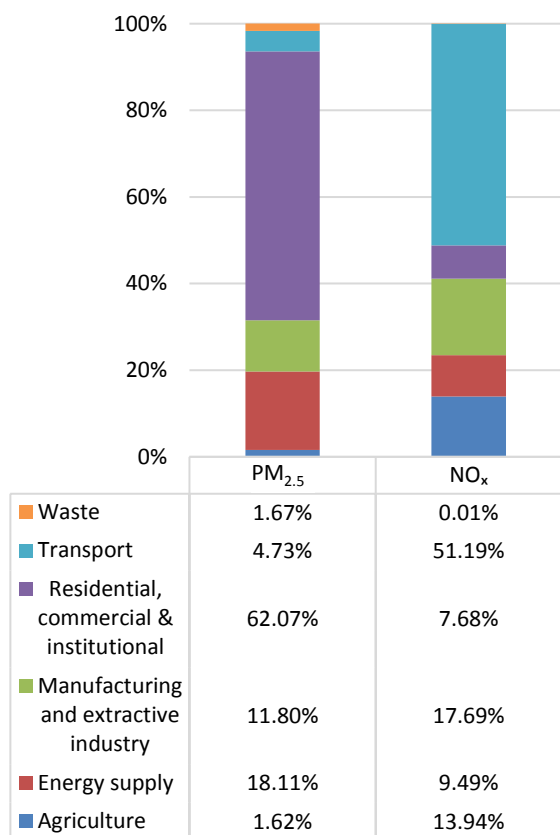
vai mazāks. PM_{2,5} ir daļiņas, kuru diametrs ir 2,5 μm vai mazāks. PM emitē daudzi cilvēka radīti avoti, arī sadegšana.

⁽⁸⁶⁾ Slāpekļa dioksīds (NO₂) šeit attiecas uz gāzu grupu, sauktu par NO_x, kurā ietilpst arī slāpekļa monoksīds (NO). NO_x tiek emitēti degvielu sadegšanas laikā, piemēram, no rūpnieciskām iekārtām un ceļu satiksmē.

⁽⁸⁷⁾ Piezemes ozonu rada fotoķīmiska iedarbība uz piesārņojumu. Šogad pirmo reizi ir ņemta vērā arī ietekme, ko rada ilglaicīga eksponētība ozonam. EVA iepriekšējā analizē tika aplēsta tikai īslaicīgas eksponētības ietekme.

⁽⁸⁸⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/2284 (2016. gada 14. decembris) par dažu gaisu piesārņojošo vielu valstu emisiju samazināšanu un ar ko groza Direktīvu 2003/35/EK un atceļ Direktīvu 2001/81/EK (OV L 344, 17.12.2016., 1. lpp.) https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2016.344.01.0001.01.LAV.

17. attēls. PM_{2,5} un NO_x emisijas Latvijā, sadalījumā pa nozarēm (%), 2022. g.

Avots: EVA, "National air pollutant emissions data viewer 2005–2022", 2024. gada 25. jūnijs, <https://www.eea.europa.eu/en/topics/in-depth/air-pollution/national-air-pollutant-emissions-data-viewer-2005-2022>.

2023. gadā Latvijā neviens Gaisa kvalitātes direktīvā (GKD) ⁽⁸⁹⁾ noteikto robežvērtību pārsniegums netika reģistrēts. Tomēr vienā gaisa kvalitātes zonā benz(a)pirēna koncentrācijas mērķvērtība nav sasniegta ⁽⁹⁰⁾.

Pret dalībvalstīm, kuras nav izpildījušas emisiju samazināšanas saistības, ko tās uzņēmušas uz 2020.–2029. gadu, ir sāktas pārkāpuma procedūras; to vidū ir arī procedūra pret Latviju saistībā ar NH₃.

2022. gada EIR Latvijai tika noteiktas trīs prioritāras darbības. Pirmā prioritārā darbība bija nacionālās gaisa piesārņojuma ierobežošanas programmas satvarā vēl vairāk samazināt emisijas. Latvija progresu šajā jomā nav panākusi, jo jaunākie paziņotie dati liecina, ka 2020.–

2029. gada NH₃ emisiju samazināšanas saistības joprojām nav izpildītas. Otrā prioritārā darbība bija nodrošināt pilnīgu atbilstību ES gaisa kvalitātes standartiem un saglabāt lejupejošas emisiju tendences. Pamatojoties uz jaunākajiem datiem, zināmu progresu šajā ziņā Latvija ir panākusi. Tomēr benz(a)pirēna mērķvērtības joprojām tiek pārsniegtas. Kopš 2019. gada tiek ziņots par visu galveno piesārņotāju emisiju lejupejošām tendencēm, izņemot SO₂. Tas nozīmē, ka jāturpina rīkoties. Trešā Latvijai noteiktā prioritārā darbība bija ratificēt Smago metālu protokolu un Protokolu par noturīgiem organiskajiem piesārņotājiem, un tā ir izpildīta.

2025. gada prioritārās darbības

- Nacionālās gaisa piesārņojuma ierobežošanas programmas satvarā rīkoties, lai samazinātu gaisa piesārņotāju emisijas.
- Nodrošināt pilnīgu atbilstību pastāvošajiem Gaisa kvalitātes direktīvas (GKD) standartiem, ņemot vērā arī gaidāmās stingrākās prasības, ko nosaka pārskatītā GKD.

Rūpnieciskās emisijas

Galvenie ES rūpniecisko emisiju rīcībpolitikas mērķi ir:

- aizsargāt gaisu, ūdeni un augsni un novērst kaitīgu ietekmi uz cilvēka veselību un vidi,
- novērst atkritumu rašanos un apsaimniekot atkritumus,
- uzlabot energoefektivitāti un resursefektivitāti, arī ūdens resursu efektivitāti,
- veicināt dekarbonizāciju.

Šis rīcībpolitikas stūrkmens ir Rūpniecisko emisiju direktīva (RED), kas 2024. gadā tika pārskatīta ⁽⁹¹⁾. Pārskatīšanas rezultātā uzlabots direktīvas devums nulles piesārņojuma mērķa sasniegšanā. Tā ir stingri vērsta uz inovāciju un cieši sasaista atsārņošanu, dekarbonizāciju un apritīgumu, tāpēc tā ir būtisks regulatīvais instruments, kas papildina ES rūpniecības zaļo pārveidi, kuru iecerēts paveikt līdz 2050. gadam.

⁽⁸⁹⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/50/EK (2008. gada 21. maijs) par gaisa kvalitāti un tīrāku gaisu Eiropai (OV L 152, 11.6.2008., 1. lpp.), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0050>.

⁽⁹⁰⁾ EVA, Eionet centrālais datu repositorijs (<https://cdr.eionet.europa.eu/>).

⁽⁹¹⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/75/ES (2010. gada 24. novembris) par rūpnieciskajām un lopkopības emisijām

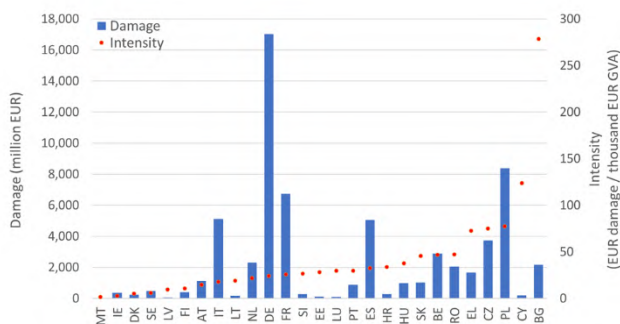
(piesārņojuma integrēta novēršana un kontrole) (OV L 334, 17.12.2010., 17. lpp.), kas grozīta ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu (ES) 2024/1785 (2024. gada 24. aprīlis), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A02010L0075-20240804&qid=1725983863299>.

Tālāk sniegtais pārskats par rūpnieciskajām darbībām, ko reglamentē RED, balstās uz datiem, kas ES reģistram paziņoti 2022. gadā ⁽⁹²⁾.

Latvijā 2022. gadā bija aptuveni 100 iekārtu, kuras aptver RED, un aptuveni trešdaļa no tām (33 %) bija intensīvās putnkopības vai cūkkopības iekārtas. Pārējie lielākie sektori ir atkritumu apsaimniekošana (30 %), enerģētika (14 %) un metālapstrāde (6 %).

18. attēlā parādīts galveno rūpniecisko gaisa piesārņotāju nodarītais kaitējums veselībai un videi. Tā kā tas cita starpā ir atkarīgs no rūpniecības nozares lieluma katrā dalībvalstī, skaitlis atspoguļo arī attiecību starp kaitējumu un industriālo aktivitāti (izteikta ar bruto pievienotā vērtību (BPV)), kas savukārt norāda emisiju intensitāti. Latvijā kaitējums ir otrais zemākais ES, un tajā ir viena no zemākajām emisiju intensitātēm (9,6 EUR uz 1000 EUR BPV), kas ir krietni mazāk par ES vidējo (27,5 EUR uz 1000 EUR BPV) Lielākais rūpnieciskais avots, kas rada NO_x, SO₂, putekļu un smago metālu emisijas gaisā, ir enerģētikas nozare ⁽⁹³⁾.

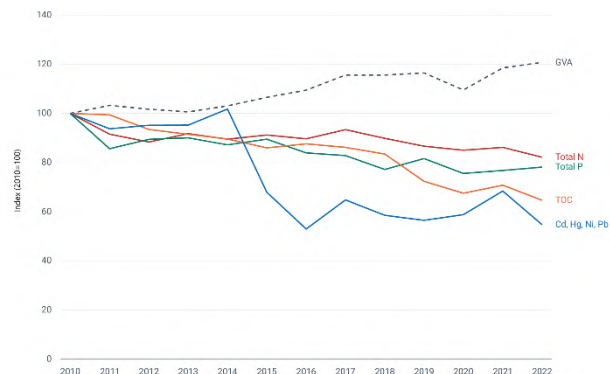
18. attēls. Rūpnieciskā gaisa piesārņojuma nodarītais kaitējums un intensitāte sadalījumā pa dalībvalstīm (2021)

Avots: EVA, “Industrial pollution intensity indicators – EU large industry air pollution damage costs intensity”, Eiropas Rūpniecisko emisiju portāls, 2024, <https://industry.eea.europa.eu/analyse/industrial-emissions-indicator>.

Visu galveno piesārņotāju rūpnieciskās emisijas ūdenī ES laika gaitā kopumā ir samazinājušās. Šķiet, ka vidēji ES tās ir atsaistītas no industriālās aktivitātes, kas tajā pašā periodā ir pieaugusi (izteikta ar BPV), kā redzams 19. attēlā.

19. attēls. Piesārņotāju rūpnieciskās emisijas ūdenī un industriālā aktivitāte ES27 valstīs

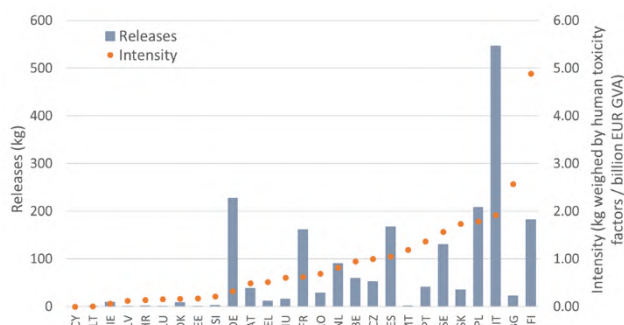

NB! Cd: kadmījs, Hg: dzīvsudrabs, Ni: niķelis, Pb: svins, TOC: kopējais organiskais ogleklis, total N: kopējais slāpeklis, total P: kopējais fosfors.

Avots: EVA, “Industrial pollutant emissions in Europe”, 2024. gada 30. maijs, <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/industrial-pollutant-releases-to-water>.

Konkrēti attiecībā uz Latviju 21. attēlā parādītas smago metālu rūpnieciskās emisijas ūdenī, ņemot vērā katra metāla toksiskumu cilvēkam, kā arī emisiju intensitāti, pamatojoties uz tās attiecību pret industriālo aktivitāti (izteiktu ar BPV). Latvijā ir viena no zemākajām smago metālu emisijām ūdenī (svērta pēc faktoriem, kas noteic toksiskuma cilvēkam) un emisiju intensitāte (tā ir krietni zem ES vidējā rādītāja – 0,864 kg uz vienu miljardu EUR BPV). Kā redzams 21. attēlā, Latvijā lielākais rūpnieciskais avots, kas rada smago metālu emisijas ūdenī, ir ķīmiskā rūpniecība.

20. attēls. Smago metālu rūpnieciskās noplūdes ūdenī un intensitāte sadalījumā pa dalībvalstīm (2022)

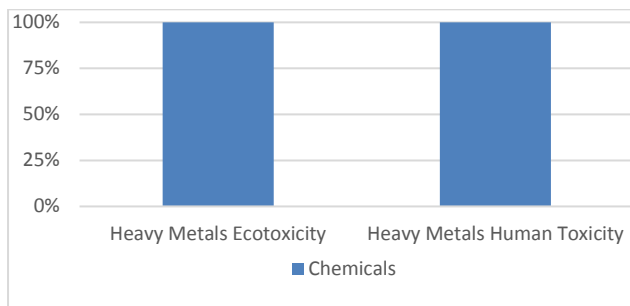

Avots: EVA, “Industrial pollution intensity indicators – EU large industry water pollution intensity”, Eiropas Rūpniecisko emisiju portāls, 2024, <https://industry.eea.europa.eu/analyse/industrial-emissions-indicator>.

⁽⁹²⁾ EVA, Eiropas Rūpniecisko emisiju portāls, <https://industry.eea.europa.eu/>, visu ziņojumu bāzlīnijas gads ir 2022. gads.
⁽⁹³⁾ Eiropas Vides aģentūra, LRTAP, Gaisa piesārņotāju emisiju datu

skatītājs (Gēteborgas protokols, LRTAP konvencija), 1990.–2022. gads, <https://www.eea.europa.eu/en/topics/in-depth/air-pollution/air-pollutant-emissions-data-viewer-1990-2022>.

21. attēls. Latvijas relatīvās rūpnieciskās noplūdes ūdenī (%) (2022)

Avots: EVA, "Industrial reporting under the Industrial Emissions Directive 2010/75/EU and European Pollutant Release and Transfer Register Regulation (EC) No 166/2006 – ver. 12.0 Sep. 2024 (tabular data)", EVA ģeotelpisko datu katalogs, 2024. gada 13. septembris, <https://doi.org/10.2909/cf5e54c1-be99-4426-bcad-baa26c4f27a0>.

RED noteikumi par sabiedrības informēšanu un līdzdalību paredz, ka dalībvalstīm jāpieņem transponējoši tiesību akti, kas sabiedrības locekļiem dod iespēju piekļūt attiecīgajai informācijai un piedalīties potenciāli piesārņojošu iekārtu apstiprināšanas procesā. Tādējādi līdztekus kompetentajām iestādēm arī sabiedrībai un nevalstiskajām organizācijām (NVO) ir svarīga loma procesā, kurā panāk šo atļauju atbilstību ES tiesību aktiem. RED noteiktas obligātas prasības par vides inspekcijām, kas paredz, ka vismaz reizi 1–3 gados jāveic objekta apmeklējums, kuram izmanto uz risku balstītus kritērijus. Turklāt RED izpildes panākšanas noteikumi paredz, ka dalībvalstīm ir jānosaka iedarbīgas, samērīgas un atturošas sankcijas, kas piemērojamas par tādu valsts noteikumu pārkāpumiem, kuru pamatā ir RED. Pārskatītajā direktīvā noteikts, ka par smagākajiem pārkāpumiem var piemērot naudas sodus vismaz 3 % apmērā no juridiskās personas gada apgrozījuma ES. Pārskatītajā RED ir ieviestas arī tiesības uz kompensāciju cilvēkiem, kuru veselībai šādu pārkāpumu dēļ nodarīts kaitējums.

Labāko pieejamo tehnisko paņēmieni (LPTP), LPTP atsaucis dokumentu un LPTP secinājumu izstrāde nodrošina rezultātu sadarbību ar ieinteresētajām personām un ļauj labāk īstenot RED.

Kopš 2022. gada EIR Komisija ir pieņēmusi LPTP secinājumus par i) melno metālu pārstrādi, ii) tekstilrūpniecību, iii) atlikumgāzu pārvaldības un apstrādes kopsistēmām ķīmiskās rūpniecības nozarē un iv) kaltuvēm un lietuvēm.

Komisija ļauj uz valstu kompetento iestāžu centieniem vides atļaujās ieviest juridiski saistošos LPTP secinājumus un saistītos LPTP emisiju līmeņus. Tam būtu

jāpanāk ievērojams un pastāvīgs piesārņojuma samazinājums.

2025. gada prioritārās darbības

- Samazināt rūpnieciskā gaisa piesārņojuma nodarīto kaitējumu un šā piesārņojuma intensitāti.
- Iesaistot nozari un vides NVO, nodrošināt, ka tiek dots pienācīgs ieguldījums LPTP secinājumos un ka LPTP tiek pienācīgi ieviesti, kā arī nodrošināt, ka atļaujas pēc LPTP secinājumu publicēšanas tiek atjauninātas savlaicīgi.
- Nodrošināt faktisku sabiedrības līdzdalību un iespēju vērsties tiesā saistībā ar RED.

Lielu rūpniecisku avāriju novēršana: Seveso

Galvenie ES lielu rūpniecisku avāriju novēršanas rīcībpolitikas mērķi ir

- kontrolēt lielu avāriju draudus, kas saistīti ar bīstamām vielām, it īpaši ķīmikālijām;
- ierobežot šādu avāriju ietekmi uz cilvēka veselību un vidi;
- pastāvīgi uzlabot lielu avāriju novēršanu, sagatavotību tām un reaģēšanu uz tām.

Šis rīcībpolitikas stūrakmens ir Direktīva 2012/18/ES (Seveso III direktīva) ⁽⁹⁴⁾.

Tālāk sniegtais pārskats par rūpnieciskajām iekārtām, ko reglamentē Seveso III direktīva ("Seveso uzņēmumi"), ir balstīts uz datiem, kas eSPIRS (e-Seveso uzņēmumu informācijas izgūšanas sistēmā) paziņoti par 2022.–2024. gadu ⁽⁹⁵⁾ un Latvijas ziņojumu par Seveso III direktīvas īstenošanu 2019.–2022. gadā ⁽⁹⁶⁾.

Latvijā 2024. gadā no 64 Seveso direktīvas reglamentētajiem uzņēmumiem, balstoties uz tajos iespējamo bīstamo vielu daudzumu, 36 bija klasificēti kā zemāka līmeņa uzņēmumi un 28 – kā augstāka līmeņa uzņēmumi (UTE). Uz UTE attiecas stingrākas prasības. Seveso uzņēmumu skaita izmaiņas redzamas 22. attēlā.

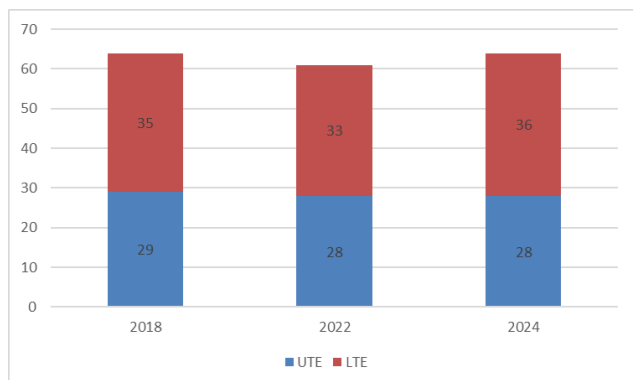
⁽⁹⁴⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/18/ES (2012. gada 4. jūlijs) par lielu ar bīstamām vielām saistītu avāriju risku pārvaldību, ar kuru groza un vēlāk atceļ Padomes Direktīvu 96/82/EK (OV L 197, 24.7.2012., 1. lpp.), [https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/18/oj)

[lex.europa.eu/eli/dir/2012/18/oj](https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/18/oj).

⁽⁹⁵⁾ <https://espirts.jrc.ec.europa.eu/en/espirts/content>; dati izgūti 2024. gada septembrī.

⁽⁹⁶⁾ Kā noteikts Seveso III direktīvas 21. panta 2. punktā.

22. attēls. Seveso uzņēmumu skaits Latvijā, 2018., 2022. un 2024. g.

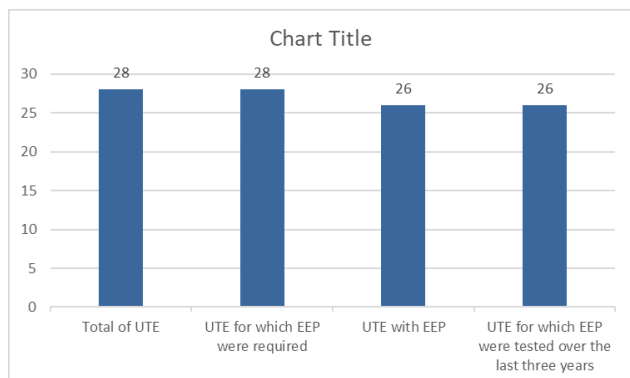
NB! LTE: zemāka līmeņa uzņēmums.

Avoti: Eiropas Komisija: Vides ģenerāldirektorāts, *Assessment and summary of Member States' implementation reports for Implementing Decision 2014/896/EU (implementing Directive 2012/18/EU on the control of major accident hazards involving dangerous substances)*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2022, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/94d57d74-735b-11ec-9136-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-search>; eSPIRS dati, izgūti no 2022. un 2024. gada datiem; *Analysis and summary of Member States' reports on implementation of Directive 2012/18/EU on the control of major accident hazards involving dangerous substances according to the format established by Commission Implementing Decision 2014/896/EU*, ES Publikāciju birojs, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9bd73087-e9b8-11ef-b5e9-01aa75ed71a1/language-en>.

Dalībvalstīm ir prasīts izstrādāt ārējus avārijas rīcības plānus (ĀARP). Šie ĀARP ir būtiski, lai varētu pienācīgi sagatavoties un efektīvi īstenot vides un iedzīvotāju aizsardzībai domātas darbības lielas rūpnieciskās avārijas gadījumā.

Saskaņā ar Latvijas sniegto informāciju 2022. gadā ĀARP tika prasīts visiem 28 UTE, un 26 no tiem bija ĀARP. Visi ĀARP pēdējo trīs gadu laikā ir izmēģināti. Kopsavilkums redzams 23. attēlā.

23. attēls. Situācija ar ĀARP Latvijā (2022)

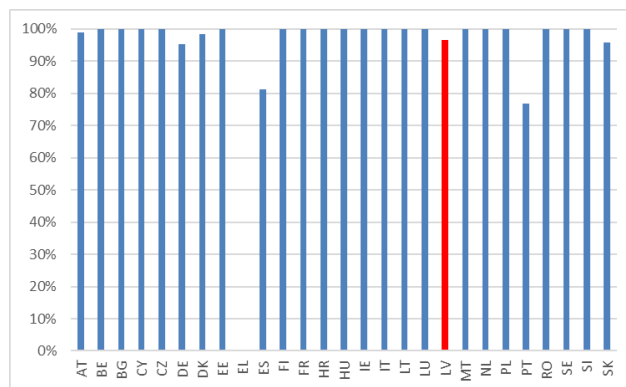
Avoti: Eiropas Komisija: Vides ģenerāldirektorāts, *Assessment and summary of Member States' implementation reports for Implementing Decision 2014/896/EU (implementing Directive 2012/18/EU on the control of major accident hazards involving dangerous substances)*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2022, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/94d57d74-735b-11ec-9136-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-search>; eSPIRS dati, izgūti no 2022. un 2024. gada datiem; *Analysis and summary of Member States' reports on implementation of Directive 2012/18/EU on the control of major accident hazards involving dangerous substances according to the format established by Commission Implementing Decision 2014/896/EU*, ES Publikāciju birojs, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9bd73087-e9b8-11ef-b5e9-01aa75ed71a1/language-en>.

[735b-11ec-9136-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-search](https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/94d57d74-735b-11ec-9136-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-search); eSPIRS dati, izgūti no 2022. un 2024. gada datiem; *Analysis and summary of Member States' reports on implementation of Directive 2012/18/EU on the control of major accident hazards involving dangerous substances according to the format established by Commission Implementing Decision 2014/896/EU*, ES Publikāciju birojs, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9bd73087-e9b8-11ef-b5e9-01aa75ed71a1/language-en>.

Par visiem Seveso uzņēmumiem Latvijā pastāvīgi ir pieejama šāda veida informācija: i) Seveso III direktīvas V pielikumā minētā sabiedrības informēšana, it īpaši par to, kā attiecīgā sabiedrības daļa tiks brīdināta, ja notiks liela avārija, ii) informācija par pareizu rīcību lielas avārijas gadījumā un iii) objekta pēdējā apmeklējuma datums.

To UTE īpatsvars, par kuriem informācija par drošības pasākumiem un nepieciešamo rīcību 2022. gadā tika aktīvi darīta pieejama sabiedrībai ES27 valstīs, parādīts 24. attēlā. Šis noteikums par zināšanām ir svarīgs Seveso III direktīvas noteikums, jo sabiedrības informētība var mazināt lielas rūpnieciskas avārijas sekas.

24. attēls. To UTE īpatsvars, par kuriem informācija par drošības pasākumiem un nepieciešamo rīcību pēdējos gados ir aktīvi darīta pieejama sabiedrībai, sadalījumā pa dalībvalstīm (2022)

NB! Dati par Grieķiju nav pieejami.

Avoti: Eiropas Komisija: Vides ģenerāldirektorāts, *Assessment and summary of Member States' implementation reports for Implementing Decision 2014/896/EU (implementing Directive 2012/18/EU on the control of major accident hazards involving dangerous substances)*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2022, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/94d57d74-735b-11ec-9136-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-search>; eSPIRS dati, izgūti no 2022. un 2024. gada datiem; *Analysis and summary of Member States' reports on implementation of Directive 2012/18/EU on the control of major accident hazards involving dangerous substances according to the format established by Commission Implementing Decision 2014/896/EU*, ES Publikāciju birojs, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9bd73087-e9b8-11ef-b5e9-01aa75ed71a1/language-en>.

2022. gadā Latvijai tika noteikta prioritāra darbība pastiprināt kontroli un izpildes panākšanu, lai nodrošinātu atbilstību Seveso III direktīvas noteikumiem, it īpaši attiecībā uz informācijas sniegšanu sabiedrībai. Zināms progress šajā jomā ir panākts.

2025. gada prioritārās darbības

- Lai novērstu lielas avārijas un nodrošinātu pienācīgu sagatavotību un reaģēšanu saistībā ar augstāka līmeņa uzņēmumiem, it sevišķi sakarā ar ārēju avārijas rīcības plānu pārskatīšanu, testēšanu un atjaunināšanu, kas veicama ne retāk kā reizi trijos gados, pastiprināt atbilstību prasībām par drošības pasākumiem.
- Nodrošināt iedzīvotājiem piekļuvi pārredzamai un skaidrai informācijai par riskiem un uzvedību avārijas gadījumā.

Dzīvsudraba regula

Lai nodrošinātu cilvēka veselības un vides augsta līmeņa aizsardzību no dzīvsudraba un tā savienojumu antropogēnajām emisijām un noplūdēm, Dzīvsudraba regula paredz pasākumus un nosacījumus, kas reglamentē dzīvsudraba, dzīvsudraba savienojumu un dzīvsudraba maisījumu ražošanu, izmantošanu, glabāšanu un tirdzniecību, dzīvsudraba saturošu produktu ražošanu, izmantošanu un tirdzniecību, kā arī dzīvsudraba atkritumu apsaimniekošanu. 2024. gadā pieņemtajā Dzīvsudraba regulas pārskatītajā redakcijā ir izklāstīti noteikumi, kuru mērķis ir pievērsties atlikušajiem apzinātajiem dzīvsudraba lietojumiem ES, līdz 2025. gada 1. janvārim pakāpeniski izbeidzot zobārstniecības amalgamas izmantošanu, izņemot gadījumus, kad zobārsts uzskata, ka tas noteikti nepieciešams pacienta īpašo medicīnisko vajadzību dēļ, un no 2026. gada 1. janvāra vai 2027. gada 1. janvāra aizliedzot ražot un eksportēt vēl citas dzīvsudraba saturošas spuldzes (atkarībā no spuldžu kategorijas).

2019. gadā 21 % zobārstniecības pakalpojumu joprojām tika izmantota zobārstniecības amalgama, tāpēc Latvijai bija grūti līdz 2025. gada 1. janvārim pakāpeniski izbeigt tās izmantošanu. Tomēr būtu vajadzējis veikt pasākumus, kuri nodrošinātu sociāli un ekonomiski pamatotu amalgamas lietošanas pakāpenisku izbeigšanu un kuru vidū ir pienācīga zobārstniecības amalgamas alternatīvu kompensēšana, izmantojot veselības apdrošināšanas

shēmu, un zobārstu apmācība. Komisija uzrauga, vai izmantošanas pakāpeniska izbeigšana ir notikusi saskaņā ar regulas noteikumiem. Latvijai būs jānodrošina arī dzīvsudraba saturošu spuldžu ražošanas un eksporta aizliegšana Dzīvsudraba regulā noteiktajos termiņos.

Troksnis

Vides trokšņa direktīva⁽⁹⁷⁾ paredz vienotu pieeju, kā izvairīties no vides trokšņa kaitīgās ietekmes, to novērst un samazināt. Izraudzītās iestādes ir atbildīgas par aglomerāciju, galveno autoceļu, galveno dzelzceļa līniju un galveno lidostu trokšņu karšu un rīcības plānu veidošanu un apstiprināšanu. Par trokšņa robežvērtībām, kas nav noteiktas ES līmenī, lemj dalībvalstis. Tomēr Nulles piesārņojuma rīcības plānā noteikts mērķrādītājs līdz 2030. gadam panākt, ka transporta troksnis pastāvīgi traucē par 30 % mazāk cilvēku salīdzinājumā ar 2017. gadu.

Pārmērīgs troksnis, ko rada gaisa kuģi, dzelzceļi un autoceļi, ir viens no galvenajiem vides izraisīto veselības problēmu cēloņiem ES. Tas var izraisīt sirds išēmisko slimību, insultu, miega traucējumus, kognitīvos traucējumus un stresu⁽⁹⁸⁾.

Tiek lēsts, ka Latvijā vides troksnis katru gadu izraisa vismaz 140 sirds išēmiskās slimības gadījumus⁽⁹⁹⁾ un aptuveni 13 400 cilvēku cieš no miega traucējumiem⁽¹⁰⁰⁾.

Pamatojoties uz jaunāko analizēto informāciju, Latvijā lidostu un galveno dzelzceļa līniju trokšņa kartēšana ir pabeigta, savukārt galveno autoceļu un aglomerāciju trokšņa kartēšana pabeigta tikai daļēji.

Aglomerāciju, autoceļu, dzelzceļu un lidostu trokšņa pārvaldības rīcības plāni jāatjaunina un Komisijai jāiesniedz ik pēc pieciem gadiem. Iepriekšējā ziņošanas ciklā trokšņa rīcības plānu paziņošanas termiņš bija 2025. gada 18. janvāris; šie plāni vēl nav novērtēti.

Latvijai 2022. gada *EIR* prioritāras darbības šajā jomā nebija noteiktas.

⁽⁹⁷⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2002/49/EK (2002. gada 25. jūnijs) par vides trokšņa novērtēšanu un pārvaldību – Samierināšanas komitejā sniegtais Komisijas paziņojums attiecībā uz Direktīvu par vides trokšņa novērtēšanu un pārvaldību (OV L 189, 18.7.2002., 12. lpp.), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32002L0049>.

⁽⁹⁸⁾ PVO, *Environmental Noise Guidelines for the European Region*, Kopenhāgena, 2018, <https://www.who.int/europe/publications/i/item/9789289053563>.

⁽⁹⁹⁾ Šie skaitļi ir EVA aplēses, kuru pamatā ir i) dalībvalstu paziņotie dati par eksponētību troksnim, ko aptver Direktīva 2002/49/EK, trokšņa kartēšanas 2022. gada kārtā, ii) Eiropas Gaisa piesārņojuma, transporta, trokšņa un rūpnieciskā piesārņojuma tematiskais centrs (ETC/ATNI), *Noise Indicators under the*

Environmental Noise Directive 2021: Methodology for estimating missing data, Eionet ziņojums ETC/ATNI Nr. 2021/06, Čellera, 2021, un iii) metodika, ko veselības ietekmējuma aprēķiniem izmantojis Eiropas Gaisa piesārņojuma un klimata pārmaiņu mazināšanas tematiskais centrs (ETC/ACM), *Implications of environmental noise on health and wellbeing in Europe*, Eionet ziņojums ETC/ACM Nr. 2018/10, Biltlovena, 2018, https://www.eionet.europa.eu/etcs/etc-atni/products/etc-atni-reports/eionet_rep_etcacm_2018_10_healthimplicationsnoise.

⁽¹⁰⁰⁾ Plašāka informācija par trokšņa piesārņojuma kaitīgo ietekmi uz veselību ir pieejama tīmekļa vietnē <https://www.eea.europa.eu/themes/human/noise/noise-2>.

2025. gada prioritārās darbības

- Pabeigt trokšņa kartēšanu.
- Pabeigt un/vai īstenot trokšņa pārvaldības rīcības plānus.

Ūdens kvalitāte un ūdens resursu apsaimniekošana

ES tiesību akti un rīcīpolitika prasa būtiski samazināt ietekmi, ko rada pārejas ūdeņu, piekrastes ūdeņu un saldūdeņu (gan virszemes ūdeņu, gan pazemes ūdeņu) noslogojumi. Laba ūdensobjektu stāvokļa sasniegšana, uzturēšana vai uzlabošana atbilstīgi Ūdens pamatdirektīvai nodrošinās, ka ES iedzīvotāji var izmantot labas kvalitātes un drošu dzeramo ūdeni un peldūdeņus. Tā gādās arī par to, lai barības vielu (slāpekļa un fosfora) aprites pārvaldība būtu ilgtspējīgāka un resursefektīvāka.

Ūdens pamatdirektīva

Ūdens pamatdirektīva⁽¹⁰¹⁾ ir ES 21. gadsimta ūdens rīcīpolitikas stūrakmens⁽¹⁰²⁾. Ūdens pamatdirektīva un citas ar ūdeni saistītas direktīvas⁽¹⁰³⁾ ir ES ilgtspējīgas un integrētas ūdens resursu apsaimniekošanas pamats. To mērķis ir panākt augsta līmeņa ūdens resursu aizsardzību, nepieļaut tālāku stāvokļa pasliktināšanos un atjaunot labu stāvokli. Šie mērķi ir ļoti svarīgi ES konkurētspējai, stratēģiskajai autonomijai un drošībai, tomēr sakarā ar klimata pārmaiņām, kas iespaido vērtīgos ūdens resursus, tos sasniegt kļūvis vēl sarežģītāk.

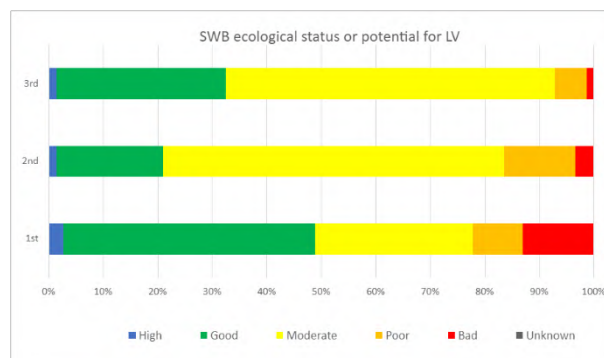
Ūdens pamatdirektīva izveido procesuālo satvaru, kas vajadzīgs, lai sasniegtu labu virszemes ūdeņu ekoloģisko un ķīmisko stāvokli un labu pazemes ūdeņu kvantitatīvo un ķīmisko stāvokli. Tas nozīmē, ka jāveic visu ūdensobjektu monitorings un klasifikācija, jānovērtē noslogojumi un ietekme un jānosaka izmaksefektīvākie pasākumi, ar kādiem iespējams sasniegt direktīvas mērķus. Direktīva tika pieņemta 2000. gadā, tās mērķu sasniegšanas sākotnējais termiņš bija 2015. gads, un tajā bija paredzēta iespēja šo termiņu pagarināt līdz 2027. gada beigām. Reizi sešos gados dalībvalstīm jāziņo Komisijai par saviem upju baseinu apsaimniekošanas plāniem (UBAP). Tiem jāaptver attiecīgās valsts upju baseinu apgabali, no kuriem daži var būt kopīgi ar citām valstīm. Komisija ir novērtējusi trešā cikla UBAP, kas bija jāiesniedz līdz 2022. gada martam, un

plāno savus konstatējumus Eiropas Parlamentam un Padomei darīt zināmus līdz 2024. gada beigām.

Latvijā ir 780 virszemes ūdensobjekti un 25 pazemes ūdensobjekti, kas iedalīti četros upju baseinu apgabalos (Daugavas, Gaujas, Lielupes un Ventas apgabals). Aptuveni 6 % virszemes ūdeņu ir apzīmēti kā "stipri pārveidoti" un aptuveni 1 % – kā "mākslīgi". Stipri pārveidotiem un mākslīgiem ūdensobjektiem ir jāsasniedz labs ekoloģiskais potenciāls, nevis labs ekoloģiskais stāvoklis, un tas nozīmē, ka jāveic visi pasākumi, kas vajadzīgi, lai mazinātu kaitīgo ietekmi, ko rada ilgtspējīgas cilvēka darbības, kuru rezultātā ūdensobjekts tiek stipri pārveidots / padarīts par mākslīgu, taču vienlaikus šīs darbības būtiski neietekmētu.

25.–28. attēlā parādīta virszemes ūdeņu ekoloģiskā stāvokļa/potenciāla un ķīmiskā stāvokļa un pazemes ūdeņu kvantitatīvā un ķīmiskā stāvokļa attīstība 2010., 2015. un 2021. gadā. No trešo UBAP novērtējuma izriet, ka virszemes ūdensobjektu ekoloģiskais stāvoklis/potenciāls ir uzlabojies, bet to ķīmiskais stāvoklis ir pasliktinājies salīdzinājumā ar stāvokli, par kuru ziņots otrajos UBAP (kas aptvēra 2015.–2021. gadu). Pazemes ūdensobjektu kvantitatīvais stāvoklis nav pasliktinājies, jo tiek ziņots, ka visi objekti ir labā stāvoklī, taču to ķīmiskais stāvoklis ir pasliktinājies.

25. attēls. Virszemes ūdensobjektu ekoloģiskais stāvoklis/potenciāls katrā UBAP ciklā (%)

32,5 % virszemes ūdensobjektu ir labs vai labāks ekoloģiskais stāvoklis/potenciāls, un tas ir uzlabojums salīdzinājumā ar otrajiem UBAP.

Latvija ir jūtami mainījusi virszemes ūdensobjektu robežas, un tā rezultātā upju objektu skaits pieaudzis par 142 %. Visu bioloģiskās kvalitātes faktoru novērtēšanas metožu un monitoringa izstrādē ir panākts vērā ņemams progress,

⁽¹⁰¹⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32000L0060>.

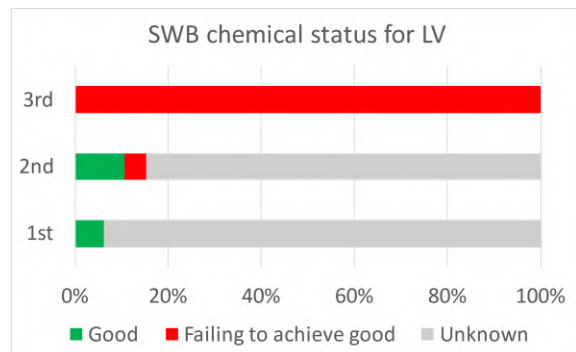
⁽¹⁰²⁾ https://environment.ec.europa.eu/topics/water_en.

⁽¹⁰³⁾ To vidū ir Gruntsūdeņu direktīva (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex%3A32006L0118>), Vides kvalitātes standartu direktīva (<https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/105/oj>), Plūdu direktīva (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32007L0060>), Peldvietu ūdens direktīva (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex%3A32010L0075>),

Komunālo notekūdeņu attīrīšanas direktīva (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex%3A31991L0271>), jaunā Dzeramā ūdens direktīva (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32020L2184>), Nitrātu direktīva (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=celex%3A31991L0676>), JSPD (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0056>) un Rūpniecisko emisiju direktīva (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32010L0075>).

lai gan problēmas un trūkumi aizvien vēl pastāv. Trešo UBAP izstrādes laikā piekrastes un pārejas ūdeņu monitoringa īstenošana vēl nebija pabeigta.

26. attēls. Virszemes ūdensobjektu ķīmiskais stāvoklis katrā UBAP ciklā (%)

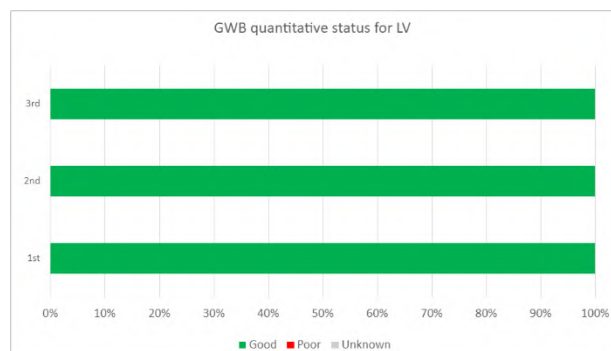

To virszemes ūdensobjektu īpatsvars, kuru ķīmiskais stāvoklis ir labs, no 10,6 % otrajos UBAP ir samazinājies līdz 0,0 % trešajos UBAP. Acīmredzamā pasliktināšanās skaidrojama ar to, ka trešajos UBAP stāvokļa raksturojuma pamatā pirmo reizi bija grupēšana. Turklāt Latvija ir jūtami mainījusi virszemes ūdensobjektu robežas, un tas apgrūtina tiešu salīdzināšanu.

Diemžēl ierobežoto monitoringa iespēju dēļ ķīmiskā stāvokļa novērtēšana Latvijā tiek veikta tikai nelielai daļai (12 %) virszemes ūdensobjektu. Pozitīvi ir tas, ka Latvija monitoringu ir paplašinājusi, lai iekļautu vēl divas jaunas vielas, kas 2013. gadā iekļautas Vides kvalitātes standartu direktīvā. .

Nespēja sasniegt labu ķīmisko stāvokli galvenokārt saistīta ar visuresošām un noturīgām bioakumulatīvām un toksiskām vielām (*uPBT*), kuras ir grūti novērst un kurām bieži vien ir pārrobežu avoti. Latvijā tie galvenokārt ir policikliskie aromātiskie ogļūdeņraži, dzīvsudrabs un heptahlori. Ja ķīmiskās kvalitātes novērtēšanā *uPBT* vielas nebūtu iekļautas, 99 % virszemes ūdensobjektu būtu labā stāvoklī.

27. attēls. Pazemes ūdensobjektu kvantitatīvais stāvoklis katrā UBAP ciklā (%)

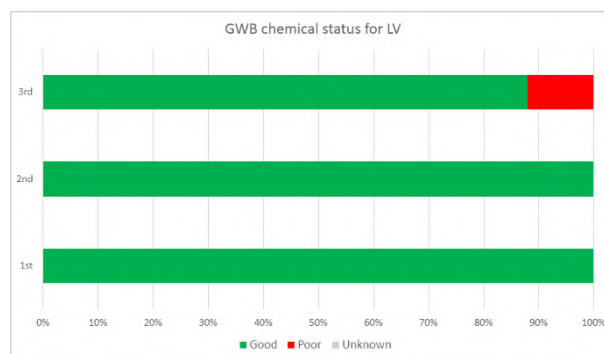

Visiem pazemes ūdensobjektiem ir labi kvantitatīvie rādītāji. Salīdzinājumā ar otrajiem UBAP pazemes ūdensobjektu robežas ir mainījušās, un tāpēc to skaits no

16 ir pieaudzis līdz 25. Tiek ziņots, ka 32 % pazemes ūdensobjektu pastāv risks, ka labi kvantitatīvie rādītāji līdz 2027. gadam netiks sasniegti.

Pozitīvi vērtējams tas, ka kvantitātes monitoringa aptver 95,2 % no kopējās pazemes ūdensobjektu platības. Novērtējuma ticamība lielākoties ir vidēja. Tomēr sālsūdens vai citu vielu intrūzijas un ar pazemes ūdeņiem saistītās ūdens ekosistēmas un no pazemes ūdeņiem atkarīgās sauszemes ekosistēmas kvantitatīvais novērtējums neaptver; šo ekosistēmu saraksts tika pabeigts tikai pēc trešo UBAP pieņemšanas.

28. attēls. Pazemes ūdensobjektu ķīmiskās kvalitātes rādītāji katrā UBAP ciklā (%)

Labā ķīmiskajā stāvoklī esošu pazemes ūdensobjektu īpatsvars salīdzinājumā ar otrajiem UBAP ir samazinājies un trešajos UBAP sasniedz 88 %. Bažas rada tas, ka 44 % pazemes ūdensobjektu pastāv risks, ka tie labus ķīmiskos rādītājus līdz 2027. gadam nerasnēs.

Lielākā daļa pazemes ūdensobjektu labu ķīmisko stāvokli nerasniedz vielu robežvērtību pārsniegšanas dēļ, kā arī sālsūdens vai citu vielu intrūzijas dēļ.

Līdz 2027. gada beigām dalībvalstis joprojām var piemērot laikam piesaistītus atbrīvojumus, ja tiek sniegti pierādījumi par atbilstību Ūdens pamatdirektīvā noteiktajiem stingriem kritērijiem. Pēc 2027. gada atbrīvojumu piemērošanas iespējas būs daudz mazākas.

2022. gada *EIR* tika noteiktas šādas prioritārās darbības.

- Novērtēt jaunus ūdensobjektu fizikālos pārveidojumus saskaņā ar Ūdens pamatdirektīvas 4. panta 7. punktu. Šajos novērtējumos apsvērt alternatīvas iespējas un piemērotus ietekmes mazināšanas pasākumus.
- Atvieglot pasākumu īstenošanu, lai veicinātu Ūdens pamatdirektīvas mērķu sasniegšanu, un pastiprināt centienus uzlabot monitoringu, jo īpaši pazemes ūdeņu monitoringu.

Šo prioritāro darbību sakarā ir panākts zināms progress, taču darāmā vēl ir daudz.

Labas prakses piemērs ir tas, ka galvenie Latvijas pasākumu programmā iekļauto pasākumu veidi aptver

lielāko daļu būtiskāko noslogojumu. Gandrīz ceturtdaļa pasākumu (23 %) attiecas uz KTM14 "Izpēte: zināšanu bāzes uzlabošana, kas mazina nenoteiktību". Otro un trešo UBAP salīdzinājums rāda, ka virszemes un pazemes ūdensobjektu stāvokļa novērtēšanai veiktais monitoringa ir uzlabojies, tomēr būtiskas problēmas un nepilnības aizvien vēl pastāv. Latvija ir veikusi dažu baseina/apakšbaseina/ūdensobjekta mērogā veiktu pasākumu izmaksu lietderības analīzi. Ir veikta ekonomiskā analīze par hidromorfoloģisko slodzi, difūzā piesārņojuma slodzi un punktveida avotu piesārņojuma slodzi visos upju baseinu apgabalos.

2025. gada prioritārās darbības

Neskarot ieteicamo darbību sarakstu, kas dots Eiropas Parlamentam un Padomei adresētajā Komisijas ziņojumā par trešo UBAP novērtējumu, var izcelt tālāk nosauktās prioritārās darbības.

- Pastiprinot uz hidromorfoloģiskās slodzes samazināšanu vēršus dabā balstītu risinājumu izstrādes centienus, uzlabot upju nepārtrauktību un ekoloģiskās plūsmas.
- Nodrošināt, ka ūdens novadīšanas, ūdens ieguves un citas ūdens izmantošanas atļaujas tiek periodiski pārskatītas, arī hidroenerģētisko noslogojumu kontekstā.
- Samazināt piesārņojumu, ko rada barības vielas, ķīmikālijas, metāli un sājūdens izplūdes.
- Labāk pamatot laba stāvokļa sasniegšanā piešķirtos atbrīvojumus.
- Uzlabot ūdensobjektu klasifikāciju un stiprināt monitoringa sistēmas.
- Izstrādāt pamatīgākas pasākumu programmas, novērst pasākumu īstenošanā konstatētos šķēršļus un nodrošināt pienācīgu īstenošanas finansējumu, cita starpā tādēļ labāk pielietojot izmaksu atgūšanu un principu "piesārņotājs maksā".

Plūdu direktīva

Ik pēc sešiem gadiem, ievērojot to pašu ziņošanas ciklu kā UBAP, visas dalībvalstis ziņo savus plūdu riska pārvaldības plānus (PRPP), kas balstās uz plūdu apdraudējumu un riska

kartēm (PARK) un sākotnējiem plūdu riska novērtējumiem, kuri sagatavoti otrajā ciklā (2016–2021).

Komisija PRPP ir novērtējusi un 2024. gadā ziņojusi Eiropas Parlamentam un Padomei gan par trešajiem PRPP, gan par otrajiem PRPP (pirmā ziņošana par PRPP notika 2016. gada martā).

Otro PRPP novērtēšanā konstatētais galvenais panākums ir tas, ka plānos ir norādīts katras apsaimniekošanas vienības kopējais budžets, kā arī visu pasākumu orientējošais budžets, visiem pasākumiem ir norādīti finansējuma avoti, mērķi ir izmērāmi, un – pats galvenais – ir doti rādītāji un mērķrādītāji. Lai strukturālos pasākumus sakārtotu prioritārā secībā, izmantota izmaksu lietderības analīze, kuras rezultāti izklāstīti otrajos PRPP. Otrajos PRPP ir ņemta vērā klimata pārmaiņu ietekme uz plūdu biežumu un iekļautas arī norādes par prognozēto klimata ietekmi un atsaucis uz pētījumiem. Novērtēts arī pasākumu relevants nacionālajai klimatadaptācijas stratēģijai un saskaņība ar to.

2025. gada prioritārās darbības

- Plūdu riska pārvaldības plānos būtu sīkāk jānorāda, kā, izvēloties pasākumus, ņemtas vērā plūdu postījumu vietu un plūdu riska kartes un kā traktējami lietusegāžu izraisīti plūdi.
- Labāk izskaidrot plūdu novēršanas un pretplūdu aizsardzības pasākumu izvēli un īstenošanu (prioritāšu noteikšana, monitoringa, pasākumu izmaksas).

Dzeramā ūdens direktīva

Tagad ir piemērojama pārstrādātā Dzeramā ūdens direktīva, un dalībvalstīm tās noteikumi savās tiesību sistēmās bija jātransponē līdz 2023. gada 12. janvārim. Kopš pārstrādātās direktīvas stāšanās spēkā Komisija ir pieņēmusi vairākus deleģētos un īstenošanas aktus, ar ko i) attiecībā uz dzeramo ūdeni izveido kontrolsarakstu, kurā ietilpst vielas vai savienojumi, kas rada bažas⁽¹⁰⁴⁾, ii) nosaka dzeramajā ūdenī sastopamās mikroplastmasas mērīšanas metodiku⁽¹⁰⁵⁾ un iii) izveido ES sistēmu tādu materiālu testēšanai un apstiprināšanai, kuriem būs atļauts nonākt saskarē ar dzeramo ūdeni⁽¹⁰⁶⁾.

⁽¹⁰⁴⁾ https://environment.ec.europa.eu/publications/implementing-decision-drinking-water-directive-watch-list_en.

⁽¹⁰⁵⁾ Komisijas Deleģētais lēmums (ES) 2024/1441 (2024. gada 11. marts), ar ko Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu (ES) 2020/2184 papildina, nosakot dzeramajā ūdenī sastopamās mikroplastmasas mērīšanas metodiku (izziņots ar dokumenta numuru C(2024) 1459) (OV L, 2024/1441, 21.5.2024.), http://data.europa.eu/eli/dec_del/2024/1441/oj.

⁽¹⁰⁶⁾ OV L, 2024/365, 23.4.2024., http://data.europa.eu/eli/dec_impl/2024/365/oj; OV L, 2024/367, 23.4.2024., http://data.europa.eu/eli/dec_impl/2024/367/oj; OV L,

2024/369, 23.4.2024., http://data.europa.eu/eli/reg_del/2024/369/oj; OV L, 2024/368, 23.4.2024., http://data.europa.eu/eli/dec_impl/2024/368/oj; OV L, 2024/370, 23.4.2024., http://data.europa.eu/eli/reg_del/2024/370/oj; OV L, 2024/371, 23.4.2024., http://data.europa.eu/eli/reg_del/2024/371/oj; sīkāku informāciju sk. Komisijas tīmekļvietnē par visiem sešiem deleģētajiem aktiem (https://environment.ec.europa.eu/publications/delegated-acts-drinking-water-directive_en).

Pārstrādātās direktīvas īstenošanā dalībvalstīm šie dažādie Komisijas akti būs jāņem vērā.

Visbeidzot, Komisija no dalībvalstīm ir saņēmusi datus par dzeramā ūdens kvalitāti 2017.–2019. gadā.

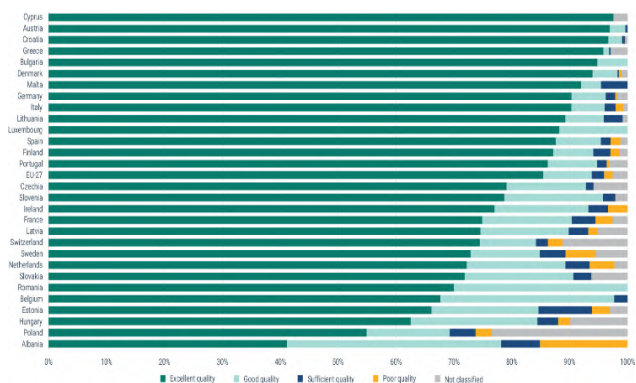
(Lielo ūdens piegādātāju piegādātā) dzeramā ūdens kvalitāte Latvijā bažas nerada⁽¹⁰⁷⁾. No 2026. gada janvāra tiks piemēroti Eiropas kvalitātes standarti perfluoralkilvielām un polifluoralkilvielām dzeramajā ūdenī, un tas nākotnē nodrošinās saskaņotus dalībvalstu ziņojumus par perfluoralkilvielu un polifluoralkilvielu monitoringa datiem.

Peldvietu ūdens direktīva

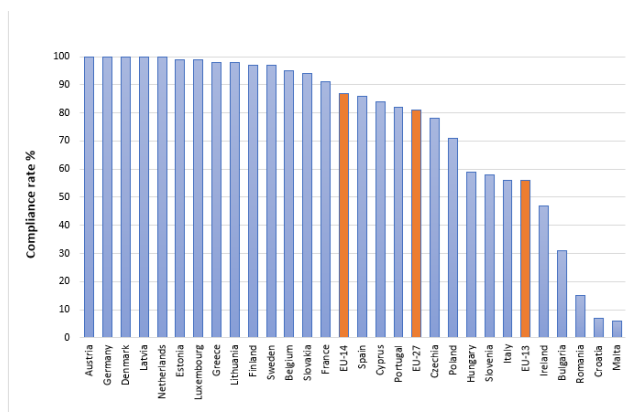
Peldvietu ūdens direktīva prasa dalībvalstīm monitorēt un novērtēt peldvietu ūdeni. Tā noteic, ka peldsezonas laikā dalībvalstīm aktīvi un ātri jāizplata sabiedrībai informācija par peldvietu ūdens kvalitāti. Konkrētāk, uzrakstiem, ka peldēties aizliegts vai nav ieteicams, vajadzētu būt ātri un viegli pamanāmiem.

29. attēlā redzams, ka 2023. gadā no 59 Latvijas peldvietām 44 peldvietās (74,6 %) ūdens kvalitāte bija izcila, deviņās (15,3 %) – laba un divās (3,4 %) – pietiekama. Zema ūdens kvalitāte bija tikai vienā peldvietā (1,7 %), bet trīs peldvietas (5,1 %) nebija klasificētas. Sīkāka informācija par Latvijas peldvietu ūdeņiem pieejama valsts portālā⁽¹⁰⁸⁾ un EVA interaktīvajā karšu skatītājā⁽¹⁰⁹⁾.

29. attēls. Peldvietu ūdens kvalitāte sadalījumā pa dalībvalstīm (%), 2023. g.

30. attēls. Komunālo notekūdeņu attīrīšanas direktīvai pilnībā atbilstošu komunālo notekūdeņu īpatsvars (%), 2020. g.

Avots: Eiropas Komisija, 12th UWWTD Implementation Report, 2024.

Direktīva ir tikusi pārskatīta, lai cita starpā stiprinātu esošos attīrīšanas standartus un ieviestu komunālo notekūdeņu papildu attīrīšanu no mikropiesārņotājiem. Citas jaunas prasības tiecas panākt virzību uz sektora energoneitralitāti, izveidot paplašinātas ražotāju atbildības sistēmu, kuras mērķis ir sagādāt attīrīšanai no mikropiesārņotājiem paredzētu ilgtspējīgu finansējumu no vispiesārņojošākajām nozarēm, un nodrošināt sanitārijas pieeamību, arī mazaizsargātām un marginalizētām grupām. Latvijai jaunā direktīva valsts tiesību sistēmā jātransponē līdz 2027. gada 31. jūlijam.

Ķīmikālijas

ES mērķis ir nodrošināt, ka ķīmikālijas tiek ražotas un izmantotas tā, lai līdz minimumam samazinātu jebkādu būtisku nelabvēlīgu ietekmi uz cilvēka veselību un vidi. Komisija 2020. gada oktobrī publicēja savu ilgtspēju sekmējošo ķīmikāliju stratēģiju “Ceļā uz vidi, kas brīva no toksikantiem”⁽¹¹²⁾, un tās dēļ ES tiesību aktos par ķīmikālijām izdarītas dažas sistēmiskas izmaiņas. Stratēģija ir daļa no vērienīgās ES nulles piesārņojuma ieceres, kas ir centrāla Eiropas zaļā kursa apņemšanās.

ES tiesību akti par ķīmikālijām⁽¹¹³⁾ nodrošina cilvēka veselības un vides pamataizsardzību. Tie nodrošina arī stabilitāti un paredzamību uzņēmumiem, kas darbojas iekšējā tirgū.

Komisija kopš 2007. gada ir apkopojusi informāciju par to, kā tiek īstenota ķīmikāliju reģistrēšanas, vērtēšanas, licencēšanas un ierobežošanas (REACH) regula un Klasificēšanas, marķēšanas un iepakojšanas (CLP) regula. 2020. gada decembrī Komisija novērtēja dalībvalstu ziņojumus⁽¹¹⁴⁾ par šo regulu īstenošanu un izpildes panākšanu⁽¹¹⁵⁾. No Komisijas ziņojuma izriet, ka REACH regulas un CLP regulas īstenošana joprojām krietni atšķiras, it īpaši izpildes panākšanas jomā. Dalībvalstīs reģistrētais atbilstības līmenis, kas laika gaitā kopumā bijis diezgan stabils, šķiet nedaudz pasliktināmies. Tas varētu būt tāpēc, ka i) izpildiestādes arvien efektīvāk atklāj neatbilstīgus produktus/uzņēmumus un ii) ES tirgū tiek laists vairāk neatbilstīgu produktu.

2021. gada augustā Komisija publicēja izmērāmu novērtējumu par divu galveno ES ķīmikāliju jomas regulu izpildes panākšanu⁽¹¹⁶⁾, un tā pamatā ir dažādu izpildes panākšanas aspektu rādītāju kopums. Kopš 2021. gada saraksts ar ķīmikālijām, uz kurām attiecas ierobežojumi, ir paplašināts – REACH regulas XVII pielikumā ir iekļauti jauni ieraksti⁽¹¹⁷⁾.

2023. gadā CLP regulai tika pievienotas jaunas bīstamības klases, un tika iesniegta pārskatīta regulas redakcija (publicēta 2024. gada 20. novembrī)⁽¹¹⁸⁾. Jaunās bīstamības klases aptver endokrīnos disruptorus un ar noturību saistītus apdraudējumus, savukārt regulas pārskatītā redakcija ietver jaunus noteikumus par pārdošanu tiešsaistē, kuru uzdevums ir efektīvāk novērst gadu gaitā konstatētās neatbilstības. Tāpat 2023. gadā Stokholmas konvencijas Pušu konference (COP) nolēma konvencijas A pielikumā (kurā uzskaitītas aizliegtas vielas) iekļaut trīs jaunas ķīmikālijas⁽¹¹⁹⁾. Komisija gatavo deleģētos aktus, lai vēlākais līdz 2025. gadam šīs vielas iekļautu Noturīgo organisko piesārņotāju regulas I pielikumā.

REACH regulas 117. pantā un CLP regulas 46. pantā paredzētā dalībvalstu ziņošana notiek reizi piecos gados. Nākamās ziņošanas kārtas rezultāti gaidāmi 2025. gadā, tāpēc kopš 2022. gada jaunu datu par izpildes panākšanu valstīs nav.

2022. gadā EIR tika ziņots, ka REACH regulas un CLP regulas izpildes panākšanas vajadzībām Latvijā ir norīkoti 18 inspektori⁽¹²⁰⁾.

⁽¹¹²⁾ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Ilgtspēju sekmējošo ķīmikāliju stratēģija. Ceļā uz vidi, kas brīva no toksikantiem”, COM(2020) 667 final, 2020. gada 14. oktobris, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=COM%3A2020%3A667%3AFIN>;

Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 1272/2008 (2008. gada 16. decembris) par vielu un maisījumu klasificēšanu, marķēšanu un iepakojšanu un ar ko groza un atceļ Direktīvas 67/548/EEK un 1999/45/EK un groza Regulu (EK) Nr. 1907/2006 (OV L 353, 31.12.2008., 1. lpp.), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32008R1272&qid=1750239123374>.

⁽¹¹³⁾ Proti, Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 1907/2006 (2006. gada 18. decembris), kas attiecas uz ķīmikāliju reģistrēšanu, vērtēšanu, licencēšanu un ierobežošanu (REACH), un ar kuru izveido Eiropas Ķīmikāliju aģentūru, groza Direktīvu 1999/45/EK un atceļ Padomes Regulu (EEK) Nr. 793/93 un Komisijas Regulu (EK) Nr. 1488/94, kā arī Padomes Direktīvu 76/769/EEK un Komisijas Direktīvu 91/155/EEK, Direktīvu 93/67/EEK, Direktīvu 93/105/EK un Direktīvu 2000/21/EK (OV L 396, 30.12.2006., 1. lpp.), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/txt/?uri=CELEX%3A32006R1907>; Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 1272/2008 (2008. gada 16. decembris) par vielu un maisījumu klasificēšanu, marķēšanu un iepakojšanu un ar ko groza un atceļ Direktīvas 67/548/EEK un 1999/45/EK un groza Regulu (EK) Nr. 1907/2006 (OV L 353, 31.12.2008., 1. lpp.), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A02008R1272-20221217>.

⁽¹¹⁴⁾ Eiropas Komisija, *Technical assistance to review the existing*

Member States reporting questionnaire under Articles 117(1) of REACH and 46(2) of CLP – Final report, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2020, <https://circabc.europa.eu/ui/group/8ee3c69a-bccb-4f22-89ca-277e35de7c63/library/a4abce8c-8425-455f-b7e6-0ead917bde6b/details>.

⁽¹¹⁵⁾ Saskaņā ar REACH regulas 117. panta 1. punktu un CLP regulas 46. panta 2. punktu.

⁽¹¹⁶⁾ Eiropas Komisija: Iekšējā tirgus, rūpniecības, uzņēmējdarbības un MVU ģenerāldirektorāts, *REACH and CLP Enforcement: EU-level enforcement indicators*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2021, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e5c3e461-0f85-11ec-9151-01aa75ed71a1/>.

⁽¹¹⁷⁾ Tās ir vielas tetovēšanas tintēs un permanentās dekoratīvās kosmētikas sastāvā, *N,N*-dimetilformamīds, formaldehīds (un formaldehīda izdalītāji), svins PVC (polivinilhlorīda) izstrādājumos, siloksani (D4, D5, D6) un, visbeidzot, mikroplastmasa.

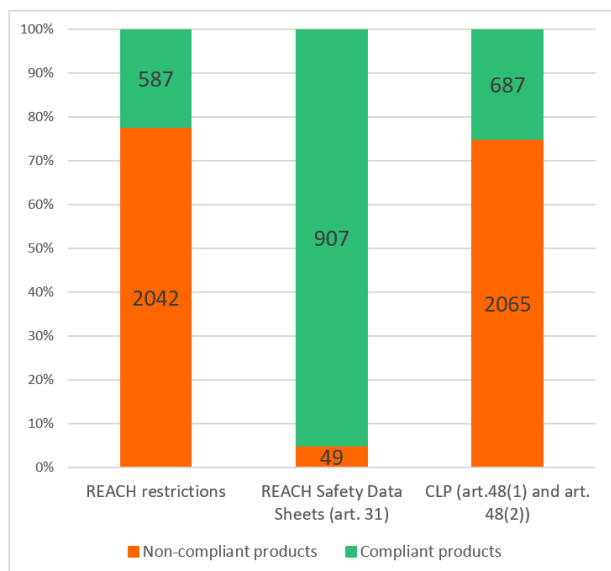
⁽¹¹⁸⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2024/2865 (2024. gada 23. oktobris), ar ko groza Regulu (EK) Nr. 1272/2008 par vielu un maisījumu klasificēšanu, marķēšanu un iepakojšanu (OV L, 2024/2865, 20.11.2024., 1. lpp.) ([Regula - ES - 2024/2865 - LV - EUR-Lex](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A2024R2865)).

⁽¹¹⁹⁾ Tās ir metoksilhlor, “Dechlorane Plus” un UV-328. No pesticīda metoksilhlorā aizlieguma izņēmumi nav paredzēti. Attiecībā uz abām plastmasas piedevām, proti, “Dechlorane Plus” un UV-328, COP lēmumā ir uzskaitīti daži īpaši laikā ierobežoti izņēmumi.

⁽¹²⁰⁾ Eiropas Komisija, *Technical assistance to review the existing Member States reporting questionnaire under Articles 117(1) of*

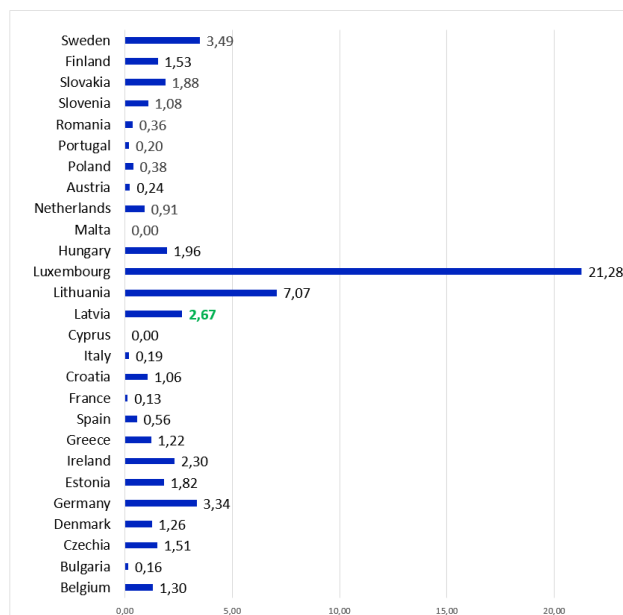
Latvija 2020. gadā piedalījās ES koordinētā izpildes projektā par tiešsaistē pārdotiem produktiem ar nosaukumu "REACH-EN-FORCE (REF)-8"⁽¹²¹⁾. Ziņojums tika pieņemts 2021. gada novembrī, tāpēc iepriekšējā EIR to ņemt vērā nevarēja.

31. attēls. Importēto produktu atbilstība – projekta "REF-8" rezultāti (%)

Lai maksimalizētu iespējas konstatēt neatbilstības, kontroles pasākumu mērķēšanā tika izmantota uz risku balstīta pieeja. Tāpēc iepriekš minētos neatbilstības rādītājus nevar uzskatīt par vidējiem produktu neatbilstības rādītājiem ES. Tomēr projektā "REF-8" konstatēto neatbilstības gadījumu īpatsvars liek bažīties.

32. attēls. Veikto "REF-8" pārbažu skaits uz 100 000 iedzīvotāju (ES vidējais rādītājs: 1,24)

Latvijas dalība koordinētajā izpildes panākšanas projektā "REF-8" pārsniedza ES vidējo rādītāju, kas ir diezgan zems, jo dažas lielas dalībvalstis projektā neiesaistījās.

Šajā projektā un citos projektos, kas pēdējos gados īstenoti ar Eiropas Ķīmikāliju aģentūras palīdzību, pārbaudēs, kas veiktas visā ES, ir konstatēts, ka tiešsaistes pārdošanā konsekvēnti vērojams lielāks neatbilstības līmenis, īpaši importētu produktu gadījumā.

2022. gadā Latvijai tika noteiktas divas prioritāras darbības.

- Īstenošanā un izpildes panākšanā administratīvo spēju uzlabot tā, lai attiecībā uz neatbilstību varētu piemērot nulles tolerances politiku.
- Izstrādāt un īstenot REACH regulas un CLP regulas izpildes panākšanas stratēģijas.

Tā kā kopš 2022. gada ziņojumi nav iesniegti, progress nav redzams, un šīs prioritārās darbības paliek spēkā arī 2025. gadā.

2025. gada prioritārās darbības

- Īstenošanā un izpildes panākšanā administratīvo spēju uzlabot tā, lai attiecībā uz neatbilstību varētu piemērot nulles tolerances politiku.

REACH and 46(2) of CLP – Final report, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2020, 75. lpp., <https://circabc.europa.eu/ui/group/8ee3c69a-bccb-4f22-89ca-277e35de7c63/library/a4abce8c-8425-455f-b7e6-0ead917bde6b/details>.

⁽¹²¹⁾ Eiropas Ķīmikāliju aģentūra, REF-8 project report on enforcement

of the CLP, REACH and BPR duties related to substances, mixtures and articles sold online, Helsinki, 2021, 20. lpp., https://echa.europa.eu/documents/10162/17088/project_report_ref-8_en.pdf/ccf2c453-da0e-c185-908e-3a0343b25802?t=1638885422475.

- Attiecībā uz atbilstību ķīmikāliju jomu reglamentējošajiem tiesību aktiem pastiprināt muitas kontroli un tiešsaistē pārdoto produktu kontroli.

4. Klimatricība

Klimata pārmaiņu ietekme pēdējos gados ir turpinājusi palielināties, ES un visā pasaulē radot postījumus un ciešanas. 2023. gads pasaulē bija karstākais gads, kāds jebkad reģistrēts, turklāt Eiropa sasilst divreiz ātrāk nekā pārējā pasaule un tagad ir visstraujāk sasilstošā pasaules daļa. Pieaug arī ekstrēmu klimatisko notikumu biežums un nopietnība. Šādā kontekstā ES ir apliecinājusi savu apņemšanos īstenot Eiropas zaļo kursu un līdz 2050. gadam kļūt klimatneitrālai un klimatnoturīgai, tātad nodrošināt ilgtspējīgu konkurētspēju un atbalstīt ES rūpniecību pārejā uz neto nulles emisiju līmeni. Kā atbilde uz vajadzību rīkoties ir sagatavots Eiropas Klimata akts. Tajā noteikts mērķis līdz 2050. gadam panākt klimatneitralitāti un vidēja termiņa mērķrādītājs līdz 2030. gadam samazināt SEG emisijas vismaz par 55 %, kā arī izklāstīti pielāgošanās centieni, kas vajadzīgi, lai pielāgotos klimata pārmaiņu pašreizējai un turpmākajai ietekmei. Gandrīz visi Eiropas zaļajā kursā iekļautie paketes “Gatavi mērķrādītājam 55 %” tiesību aktu priekšlikumi ir tikuši apstiprināti, un Eiropas Komisija ir ieteikusi jaunu starposma klimata mērķrādītāju, proti, līdz 2040. gadam samazināt emisijas par 90 %. 2024. gadā dalībvalstis iesniedza atjauninātus nacionālos enerģētikas un klimata plānus 2021.–2030. gadam, kas atspoguļo pārskatīto ES tiesību aktu ieceru lielāko vērienu. 2024. gadā Eiropas Komisija kopā ar EVA publicēja arī pirmo Eiropas klimatisko risku novērtējumu.

Pēdējo trīs desmitgažu laikā, proti, kopš 1990. gada, ES ir panākts pastāvīgs emisiju samazinājums, 2022. gadā sasniedzot kopējo samazinājumu 32,5 % apmērā⁽¹²²⁾. Tomēr, lai līdz 2030. gadam SEG neto emisijas samazinātu par 55 % un līdz 2050. gadam panāktu klimatneitralitāti, ES un tās dalībvalstīm īstenošanas centieni jāpastiprina un emisiju samazināšana vēl jāpaātrina. Laikā no 1990. līdz 2022. gadam Latvijas neto SEG emisijas ir palielinājušās par 10 %, tātad tā ir viena no valstīm ar neto pieaugumu.

Tiesību aktu pakete “Gatavi mērķrādītājam 55 %” sasauca ar vajadzību paātrināt zaļo pārkārtošanos. Tā ietver i) ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas (ETS) stiprināšanu un paplašināšanu, izveidojot jaunu otru ETS transportam un ēkām, kā arī īpašu Sociālo klimata fondu, lai palīdzētu iedzīvotājiem pārkārtošanās laikā, ii) mērķrādītāju palielināšanu saskaņā ar Kopīgo centienu regulu un iii) Regulas par zemes izmantošanu, zemes

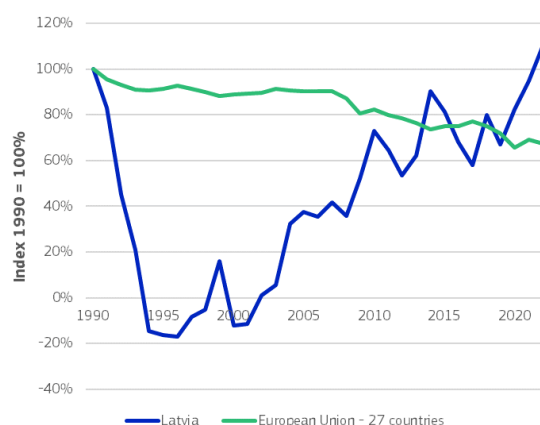
izmantošanas maiņu un mežsaimniecību pārskatīšanu⁽¹²³⁾. Pakete ir pilnībā pieņemta, un dalībvalstis ir uzsākušas tiesību aktu īstenošanu.

Galvenais stratēģiskais dokuments valstu līmenī ir nacionālais enerģētikas un klimata plāns⁽¹²⁴⁾. Latvija savu atjaunināto plānu iesniedza 2024. gada jūlijā, tātad pēc regulā noteiktā termiņa. Eiropas Komisija ir novērtējusi plānu un to, cik lielā mērā Latvija ir ievērojusi par plāna projekta redakciju saņemtos ieteikumus. Turpinājumā izklāstīti novērtējuma konstatējumi.

- Kopīgo centienu regulas aptvertās emisijas 2030. gadā samazināsies par 21 % salīdzinājumā ar 2005. gadu, un Latvija sasniegs savu mērķrādītāju (17 %).
- Jaunākās prognozes rāda, ka ZIZIMM mērķrādītāju sasniegt neizdosies, un tas nozīmē, ka pašreizējie piesaistījumu līmeņi nav bijuši pietiekami.
- Latvija ir panākusi atbilstību atjaunīgās enerģijas īpatsvara mērķrādītājam.
- Energoefektivitātes mērķrādītāju ziņā joprojām pastāv nepilnības, kas jānovērš.

Lai līdz minimumam samazinātu klimata rīcībpolitiku ietekmi uz mazaizsargātiem iedzīvotājiem un nozarēm, Latvija izmanto Taisnīgas pārkārtošanās fondu, Modernizācijas fondu un no 2026. gada izmantos Sociālo klimata fondu (sīkāku informāciju sk. 5. nodaļā “Finansējums”).

33. attēls. Kopējās SEG emisijas (izņemot starptautisko aviāciju) (%), 1990.–2022. g.

⁽¹²²⁾ ES neto iekšzemes emisijas, ieskaitot ZIZIMM sektoru, bet izņemot starptautisko aviāciju.

⁽¹²³⁾ Pilns pārskats par paketi “Gatavi mērķrādītājam 55 %” ir pieejams tīmekļa vietnē https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal/fit-55-delivering-proposals_en.

⁽¹²⁴⁾ Plašāka informācija par nacionālajiem enerģētikas un klimata plāniem atrodama īpašā tīmekļvietnē https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-strategy/national-energy-and-climate-plans-necps_en.

ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēma

ES ETS ir galvenais instruments SEG emisiju rentablai samazināšanai visās dalībvalstīs. Tas ir pasaulē lielākais oglekļa tirgus, kas aptver aptuveni 40 % no ES kopējām SEG emisijām, ko rada elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošana, apstrādes rūpniecība, aviācija Eiropā ⁽¹²⁵⁾ un no 2024. gada arī jūras transports.

Sistēma nosaka ierobežojumu jeb maksimālo robežvērtību kopējam SEG daudzumam, ko var emitēt ES līmenī. Ievērojot šo ierobežojumu, uzņēmumi pērk emisijas kvotas (viena kvota dod tiesības emitēt 1 t CO₂ ekv. (oglekļa dioksīda ekvivalenta)) izsolēs vai tirgojas ar kvotām ar citiem uzņēmumiem. Lai nodrošinātu, ka kopējais emisiju apjoms attiecīgajās nozarēs laika gaitā samazinās, maksimālā robežvērtība katru gadu tiek samazināta.

Emisijas ETS ietvaros laikā no 2005. līdz 2023. gadam ir samazinājušās par 23 %.

2023. gadā aptuveni puse (47 %) SEG no Latvijas ETS iekārtām tika radītas elektroenerģijas ražošanas nozarē, un tas ir nedaudz mazāk nekā vidēji ES (57 %). No visu rūpniecības nozaru kopējām emisijām cementa un kaļķa ražošanas nozare radīja 85 %, savukārt pārējās nozares – 15 %. Kopš 2019. gada enerģētikas nozarē ir reģistrēti lielāki samazinājumi (49 %) nekā rūpniecības nozarēs (11 %). Laikā no 2013. gada līdz 2019. gadam gan elektroenerģijas ražošanas, gan rūpniecības SEG emisijas svārstījās, un 2019. gada līmenis bija par 6 % zemāks nekā 2013. gada līmenis.

No 2027. gada pilnībā sāks darboties jauna emisijas kvotu tirdzniecības sistēma, ko sauc par ETS2 un kas aptvers ēkas, autotransportu un citus sektorus (galvenokārt rūpniecību, ko pašreizējā ETS neaptver) ⁽¹²⁶⁾. Dalībvalstīm līdz 2024. gada 30. jūnijam būtu vajadzējis paziņot par jauno ar ETS2 saistīto pārskatītās ES ETS direktīvas noteikumu pilnīgu transponēšanu valsts tiesību aktos.

Latvija par pilnīgu transponēšanu valsts tiesību aktos līdz šim termiņam nebija paziņojusi. Tāpēc Komisija 2024. gada 25. jūlijā pret Latviju sāka pārkāpuma procedūru, nosūtot oficiāla paziņojuma vēstuli par noteikumu nepilnīgu transponēšanu valsts tiesību aktos.

Latvijai bija divi mēneši, lai uz šo vēstuli atbildētu un Komisijas norādītos trūkumus novērstu. Ja netiks saņemta apmierinoša atbilde, Komisija var nolemt izdot argumentētu atzinumu.

Komisija 2024. gada 25. janvārī pret Latviju sāka vēl citas pārkāpuma procedūras, nosūtot oficiāla paziņojuma vēstuli par to, ka tā nav valsts tiesību aktos pilnībā transponējusi iepriekšējos ETS direktīvas grozījumus ⁽¹²⁷⁾. Kopš tā laika Latvija ir Komisijai paziņojusi par vienas vai abu pārskatīto direktīvas redakciju daļēju transponēšanu. Ja transponēšana netiks veikta pilnībā, Komisija var nolemt izdot argumentētu atzinumu.

Kopīgie centieni

Kopīgo centienu regula ⁽¹²⁸⁾ aptver SEG emisijas no iekšzemes transporta (izņemot CO₂ emisijas no aviācijas), ēkām, lauksaimniecības, mazās rūpniecības un atkritumu apsaimniekošanas. Šo sektoru emisijas veido aptuveni 60 % no ES iekšzemes emisijām. Regulā noteikts ES mēroga mērķrādītājs līdz 2030. gadam kopīgo centienu aptverto sektoru radītās emisijas samazināt par 40 % salīdzinājumā ar 2005. gada līmeni. Šis vispārējais ES mērķrādītājs nozīmē katrai dalībvalstij saistošus nacionālos emisiju samazināšanas mērķrādītājus. Latvijas mērķrādītājs ir 17 %.

Papildus 2030. gada mērķrādītājiem dalībvalstīm ir noteikti ikgadējie SEG emisiju ierobežojumi (ikgadējie emisiju iedaļes apjomi), kas līdz 2030. gadam katru gadu tiek samazināti.

Pastāv zināma elastība, kas ļauj ņemt vērā ikgadējās emisiju svārstības, kuras rodas, tirgojot emisijas un veicot pārvietojumus no ETS un ZIZIMM.

Pamatojoties uz vēsturiskajām emisijām un jaunākajām prognozēm, Latvija ir uz pareizā ceļa, lai sasniegtu 2030. gada KCR mērķrādītāju. Prognozētais emisiju samazinājums ir par 3,5 procentpunktiem lielāks par 2030. gada mērķrādītāju.

Lielākais avots ir iekšzemes transporta sektors, kas 2022. gadā radījis 37 % no visām kopīgo centienu aptvertajām emisijām.

Latvijā vēl nav sācis darboties ilgtspējīgs transports, kam ir liels potenciāls elektrificēt dzelzceļa transporta jomā. 2022. gadā baterijas elektrotransportlīdzekļu īpatsvars vieglo automobiļu parkā bija 0,4 %, kas ir salīdzinoši zems rādītājs (ES vidējais rādītājs: 1,2 %). Latvijā 2023. gadā ir 450 publiski pieejami uzlādes punkti – viens uz katriem astoņiem elektrotransportlīdzekļiem (ES vidējais rādītājs ir 1:10). 89 % pasažieru pārvadājumu tiek veikti ar automobili, bet tikai 46 % kravu tiek pārvadātas pa autocelšiem. Dzelzceļa īpatsvars kravu pārvadājumos ir 53 % (gandrīz viss ir starptautiskais tranzīts), un tas ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju (16 %). Tomēr

⁽¹²⁵⁾ Lidojumi starp ES dalībvalstīm, ieskaitot izlidojošos reisu uz Norvēģiju, Islandi, Šveici un Apvienoto Karalisti.

⁽¹²⁶⁾ Direktīva (ES) 2023/959 (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2023.130.01.0134.01.LAV).

⁽¹²⁷⁾ [Direktīva – 2023/959 – LV – EUR-Lex](#) un [Direktīva – 2023/958 – LV – EUR-Lex](#).

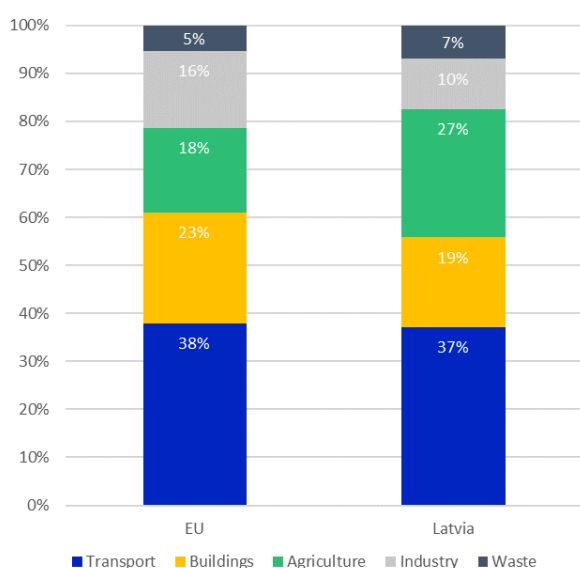
⁽¹²⁸⁾ Regula (ES) 2018/842 (<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/842>).

elektrificēti ir tikai 14 % no Latvijas dzelzceļa tīkla (ES vidējais rādītājs: 56 %).

Lauksaimniecība radījusi 27 % no kopīgo centienu aptvertajām emisijām, un šis jautājums Latvijai joprojām ir aktuāls. Salīdzinājumā ar 2005. gadu emisijas augušas par 26 %.

Ēku sektorā radušies 19 % no kopīgo centienu aptvertajām emisijām, bet Latvijai tas aizvien vēl ir problemātisks jautājums. Kopš 2005. gada ēku sektorā radītās kopējās emisijas ir samazinājušās tikai par 6 %. Energoefektivitātes pieaugums Latvijā ir palēninājies, lai gan pastāv liels neapgūts potenciāls.

34. attēls. Kopīgo centienu aptvertās emisijas sadalījumā pa sektoriem (%), 2022. g.

Zemes izmantošana, zemes izmantošanas maiņa un mežsaimniecība

Zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības (ZIZIMM) sektoram ir liela nozīme ES klimatneitralitātes mērķa sasniegšanā. ES šis sektors, kas no atmosfēras piesaista ievērojamu daudzumu oglekļa, absorbē vairāk SEG nekā emitē. Tādējādi tas ir vienīgais sektors ar negatīvām emisijām.

Latvijas ZIZIMM sektors pēdējos gados kļuvis par neto SEG emisiju avotu. Kopš 2017. gada Latvijā oglekļa neto piesaistījumi no zemes izmantošanas no gada uz gadu ir jūtami svārstījušies, un jaunākajos SEG inventarizācijas pārskatos sektora radītās emisijas ir divkāršājušās. SEG emisijas no aramzemes un zālājiem ir salīdzinoši augstas, un tas liecina par lielu emisiju apjomu no augsnēm ar augstu organiskās vielas saturu un meža krāju samazināšanos. Galvenie šādu ZIZIMM sektora emisiju

cēloņi valstī ir meža platību sarukums un nosusināti kūdrāji.

Latvijas 2030. gada mērķrādītājs ir zemesatkarīgos piesaistījumus palielināt vēl par –0,6 Mt CO₂ ekvivalenta salīdzinājumā ar gada vidējo rādītāju 2016.–2018. gada periodā. Jaunākās pieejamās prognozes liecina, ka līdz 2030. gada mērķrādītājam, kas ir 5,5 Mt CO₂ ekvivalenta, vēl ejams tāls ceļš. Tāpēc Latvijai ir jāveic papildu pasākumi, lai sasniegtu 2030. gada mērķrādītāju.

Pielāgošanās klimata pārmaiņām

Lai novērstu jau patlaban vērojamo klimata pārmaiņu ietekmi, pat ar visu SEG emisiju apturēšanu būtu par maz. Tāpēc svarīgs klimata rīcībpolitikas elements ir arī pielāgošanās klimata pārmaiņām.

Latvijā trešdaļa reģionu ir noteikti par klimatisko risku karstajiem punktiem, kurus klimata pārmaiņas ietekmē visvairāk, un tie ir zemie piekrastes reģioni (¹²⁹).

Šie piekrastes reģioni saskaras ar ļoti smagām klimatadaptācijas problēmām. Klimata pārmaiņas skar daudzas nozares, visvairāk lauksaimniecību un mežsaimniecību. Pieaugošais nokrišņu daudzums palielina plūdu draudus, un tiek prognozēts, ka ekstrēmi laikapstākļu notikumi, piemēram, karstuma viļņi, būs vērojami biežāk. Klimatsensitīvākie sektori ir lauksaimniecība, infrastruktūra, enerģētika un transports. Biodaudzveidības un ekosistēmu pakalpojumu samazināšanās klimata pārmaiņu dēļ apdraud Latvijas dabas kapitāla saglabāšanu un ilgtspējīgu attīstību. Lai aizsargātu Latvijas ekosistēmas, ir svarīgi atteikties no monokultūrām mežsaimniecībā un lauksaimniecībā un monitorēt invazīvās sugas un kaitīgos organismus.

Latvija savu nacionālo pielāgošanās plānu pieņēma 2018. gadā, bet pēc tam nav to atjauninājusi. Tai nav nedz nacionālas pielāgošanās stratēģijas, nedz reģionālu pielāgošanās plānu.

Attiecībā uz klimatrīcību Latvijai 2022. gada *EIR* tika noteiktas astoņas prioritāras darbības. Zināms progress panākts dzīvojamo ēku sektora energopatēriņa samazināšanā, taču, lai līdz 2030. gadam sasniegtu vajadzīgo kumulatīvo galapatēriņa ietaupījumu, Latvijai ir ļoti svarīgi visā periodā veikt pietiekami vērienīgus energotaupības pasākumus.

Atjaunīgo energoresursu izmantošanas ziņā transporta sektorā nekāds progress nav panākts. Atjaunīgo energoresursu īpatsvars kopš 2015. gada ir krities par 0,5 procentpunktiem.

(¹²⁹) Eiropas klimatisko risku novērtējums (*EUCRA*). 2024. Pieejams

vietnē [European Climate Risk Assessment \(europa.eu\)](https://europea.eu).

Latvija 2023. gadā joprojām ziņoja par fosilo degvielu subsīdijām 0,15 miljardu EUR apmērā.

Zināms progress panākts saules enerģijas izmantošanā, taču Latvijai ir jārikojas ātrāk, lai paātrinātu atjaunīgo energoresursu, it īpaši vēja enerģijas, izvēršanu.

Lai atbalstītu taisnīgu pārkārtošanos uz klimatneitrālu ekonomiku, valstī tiks investēti 192 miljoni EUR no Taisnīgas pārkārtošanās fonda. Šīs investīcijas palīdzēs līdz 2030. gadam pakāpeniski izbeigt kūdras izmantošanu enerģijas ražošanā un atjaunot kūdrājus. Tomēr dārzkopības vajadzībām iegūtās kūdras apjoms, kas veido 95 % no visas iegūtās kūdras, nav samazinājies. Pāreja uz ilgtspējīgu praksi kūdras ieguves nozarē notiek ļoti lēni.

Lauksaimniecības radītās emisijas kopš 2005. gada ir palielinājušās par 26 % un turpina pieaugt. Šajā jomā panākumu nav.

Pētniecības un inovācijas darbības zināmā mērā progresē. Latvija inovācijas jomā ir jaunpienācēja. 2023. gadā Latvija salīdzinājumā ar 2021. gadu izcēlās ar ārkārtīgi lielām riska kapitāla investīcijām 59,3 miljonu EUR vērtībā, kas ieguldīti tīrās enerģijas tehnoloģiju jaunuzņēmumos un augošos uzņēmumos.

2025. gada prioritārā darbība

- Īstenot visas rīcībpolitikas un pasākumus, kas vajadzīgi, lai sasniegtu Kopīgo centienu regulā (KCR) un Zemes izmantošanas un zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības (ZIZIMM) regulā noteiktos mērķrādītājus. Sīkāk par prioritārajām darbībām sk. galīgā nacionālā enerģētikas un klimata plāna novērtējumā⁽¹³⁰⁾.

⁽¹³⁰⁾ [Nacionālie enerģētikas un klimata plāni.](#)

II daļa. Labvēlīgs satvars – īstenošanas rīki

5. Finansējums

Laikā no 2021. līdz 2027. gadam klimatiskās investīcijas Latvijā tiek atbalstītas ar lielām summām no ES budžeta, un valsts budžetā tiek ieskaitīti arī ieņēmumi no ETS. 2020.–2022. gadā Latvijas ieņēmumi no izsolēm kopumā sasniedza 189 miljonus EUR, un tie visi tika iztērēti klimata un enerģētikas labā.

Turklāt tiek lēsts, ka investīcijas, kas Latvijā ik gadus vajadzīgas vidisko mērķu sasniegšanai tādās jomās kā piesārņojuma novēršana un kontrole, aprites ekonomika un atkritumi, ūdeņu aizsardzība un ūdens resursu apsaimniekošana, biodaudzveidība un ekosistēmas, ir 2 miljardi EUR gadā.

Šīm četrām vides jomām pašlaik tiek piešķirts kopējais finansējums aptuveni 830 miljonu EUR gadā; tas nozīmē, ka gadā trūkst 1,2 miljardi EUR.

Vidisko investīciju nepietiekamība 0,9 miljardu EUR apmērā attiecas uz biodaudzveidību un ekosistēmām, 170 miljonu EUR apmērā – uz ūdens resursu jomā izvirzīto mērķi, 67 miljonu EUR apmērā – uz aprites ekonomiku un 21 miljona EUR apmērā – uz piesārņojuma novēršanu un kontroli.

Klimatfinansējuma atskaites punkti

ES finansējums klimatrīcībai

2021.–2027. gada budžeta periodā klimatrīcība ES27 valstīs no ES budžeta ar dažādu programmu un fondu starpniecību saņem atbalstu 657,8 miljardu EUR apmērā, kas veido kopējo ieguldījumu 34,3 % līmenī. No šīs summas kohēzijas politika nodrošina 120 miljardus EUR (vairāk nekā pusi ar Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) starpniecību), Atvēršanas un noturības mehānisms (ANM) – 275,7 miljardus EUR un KLP – 145,9 miljardus EUR⁽¹³¹⁾.

Latvijā ES kohēzijas politika (ņemot vērā ES ieguldījuma summas) klimatrīcībai 2021.–2027. gadā nodrošina 1,4 miljardus EUR (aptuveni pusi no šīs summas ar ERAF

starpniecību), un vēl 67,4 miljoni EUR nāk no Eiropas Jūrlietu, zvejniecības un akvakultūras fonda (EJZAF)⁽¹³²⁾.

Atvēršanas un noturības mehānisma ieguldījums Latvijas klimatfinansējumā līdz 2026. gadam ir 0,82 miljardi EUR, kas veido 41,5 % no atvēršanas un noturības plāna finansējuma⁽¹³³⁾.

Eiropas Investīciju bankas (EIB) finansējums laikā no 2021. gada līdz 2024. gada vidum visās ES27 valstīs kopā sasniedza 109,9 miljardus EUR, un tas tērēts, lai atbalstītu ar ES klimata mērķiem salāgotus enerģētikas, transporta un rūpniecības projektus. No šīs summas Latvijai pārskata periodā atvēlēts 100,1 miljons EUR⁽¹³⁴⁾.

Valsts finansējums, ieskaitot ieņēmumus no ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas

Ieņēmumi no ES ETS emisijas kvotu izsolēm, kas tiek tieši ieskaitīti valsts budžetā, Latvijā 2020. gadā bija 42 miljoni EUR, 2021. gadā 62 miljoni EUR un 2022. gadā 84 miljoni EUR, tātad trīs gadu periodā tie bijuši pavisam 189 miljoni EUR. Latvijā 100 % no šiem ieņēmumiem tiek novirzīti emisijas kvotu izsoles instrumentam – nacionālajai zaļo investīciju shēmai, kuras mērķis ir pievērsties globālo klimata pārmaiņu problēmai. Paziņotie izdevumi rāda gadā faktiski izmaksātās summas, un visas atlikušās apropriācijas tiek pārnestas uz nākamajiem gadiem.

No atlikušās ES ETS ieņēmumu daļas, kas nonāk Inovāciju fondā un Modernizācijas fondā, ir pieejams papildu atbalsts klimatrīcībai ES līmenī⁽¹³⁵⁾.

Jāatzīmē, ka investīcijas klimatrīcībā atbalsta arī vidi, un tāpēc nākamajās iedaļās aprakstītās vidiskās investīcijas nevar uzskatīt par tādām, kas ir pilnībā atsevišķas no klimatiskajām investīcijām⁽¹³⁶⁾.

Finansējums un investīcijas vides jomā

Šajā iedaļā aprakstītas Latvijas investīciju vajadzības, pašreizējais finansējums un tā nepietiekamība saistībā ar četriem vidiskajiem mērķiem, kas nav tikai klimata mērķi

⁽¹³¹⁾ Eiropas Komisija, *Statement of Estimates of the European Commission – For the financial year 2025*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2024, 94.–96. lpp., https://commission.europa.eu/document/download/7a0420e1-599e-4246-9131-ccb7d505d6d9_en?filename=DB2025-Statement-of-Estimates_1.pdf.

⁽¹³²⁾ Sk. Kohēzijas atvērto datu platformu (<https://cohesiondata.ec.europa.eu/>).

⁽¹³³⁾ ES Komisijas datu kopas un atvēršanas un noturības rezultātu pārskats (https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/index.html).

⁽¹³⁴⁾ Finansēto projektu sarakstu nodrošina EIB (<https://www.eib.org/en/projects/loans/index.htm>).

⁽¹³⁵⁾ Eiropas Komisija: Klimata politikas ģenerāldirektorāts, *Progress Report 2023 – Climate action*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2023, https://climate.ec.europa.eu/news-your-voice/news/climate-action-progress-report-2023-2023-10-24_en.

⁽¹³⁶⁾ NB! Netiešās investīcijas (no klimata politikas un citām rīcībpolitikām) vides atbalstam tiek uzskaitītas, izmantojot izsekojamības sistēmu.

vien, proti, piesārņojuma novēršanu, aprites ekonomiku un atkritumiem, ūdeņu aizsardzību un ūdens resursu apsaimniekošanu, biodaudzveidību un ekosistēmām ⁽¹³⁷⁾.

Vide kopumā

Investīciju vajadzības

Lai Latvija varētu sasniegt savus mērķus tādās jomās kā piesārņojuma novēršana un kontrole, aprites ekonomika un atkritumi, ūdeņu aizsardzība un ūdens resursu apsaimniekošana, biodaudzveidība un ekosistēmas, jānodrošina pietiekams kopējo vidisko investīciju apjoms. Tiek lēsts, ka gadā investīcijām būs nepieciešami 2 miljardi EUR (2022. gada cenās).

Liela daļa no šīs aplēstās nepieciešamās summas, proti, aptuveni viens miljards EUR gadā, ir saistīta ar vajadzību atbalstīt biodaudzveidību un ekosistēmas. Aprites ekonomikai ir vajadzīgi 0,4 miljardi EUR gadā, ūdeņiem – 0,3 miljardi EUR gadā un piesārņojuma novēršanai un kontrolei – 0,2 miljardi EUR (2022. gada cenās).

Pašreizējās investīcijas

Lai īstenotu nepieciešamās vidiskās investīcijas, pieejamais finansējums Latvijā gadā pašlaik tiek lēsts 830 miljonu EUR apmērā no ES un valsts avotiem kopā (2022. gada cenās).

Aplēsts, ka kopējais no daudzgadu finanšu shēmas (DFS) videi atvēlētais finansējums Latvijai 2021.–2027. gadā kopumā sasniegs aptuveni 1,6 miljardus EUR (jeb 229,5 miljonus EUR gadā).

1. tabula. Galvenie piešķirumi vides jomā no ES fondiem Latvijai (miljonos EUR), 2021.–2027. g.

Instrumenti	Piešķirumi
Kohēzijas politika	877,2 ^(a)
ERAF	554,8
Kohēzijas fonds	239,8
Taisnīgas pārkārtošanās fonds	82,5
KLP	558,2 ^(b)
Eiropas Lauksaimniecības garantiju fonds	326,1
Eiropas Lauksaimniecības fonds lauku attīstībai	232,1
EJZAF	46,4
Citi DFS avoti	124,3 ^(c)
ANM ^(d) (2021–2026)	379

^(a)

⁽¹³⁷⁾ Pētniecības, izstrādes un inovācijas finansējums uzskaitīts pie katra vidiskā mērķa. Finansējuma vajadzību, pašreizējā un vēl trūkstošā finansējuma aplēses balstās uz Vides ģenerāldirektorāta iekšējo analīzi (par 2024. gadu). Šajā nodaļā viscaur dotas konkrētas atsauces uz svarīgākajiem izmantotajiem datu avotiem.

⁽¹³⁸⁾ https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life_en.

⁽¹³⁹⁾ Eiropas Komisija, pamatprogramma "Apvārsnis Eiropa",

Eiropas Komisija, (plānotie) 2021.–2027. gada kohēzijas politikas piešķirumi no ES ieguldījuma, izņemot nacionālo līdzfinansējumu, pamatojoties uz Kopīgo noteikumu regulas (KNR, 2021) I pielikumā paredzēto izsekojamības sistēmu. Nemiet vērā, ka laikā no EIR sagatavošanas termiņa beigām (2024. gada 31. oktobris) līdz tā publicēšanas dienai dati varētu būt mainījušies. Avots un papildu informācija: https://cohesiondata.ec.europa.eu/2021-2027-Categorisation/2021-2027-Planned-finances-detailed-categorisation/hgyi-gvin/about_data.

^(b) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2021/2115 (2021. gada 2. decembris), ar ko izveido noteikumus par atbalstu stratēģiskajiem plāniem, kuri dalībvalstīm jāizstrādā saskaņā ar kopējo lauksaimniecības politiku (KLP stratēģiskie plāni) un kurus finansē no Eiropas Lauksaimniecības garantiju fonda (ELGF) un no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (ELFLA), un ar ko atceļ Regulas (ES) Nr. 1305/2013 un (ES) Nr. 1307/2013 (OV L 435, 6.12.2021., 1. lpp.), XI pielikums, <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/2115>.

Nemiet vērā, ka 2021.–2027. gada periodā faktiskie dati par 2021. un 2022. gadu un izdevumi no 2023. gada saskaņā ar KLP stratēģisko plānu attiecīgajiem konkrētajiem mērķiem (KM) ir apvienoti, izmantojot ES biodaudzveidības izsekojamības metodiku (<https://commission.europa.eu/system/files/2023-06/Biodiversity%20tracking%20methodology%20for%20each%20programme%202023.pdf>). Avots: Eiropas Komisija.

^(c) Kosmosa fonds, pamatprogramma "Apvārsnis Eiropa", programma LIFE un Eiropas infrastruktūras savienošanas instruments.

^(d) Neietilpst DFS. Jāņem vērā, ka Atvēršanas un noturības mehānisms piemēro līdzīgu vidiskās izsekojamības shēmu (kas noteikta ANM regulas VI pielikumā) kā ES kohēzijas politika. Izmantotā ANM datu kopas versija: 2024. gada jūlijs, pirms 2025. gada pārskatīšanām. Datu avots: Eiropas Komisija.

Latvija papildus ES līdzekļiem, kas īpaši tai iezīmēti 2021.–2027. gadā, var gūt labumu arī no finansēšanas programmām, kurām var piekļūt ES līmenī un kuras atvērtas visām dalībvalstīm. Tās ir programma LIFE (5,4 miljardi EUR) ⁽¹³⁸⁾, pamatprogramma "Apvārsnis Eiropa" (95,5 miljardi EUR) ⁽¹³⁹⁾, Eiropas infrastruktūras savienošanas instruments (33,7 miljardi EUR) ⁽¹⁴⁰⁾ un

https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en.

⁽¹⁴⁰⁾ Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta transporta daļa ietver arī 11,3 miljardus EUR, kuri pārvietoti no Kohēzijas fonda un no kuriem 30 % konkursa kārtībā tiks darīti pieejami visām

līdzekļi, ko var mobilizēt, izmantojot programmu *InvestEU* ⁽¹⁴¹⁾.

Latvijas ANP klimata mērķus atbalsta ar 0,82 miljardiem EUR (41,5 % no kopsummas), un papildu summa videi nav paredzēta.

EIB laikā no 2021. gada līdz 2024. gada vidum Latvijai sniedza ar vidi saistītas finanšu investīcijas aptuveni 84,5 miljoni EUR apmērā, un no tām lielākā daļa – 60 miljoni EUR (71 %) – attiecās uz investīcijām ūdens resursu jomā.

ES kopējie valstu izdevumi vides aizsardzībai (pamatdarbības izdevumi un kapitālizdevumi) 2020. gadā bija 298 miljardi EUR un 2021. gadā – 321 miljards EUR, kas ir aptuveni 2,2 % no ES27 IKP. Latvijā kopējie valsts vides aizsardzības izdevumi 2020. gadā bija 357 miljoni EUR un 2021. gadā – 412 miljoni EUR, kas ir 1,2 % no valsts IKP.

No kopējiem vides izdevumiem valsts kapitālizdevumi (investīcijas) vides aizsardzībai ES27 valstīs sasniedza 54,5 miljardus EUR 2020. gadā un 59,9 miljardus EUR 2021. gadā, kas ir aptuveni 0,4 % no ES IKP. Latvijā valsts investīcijas vides aizsardzībā 2020. gadā sasniedza 115 miljonus EUR, bet 2021. gadā – 150 miljonus EUR, kas atbilst aptuveni 0,4–0,5 % no valsts IKP.

Sadalījumā pa institucionālajiem sektoriem 23 % no Latvijas valsts investīcijām vides aizsardzībā (kapitālizdevumi) nāk no valsts budžeta, 57 % – no specializētiem privātā sektora ražotājiem (no vides aizsardzības dienestiem, piemēram, atkritumu apsaimniekošanas un ūdenssaimniecības uzņēmumiem) un 20 % – no vispārējā uzņēmējdarbības sektora, kurā ar vidi saistītas aktivitātes parasti ir palīgdarbība, nevis pamatdarbība. ES līmenī 38 % investīciju vides aizsardzībā nāk no valdībām, 40 % no specializētiem privātā sektora ražotājiem un 22 % no vispārējā uzņēmējdarbības sektora ⁽¹⁴²⁾.

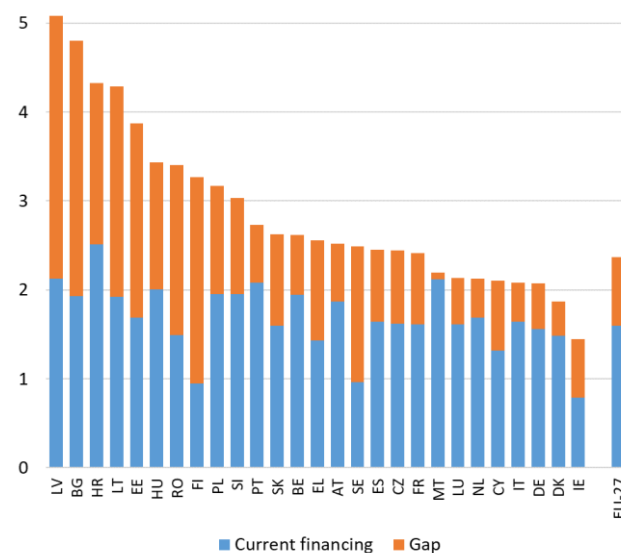
Tiek lēsts, ka Latvijas kopējais finansējums vidiskajām investīcijām sasniedz 830 miljonus EUR gadā (2022. gada cenās), ieskaitot ES finansējumu un valsts publiskos un valsts privātos izdevumus. ES fondu (ieskaitot EIB līdzekļus) daļa sasniedz 33 %, bet valsts finansējums – aptuveni 67 % no kopējā finansējuma. Kopējais publiskais finansējums (ES un valsts publiskais finansējums) ir 49 % no kopējā finansējuma.

Investīciju nepietiekamība

Lai sasniegtu četrus vidiskos mērķus, kas nav saistīti ar klimata pārmaiņām, papildu investīcijas, kas vajadzīgas salīdzinājumā ar pašreizējo līmeni (t. i., investīciju nepietiekamība), Latvijā ir aptuveni 1,2 miljardi EUR gadā,

kas ir aptuveni 3 % no valsts IKP, un tas ir krietni vairāk nekā vidēji ES (0,77 %).

35. attēls. Finansējums vides jomā: vajadzības un nepietiekamība sadalījumā pa dalībvalstīm (% no IKP)

Avots: Vides ģenerāldirektorāta analīze.

Nākamajā tabulā dots Latvijas vidisko investīciju nepietiekamības sadalījums (izteikts dažādos veidos) sadalījumā pa vidiskajiem mērķiem.

2. tabula. Kopsavilkums par vidisko investīciju nepietiekamību Latvijā pa gadiem (2021–2027)

Vidiskais mērķis	Investīciju nepietiekamība gadā		
	Miljoni EUR (2022. gada cenās)	% no kopsummas	% no IKP
Piesārņojuma novēršana un kontrole	21	1,8	0,1
Aprites ekonomika un atkritumi	67	5,8	0,2
Ūdens resursu apsaimniekošana un ūdenssaimniecība	171	14,8	0,4
Biodaudzveidība un ekosistēmas	894	77,6	2,3
Kopā	1153	100,0	3,0

dalībvalstīm, kas tiesīgas saņemt Kohēzijas fonda atbalstu. Attiecībā uz atlikušajiem 70 % tiks ņemts vērā valstīm atvēlētais finansējums līdz 2023. gada 31. decembrim.

⁽¹⁴¹⁾ Paredzēts, ka fonds *InvestEU* piesaistīs investīcijas vairāk nekā 372 miljardu EUR apmērā, izmantojot 26,2 miljardus EUR vērtu ES

budžeta garantiju, lai atbalstītu finanšu partneru, piemēram, EIB grupas un citu partneru, investīcijas.

⁽¹⁴²⁾ Eurostat, "Environmental protection expenditure accounts", env_ac_epea.

Avots: Vides ģenerāldirektorāta analīze.

Piesārņojuma novēršana un kontrole

Investīciju vajadzības

Tiek lēsts, ka piesārņojuma novēršanas un kontroles jomā Latvijas investīciju vajadzības 2021.–2027. gadā sasnies 214 miljonus EUR gadā (ieskaitot bāzes investīcijas). Lielākā daļa no šīs summas, proti, 197 miljardi EUR, ir saistīta ar gaisa piesārņojuma kontroli un vajadzīga, lai līdz 2030. gadam izpildītu tīra gaisa prasības attiecībā uz pieciem galvenajiem gaisa piesārņotājiem, kas minēti *NEC* direktīvā. Aplēstās vajadzības vides trokšņa mazināšanai sasniedz 59 miljonus EUR gadā, no kuriem lielāko daļu nodrošina (tās pašas) investīcijas ilgtspējīgā enerģētikā un transportā, kas veicina arī gaisa tīrību⁽¹⁴³⁾. Industriālo objektu remediācijai vajadzīgi aptuveni 7 miljoni EUR gadā. Lai novērstu piesārņošanu ar mikroplastmasu un īstenotu ķīmikāliju stratēģiju, vajadzīgi aptuveni 4–6 miljoni EUR gadā (katrai pozīcijai)⁽¹⁴⁴⁾.

Pašreizējās investīcijas

Pašreizējais investīciju apjoms, kas novirzīts piesārņojuma novēršanas un kontroles atbalstam, Latvijā 2021.–2027. gadā sasniedz aptuveni 193 miljonus EUR gadā. Lielākā daļa finansējuma attiecas uz tīru gaisu (164 miljoni EUR gadā). Aizsardzībai pret vides troksni gadā atvēlēti aptuveni 54 miljoni EUR, bet vēl 10 miljoni EUR – objektu remediācijai.

Aplēses liecina, ka Latvijā 38 % no tīra gaisa mērķiem paredzētā finansējuma nodrošina ES daudzgadu finanšu shēma (galvenokārt ar kohēzijas politikas palīdzību), vēl 25 % nodrošina Atvēršanas un noturības mehānisms, un kopā tas veido 63 % no kopsummas. EIB finansējums ir 2 %, bet valsts avoti sagādā 36 %⁽¹⁴⁵⁾.

Investīciju nepietiekamība

Lai sasniegtu vidiskos mērķus attiecībā uz piesārņojuma novēršanu un kontroli (virzība uz nulles piesārņojumu),

Latvijai papildus jāsaģādā 21 miljons EUR gadā (0,05 % no IKP), galvenokārt saistībā ar tīru gaisu un troksni. Šo mērķi lielā mērā varētu sasniegt, pienācīgi īstenojot nacionālo enerģētikas un klimata plānu, kurā iekļautas investīcijas ilgtspējīgā enerģētikā un transportā, taču daudzās dalībvalstīs var būt vajadzīgi papildu pasākumi un investīcijas, lai izpildītu amonjaka samazināšanas prasības.

Saskaņā ar jaunāko (2023) nacionālās gaisa piesārņojuma ierobežošanas programmas pārskata ziņojumu⁽¹⁴⁶⁾ Latvija amonjaka samazināšanas prasības 2020. un 2021. gadā nebija izpildījusi, tomēr, raugoties uz Latvijas programmā iekļautajām rīcībpolitikām un pasākumiem, kuros ņemti vērā klimata, enerģētikas un KLP plāni un bāzes finansējums, *NEC* direktīvā 2030. gadam noteikto amonjaka emisiju samazināšanas saistību neizpildes risks nepastāv.

Aprites ekonomika un atkritumi

Investīciju vajadzības

Latvijas vajadzības pēc investīcijām aprites ekonomikā un atkritumu jomā sasniedz 416 miljonus EUR gadā (ieskaitot bāzes investīcijas). Lielākā daļa summas (aptuveni 353 miljoni EUR gadā) saistīta ar aprites ekonomikas pasākumiem mobilitātes, pārtikas un būvētās vides sistēmās, bet vēl 62 miljoni EUR vajadzīgi atkritumu (sadzīves un iepakojuma atkritumu) apsaimniekošanai, kas aptver atkritumu savākšanu, bioatkritumu apstrādi, reciklēto materiālu pārstrādātājus, atkritumu šķirošanas iekārtas un atkritumu reģistra digitalizāciju. Atkritumu apsaimniekošanai paredzētā summa neietver investīcijas, kas vajadzīgas, lai visā tautasimniecībā ieviestu apritīgumu un novērstu atkritumu rašanos⁽¹⁴⁷⁾.

Pašreizējās investīcijas

Aprites ekonomikai paredzētās investīcijas visā Latvijas tautsaimniecībā 2021.–2027. gadā sasniedz aptuveni 295 miljonus EUR gadā, un vēl 54 miljoni EUR novirzīti

⁽¹⁴³⁾ 2021. gada projekta “Phenomena” novērtējums (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f4cd7465-a95d-11eb-9585-01aa75ed71a1>) un Komisijas 2023. gada ziņojums par Vides trokšņa direktīvas īstenošanu (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52023DC0139&qid=1750409349903>).

⁽¹⁴⁴⁾ Eiropas Komisija, *Third Clean Air Outlook*, Brisele, 2022, https://environment.ec.europa.eu/topics/air/clean-air-outlook_en. Sk. arī GKD pārskatīšanas ietekmes novērtējumu, kas pieejams Komisijas tīmekļvietnē par ierosināto pārskatīšanu (https://environment.ec.europa.eu/publications/revision-eu-ambient-air-quality-legislation_en).

⁽¹⁴⁵⁾ Izriet no ES fondu, EIB projektu un valsts izdevumu izsekojamības (*EPEA* konti, *Eurostat*). Jāņem vērā, ka atbilstīgi Kopīgo noteikumu regulas I pielikumā un ANM regulas VI pielikumā noteiktajām izsekojamības shēmām lielākā daļa tīra gaisa mērķiem atvēlētais finansējums ir ieguldījums no klimata (enerģētikas un transporta) pasākumiem. Vairāk informācijas par tīra gaisa mērķu sasniegšanas

izdevumu izsekošanu: https://commission.europa.eu/document/download/0a80484e-2409-4749-94c6-3b23bc6bae8f_en?filename=Clean%20air%20methodology_0.pdf.

⁽¹⁴⁶⁾ Eiropas Komisija, “National air pollution control programmes and projections”, Eiropas Komisijas tīmekļvietne, https://environment.ec.europa.eu/topics/air/reducing-emissions-air-pollutants/national-air-pollution-control-programmes-and-projections_en.

⁽¹⁴⁷⁾ Sk. Systemiq un Ellen MacArthur Foundation, *Achieving ‘Growth Within’*, 2017; un Eiropas Komisija, Vides ģenerāldirektorāts, *Study on investment needs in the waste sector and on the financing of municipal waste management in Member States*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2019, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4d5f8355-bcad-11e9-9d01-01aa75ed71a1>.

atkritumu apsaimniekošanai, kas nav daļa no aprites ekonomikas.

Aptuveni 4,8 % no šā kombinētā apritīguma veicināšanas un atkritumu apsaimniekošanas finansējuma nāk no ES daudzgadu finanšu shēmas, bez papildu ieguldījuma no Atveseļošanas un noturības mehānisma. Valsts finansējuma daļa ir ārkārtīgi liela un sasniedz 95,2 % no kopējā finansējuma ⁽¹⁴⁸⁾.

Investīciju nepietiekamība

Lai sasniegtu vidiskos mērķus attiecībā uz aprites ekonomiku un atkritumiem, Latvijai investīcijas aprites ekonomikā jāpalielina par aptuveni 58 miljoniem EUR gadā un vēl 8 miljoni EUR jānodrošina atkritumu apsaimniekošanas pasākumiem, kas aprites ekonomikā neietilpst. Kopā tie ir 67 miljoni EUR gadā, kas atbilst 0,17 % no Latvijas IKP.

No aprites ekonomikā trūkstajām investīcijām 15 miljoni EUR ir saistīti ar tādām nesenām iniciatīvām kā produktu ilgtspējas ekodizains, iepakojums un iepakojuma atkritumi, marķēšana un digitālie rīki, KSI reciklēšana un pasākumi, kas ierosināti ar Atkritumu pamatdirektīvas grozījumiem, bet vēl 43 miljoni EUR vajadzīgi, lai atraisītu Latvijas aprites ekonomikas potenciālu.

Ūdeņu aizsardzība un ūdens resursu apsaimniekošana

Investīciju vajadzības

Tiek lēsts, ka vajadzības pēc investīcijām ūdens resursu jomā Latvijā sasniedz 342 miljonus EUR gadā (2022. gada cenās). Tas ietver gan ūdenssaimniecībā, gan ūdeņu aizsardzībā un ūdens resursu apsaimniekošanā vajadzīgās investīcijas. No kopējām gada vajadzībām 104 miljoni EUR ir saistīti ar notekūdeņu apsaimniekošanu (ieskaitot arī papildu izmaksas, kas saistītas ar pārskatīto Komunālo notekūdeņu attīrīšanas direktīvu). Vēl 91 miljons EUR ir vajadzīgs ar dzeramo ūdeni saistītām investīcijām un aptuveni 144 miljoni EUR – ūdeņu aizsardzībai un ūdens resursu apsaimniekošanai ⁽¹⁴⁹⁾.

⁽¹⁴⁸⁾ Atkritumu apsaimniekošanas un aprites ekonomikas izdevumu izsekošana ES fondos, EIB projektos un valsts izdevumos (*Eurostat*). Datu kopas: *EPEA* konti (env_epi) un privātās investīcijas aprites ekonomikā (cei_cie012).

⁽¹⁴⁹⁾ Sk. Eiropas Komisija, "Estimating Investment needs and financing capacity for water-related investment in EU Member States", 2020. gada 28. maijs, https://commission.europa.eu/news/estimating-investment-needs-and-financing-capacities-water-related-investment-eu-member-states-2020-05-28_en, un ESAO (Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija), *Financing Water Supply, Sanitation and flood Protection: Challenges in EU Member States and policy options*, OECD Publishing, Parīze, 2020, https://www.oecd-ilibrary.org/environment/financing-water-supply-sanitation-and-flood-protection_6893cdac-en.

⁽¹⁵⁰⁾ Ar ūdens resursiem saistīto investīciju līmeni aplēš, izmantojot ES

Pašreizējās investīcijas

Tiek lēsts, ka investīcijas ūdens resursu jomā Latvijā 2021.–2027. gadā būs aptuveni 171 miljons EUR gadā (2022. gada cenās). No šīs summas ar 84 miljoniem EUR tiek atbalstīta notekūdeņu apsaimniekošana, ar 67 miljoniem EUR – apgāde ar dzeramo ūdeni un aptuveni ar 19 miljoniem EUR – citi ūdens pamatdirektīvas aspekti (ūdens resursu apsaimniekošana un ūdeņu aizsardzība).

10,5 % no kopējā finansējuma sagādā ES daudzgadu finanšu shēma (galvenokārt ar kohēzijas politikas starpniecību) un vēl 1 % atbalsta nāk no Atveseļošanas un noturības mehānisma. EIB finansējums ir aptuveni 4,7 % no kopējā finansējuma, savukārt lielākā daļa finansējuma nāk no valsts avotiem (83,8 %) ⁽¹⁵⁰⁾.

Investīciju nepietiekamība

Lai sasniegtu dažādos vidiskos mērķus saskaņā ar Ūdens pamatdirektīvu un Plūdu direktīvu, Latvijas ūdens resursu investīciju nepietiekamība sasniedz 171 miljonu EUR gadā (0,44 % no IKP), no kuriem 20 miljoni EUR ir saistīti ar notekūdeņiem. Ar dzeramo ūdeni saistītiem pasākumiem ir vajadzīgi vēl 24 miljoni EUR gadā, un citiem ūdens pamatdirektīvas aspektiem papildus pašreizējam finansējumam vajadzīgi aptuveni 125 miljoni EUR gadā.

Biodaudzveidība un ekosistēmas

Investīciju vajadzības

Tiek lēsts, ka biodaudzveidībai un ekosistēmām vajadzīgās investīcijas Latvijā 2021.–2027. gadā būs 1 miljards EUR gadā (2022. gada cenās). Tas ietver šādas finansējuma vajadzības:

- (i) Latvijas prioritārās rīcības pamatplāns ⁽¹⁵¹⁾ attiecībā uz *Natura 2000* teritorijām: 115 miljoni EUR gadā, galvenokārt kārtējo izmaksu segšanai;
- (ii) Biodaudzveidības stratēģijas papildu izmaksas ⁽¹⁵²⁾: papildus pamatplāna finansējumam: 632 miljoni EUR gadā;
- (iii) ilgtspējīgas augsnes apsaimniekošanas izmaksas ⁽¹⁵³⁾: 266 miljoni EUR gadā.

fondu, EIB projektu un valsts izdevumu izsekojamību (*EPEA* konti, *Eurostat*).

⁽¹⁵¹⁾ Eiropas Komisija, "Financing Natura 2000 – Prioritised action frameworks", Eiropas Komisijas tīmekļvietne, https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/natura-2000/financing-natura-2000_en.

⁽¹⁵²⁾ Sk.: Eiropas Komisija: Vides ģenerāldirektorāts, *Biodiversity Financing and Tracking – Final report*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2022, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/793eb6ec-dbd6-11ec-a534-01aa75ed71a1/language-en>.

⁽¹⁵³⁾ Sk. Priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par augsnes monitoringu un noturību (Augsnes monitoringa akts),

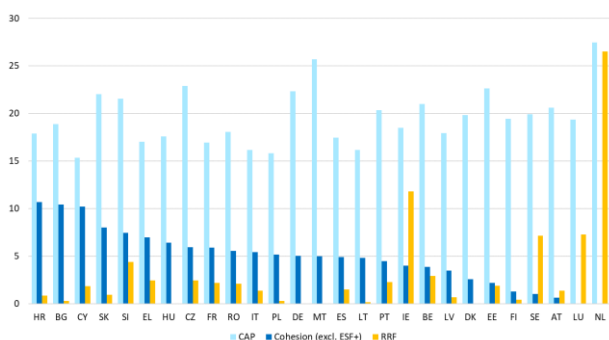
Pašreizējās investīcijas

Tiek lēsts, ka pašreizējais biodaudzveidības finansējuma līmenis 2021.–2027. gadā ir 119 miljoni EUR gadā (2022. gada cenās). 53 % no tā tiek uzskatīti par tiešu finansējumu biodaudzveidībai un ekosistēmām, un koeficients izsekojamības shēmās ir 100 %.

Tiek lēsts, ka 11,8 % no kopējā finansējuma nāk no ES kohēzijas politikas, 62,6 % no KLP, 7,6 % no pamatprogrammas “Apvārnis Eiropa”, aptuveni 2,9 % no programmas LIFE un 3,8 % no EJZAF. ES daudzgadu finanšu shēma sagādā pavisam 89,7 % no finansējuma, Atvaseļošanas un noturības mehānisms – 1,5 %, tātad no ES budžeta kopā nāk 91,2 %. Pārējie 8,8 % nāk no valsts avotiem ⁽¹⁵⁴⁾.

Biodaudzveidības atbalsta pasākumiem Latvija 2021.–2027. gadā ieplānojsi 17,9 % no tās KLP budžeta, kā arī 3,5 % no kohēzijas politikas ES ieguldījuma summas (izņemot ESF+). Šie skaitļi ir zemāki par ES vidējo biodaudzveidības finansējuma īpatsvaru (36. attēls). Latvija bija viena no nedaudzajām dalībvalstīm, kas biodaudzveidībai vai citām tiešām vidiskām investīcijām vai reformām neizmantoja Atvaseļošanas un noturības mehānisma finansējumu.

36. attēls. 2021.–2027. gada ieguldījums biodaudzveidībā no galvenajiem ES instrumentiem, sadalījumā pa dalībvalstīm (% no politikas kopsummas)

NB! ESF+: Eiropas Sociālais fonds Plus.

Investīciju nepietiekamība

Lai sasniegtu vidiskos mērķus attiecībā uz biodaudzveidības un ekosistēmu aizsardzību un atjaunošanu un citus attiecīgus transversālus pasākumus, Latvijai saskaņā ar aplēsēm gadā trūkst investīciju aptuveni 0,9 miljardu EUR apmērā jeb attiecīgi 2,3 % no tās IKP.

Publisko finanšu pārvaldība

Zaļās budžeta plānošanas prakse

Zaļā budžeta plānošana nozīmē budžeta instrumentu izmantošanu klimata un vides mērķu sasniegšanai. Dažas dalībvalstis zaļo izdevumu un/vai ieņēmumu noteikšanai un izsekošanai jau izmanto zaļās budžeta plānošanas rīkus ⁽¹⁵⁵⁾. Zaļās budžeta plānošanas prakse nodrošina lielāku pārredzamību par budžeta rīcībpolitiku ietekmi uz vidi.

Komisija ir izstrādājusi fakultatīvu zaļās budžeta plānošanas atsaucis satvaru, kurā apkopotas metodes, pēc kurām novērtē budžeta ietekmi uz klimata un vides mērķiem ⁽¹⁵⁶⁾.

Lai palīdzētu dalībvalstīm izstrādāt valsts budžeta zaļo plānošanu un tādējādi uzlabotu rīcībpolitiku saskaņotību un atbalstītu zaļo pārkārtošanos, Komisija ir veicinājusi tehniskā atbalsta instrumenta (TAI) projektu par zaļo budžeta plānošanu no 2021. līdz 2024. gadam ⁽¹⁵⁷⁾. Projektā piedalījās arī Latvija, kas aizsāka sava zaļās budžeta plānošanas satvara izveidi, kuras sakarā zaļās iezīmēšanas pilotprojektu bija plānots pabeigt 2025. gadā.

Lai uzlabotu politikas rezultātus, Komisija papildus zaļajai budžeta plānošanai izstrādājusi arī norādījumus par klimatdrošināšanu un drošināšanu ilgtspējas aspektā ⁽¹⁵⁸⁾ – instrumentu, ar ko novērtē projektu tiesības uz atbalstu un to atbilstību vides tiesību aktiem un kritērijiem.

Zaļie nodokļi un nodokļu reforma

Kopējie vides nodokļi Latvijā 2022. gadā sasniedza 867 miljonus EUR, kas ir 2,2 % no tās IKP (ES vidējais rādītājs: 2,0 %). Lielākais vides nodokļu komponents bija enerģijas nodokļi – tie veidoja 1,8 % no IKP, kas ir vairāk nekā vidēji

COM(2023) 416 final, 2023. gada 5. jūlijs, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52023PC0416&qid=1750331716236>.

⁽¹⁵⁴⁾ Pamatojoties uz biodaudzveidības izsekojamību ES budžetā (<https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/8e44293a-d97f-496d-8769-50365780acde>) un valstu izdevumu datiem par biodaudzveidību no valdības funkciju klasifikācijas kontiem.

⁽¹⁵⁵⁾ Eiropas Komisija, *Green Budgeting in the EU. Key Insights from the 2023 European Commission Survey of Green Budgeting Practices*, 2023, <https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-and-fiscal-governance/national-fiscal-frameworks-eu-member-states/green-budgeting->

[eu_en#:~:text=European%20Commission%20Green%20Budgeting%20Survey%2%A0](https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-and-fiscal-governance/green-budgeting-eu_en#:~:text=European%20Commission%20Green%20Budgeting%20Survey%2%A0).

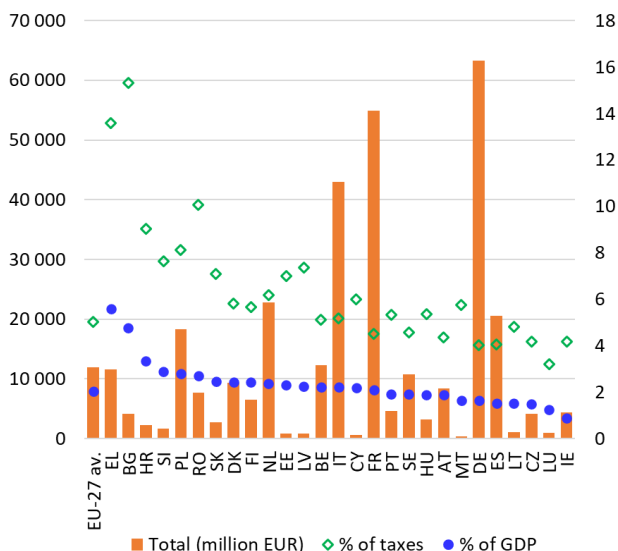
⁽¹⁵⁶⁾ Eiropas Komisija, “European Union green budgeting reference framework”, 2022, https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-and-fiscal-governance/green-budgeting-eu_en.

⁽¹⁵⁷⁾ https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/revenue-administration-and-public-financial-management/supporting-implementation-green-budgeting-practices-eu_en.

⁽¹⁵⁸⁾ Komisijas paziņojums “Tehniskie norādījumi par infrastruktūras klimatdrošināšanu 2021.–2027. gada periodā” (OV C 373, 16.9.2021., 1. lpp.), <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/23a24b21-16d0-11ec-b4fe-01aa75ed71a1/language-lv>.

ES (1,6 %). Transporta nodokļi 0,3 % apmērā no IKP bija mazāki par ES vidējo rādītāju (0,4 %), savukārt piesārņojuma un resursu nodokļi 0,14 % apmērā vidējo rādītāju pārsniedza (ES vidējais rādītājs: 0,08 %).

37. attēls. Vides nodokļi sadalījumā pa dalībvalstīm (2022)

Paziņojumā par ES zaļo kursu uzsvērti labi izstrādātu nodokļu reformu nozīme (piemēram, pāreja no darbaspēka aplikšanas ar nodokļiem uz piesārņojuma aplikšanu ar nodokļiem) ekonomikas izaugsmes un noturības veicināšanā, kā arī taisnīgākas sabiedrības un taisnīgas pārkārtošanās veicināšanā ar pareizajiem cenu signāliem. Zaļais kurss veicina principu “piesārņotājs maksā”, kas paredz, ka piesārņojuma nepieļaušanas, kontroles un remediācijas izmaksas sedz piesārņotāji.

Saskaņā ar 2024. gada pētījumu ⁽¹⁵⁹⁾ Latvija piemēro vides nodokļus (dabas resursu nodokli) dažādām emisijām gaisā, ūdenī un augsnē, kā arī pielāgotas nodokļa likmes par plastmasas iepakojumu un maisiņiem, par bīstamajiem atkritumiem, par ūdens ieguvu, par piesārņotājiem ūdenī un par dabas resursu (derīgo izrakteņu) ieguvu.

Zaļās obligācijas un ilgtspējīgas obligācijas

2023. gadā dalībvalstu emitēto zaļo obligāciju kopējā vērtība bija 245 miljardi USD (227 miljardi EUR), kas ir

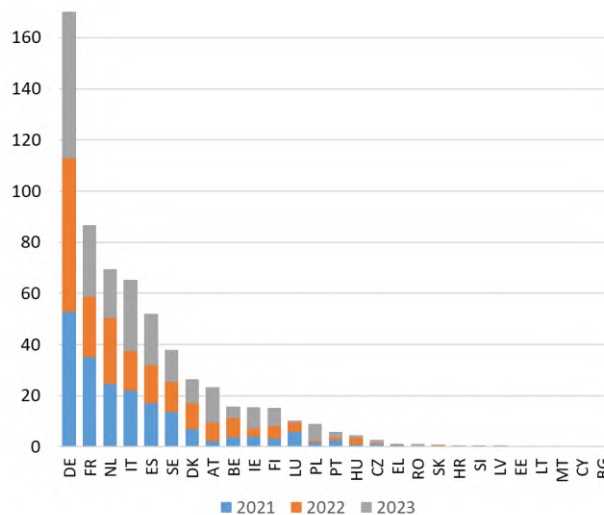
kāpums salīdzinājumā ar 234 miljardiem USD (198 miljardiem EUR) 2021. gadā ⁽¹⁶⁰⁾.

2021.–2023. gadā Latvija kopumā emitējusi zaļās obligācijas 336 miljonu USD (0,3 miljardu EUR) vērtībā. No šīs summas 2023. gada emisijas apjoms bija 53 miljoni USD (49 miljoni EUR).

Laikā no 2014. līdz 2023. gadam 8,3 % zaļo obligāciju, ko emitējušas Eiropas valstis (izņemot pārvalstiskus subjektus), izmantoti mērķiem enerģētikas, ēku vai transporta jomā, savukārt ar 5 % atbalstīti mērķi ūdens resursu jomā, 5,1 % saistīti ar zemes izmantošanu (saikni ar dabu un ekosistēmām) un 3,8 % – ar atkritumu apsaimniekošanu. Līdz 2023. gadam kopējais enerģētikas, ēku un transporta sektoru īpatsvars bija samazinājies līdz 73 %, atkritumu apsaimniekošanas un zemes izmantošanas sektoru īpatsvars bija palielinājies (attieciņi līdz 5,9 % un 8,4 %), un ūdens resursu jomas īpatsvars bija saglabājies aptuveni 5 % līmenī.

2021.–2023. gadā 31,7 % no Eiropas zaļajām obligācijām (izņemot pārvalstiskās emisijas) emitēja finanšu sabiedrības, 29,1 % – valstu valdības un 23,1 % – nefinanšu sabiedrības. 8,3 % emisiju bija saistītas ar valdības atbalstītiem subjektiem, 6,4 % – ar attīstības bankām un 1,4 % – ar vietējām pašvaldībām.

38. attēls. Emitēto zaļo obligāciju vērtība sadalījumā pa dalībvalstīm (miljardos EUR), 2021., 2022. un 2023. g.

Datu avots: Climatebonds.net ar dažiem papildu datiem no valstu avotiem (piemēram, par Horvātiju, Slovēniju).

⁽¹⁵⁹⁾ Eiropas Komisija: Vides ģenerāldirektorāts, *Candidates for Taxing Environmental Bads at National Level*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2024, 1.–2. pielikums, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/35c1bbdf-2931-11ef-9290-01aa75ed71a1/language-en>.

⁽¹⁶⁰⁾ Klimata obligāciju iniciatīva (<https://www.climatebonds.net/>). NB!

Valstu avoti norāda uz (šajās summās neiekļautu) papildu emisiju 544,8 miljonu EUR vērtībā Horvātijai 2022.–2023. gadā un nedaudz lielāku emisijas summu Slovēnijai (+ 0,27 miljardi) 2021.–2023. gadā.

Videi kaitīgas subsīdijas

Videi kaitīgu subsīdiju, it īpaši fosilo degvielu subsīdiju, samazināšana un pakāpeniska atcelšana ir vēl viens solis ceļā uz astotās vides rīcības programmas mērķu un veicinošo nosacījumu sasniegšanu⁽¹⁶¹⁾. Fosilo degvielu subsīdijas rada lielas izmaksas publiskajos budžetos un apgrūtina Eiropas zaļā kursa mērķu sasniegšanu.

Iepriekšējos *EIR* minētā vispārējā fosilo degvielu subsīdiju samazināšanās tendence no 2022. gada aprāvās, jo Eiropa reaģēja uz 2021. gada enerģētikas krīzi un tai sekojošo enerģijas cenu kāpumu.

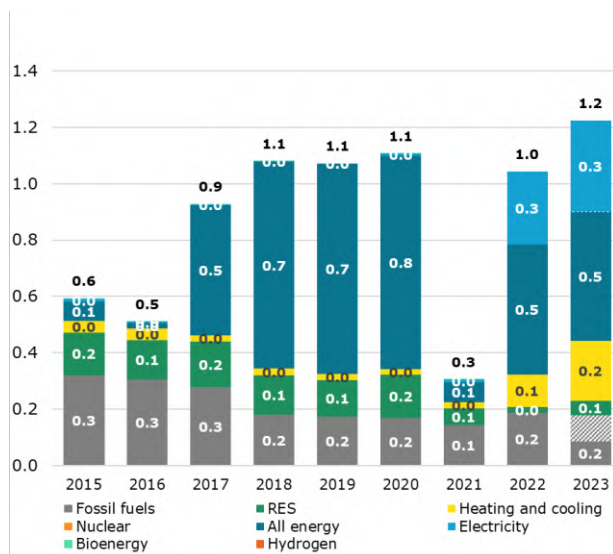
Šī situācija izraisīja tiešas sekas, proti, ikgadējās ES fosilo degvielu subsīdijas no 57 miljardiem EUR 2020. gadā palielinājās līdz 109 miljardiem EUR 2023. gadā. No 2021. līdz 2023. gadam ikgadējās ES fosilo degvielu subsīdijas krasi pieauga – par 72 %⁽¹⁶²⁾.

Lielākajā daļā dalībvalstu (16) kopējais fosilo degvielu subsīdiju apjoms maksimumu sasniedza 2022. gadā. Pēc tam 2023. gadā tas samazinājās⁽¹⁶³⁾. Konkrētāk, 2022. gadā pieauga fosilo degvielu subsīdijas ogleņiem un lignītam, dabasgāzei un naftai, un bija jūtams dabasgāzes subsīdiju pieaugums.

Latvijā laikā no 2015. līdz 2017. gadam enerģijas subsīdijas krietni palielinājās un laikā no 2018. līdz 2023. gadam saglabājās 1,0–1,2 miljardu EUR apmērā gadā, izņemot 2021. gadu (kad konstatēts kritums). 2015.–2017. gadā fosilo degvielu subsīdijas sasniedza 0,3 miljardus EUR gadā, tad samazinājās līdz aptuveni 0,2 miljardiem EUR gadā un pēc tam lielākoties saglabājās aptuveni šādā līmenī.

Fosilo degvielu subsīdijas kā daļa no IKP 2022. gadā svārstījās no 1,8 % Horvātijā līdz mazāk nekā 0,1 % Dānijā un Zviedrijā. Latvijā šis īpatsvars sasniedza 0,6 %, kas ir mazāk par ES vidējo rādītāju (0,8 %) ⁽¹⁶⁴⁾.

39. attēls. Enerģijas subsīdijas sadalījumā pa energoresursiem (miljardos EUR), 2015.–2023. g.

NB! RES: atjaunīgie energoresursi.

Avots: Enerģētikas ģenerāldirektorāta analīze.

Prioritārās darbības

2022. gada *EIR* bija iekļauti tālāk izklāstītie ieteikumi Latvijai.

- Izstrādāt vides jomas finansēšanas stratēģiju, lai maksimāli palielinātu iespējas novērst vides politikas īstenošanas trūkumus, apvienojot visus attiecīgos administratīvos līmeņus.
- Nodrošināt augstāku finansējuma līmeni, tai skaitā arī turpmāk izmantojot privātā finansējuma iespējas, lai segtu investīciju vajadzības vides jomā, kas apzinātas saistībā ar dažādiem vidiskajiem mērķiem, un novērstu būtisku investīciju trūkumu.

Kopējā vidisko investīciju nepietiekamība Latvijā pašlaik ir līdzīga kā 2022. gada *EIR* pieņemšanas laikā, proti, aptuveni 2,9 % no IKP, tātad virs ES vidējā. Tā galvenokārt saistīta ar biodaudzveidību un ekosistēmām.

2025. gada prioritārā darbība

Attiecībā uz līdzīgu kopējo investīciju nepietiekamību kā iepriekš Latvijai tiek saglabāts vispārējs ieteikums.

⁽¹⁶¹⁾ Astotās vides rīcības programmas 3. panta h) un v) punkts.

⁽¹⁶²⁾ Eiropas Komisija, 2024. gada ziņojums par enerģijas subsīdijām Eiropas Savienībā, COM(2025).

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52025DC0017&qid=1750322891857>

⁽¹⁶³⁾ 16 dalībvalstis: BE, EE, IE, EL, ES, FR, HR, IT, CY, LT, HU, NL, AT, PT,

RO un SE.

⁽¹⁶⁴⁾ Eiropas Komisija, 2024. gada ziņojums par enerģijas subsīdijām Eiropas Savienībā, COM(2025).

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52025DC0017&qid=1750322891857>

- Lai palīdzētu novērst investīciju nepietiekamību, vairāk izmantot valsts finansējumu (piemēram, palielināt vidisku labumu nesošus nodokļus un samazināt videi kaitējošas subsīdijas), ES finansējumu un privāto finansējumu.

6. Vidiskā pārvaldība

Informācija, sabiedrības līdzdalība un iespēja vērsties tiesā

Iedzīvotāji var ar labākiem rezultātiem aizsargāt vidi tad, ja viņi paļaujas uz trim Orhūsas konvencijas pīlāriem: i) piekļuvi informācijai, ii) sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iii) iespēju vērsties tiesā ar vidi saistītos jautājumos. Publiskā sektora iestādēm, sabiedrībai un uzņēmumiem ir ārkārtīgi svarīgi, lai vidiska informācija tiktu kopīgota efektīvi un rezultatīvi⁽¹⁶⁵⁾. Sabiedrības līdzdalība ļauj iestādēm pieņemt lēmumus, kuros ir ņemtas vērā sabiedrības bažas. Iespēja vērsties tiesā ir garantiju kopums, kas iedzīvotājiem un NVO nodrošina iespēju valsts tiesas izmantot vides aizsardzības nolūkos⁽¹⁶⁶⁾. Tā ietver tiesības iesniegt prasību tiesā (*locus standi*)⁽¹⁶⁷⁾.

Vidiskā informācija

Šajā iedaļā galvenā uzmanība pievērsta tam, kā īstenota direktīva, ar ko izveido Telpiskās informācijas infrastruktūru Eiropas Kopienā (*INSPIRE*). *INSPIRE* direktīvas mērķis ir izveidot Eiropas telpisko datu infrastruktūru, kas ļauj publiskajām iestādēm visā Eiropā kopīgot telpisku informāciju par vidi. Sagaidāms, ka tas palīdzēs veidot pārrobežu politiku un atvieglot sabiedrības piekļuvi šai informācijai. Labai pārvaldībai visos līmeņos nepieciešama ģeogrāfiskā informācija, kam vajadzētu būt viegli un pārredzami pieejamai.

3. tabula. Latvijas infopanelis par *INSPIRE* direktīvas īstenošanu (2016–2023)

	2016	2023	Apzīmējumi
Rezultatīva koordinācija un datu kopīgošana			■ Šā noteikuma īstenošana ir krietni pārvirzījies uz priekšu vai (teju) pabeigta.
Nodrošināta rezultatīva koordinācija	■	■	Neatrisinātās problēmas ir nebūtiskas un viegli atrisināmas. Procentuālā daļa > 89 %
Netraucēta datu kopīgošana	■	■	■ Šā noteikuma īstenošana ir sākta, un ir panākts zināms vai būtisks progress, taču tā joprojām nav tuvu pabeigšanai. Procentuālā daļa = 31–89 %
<i>INSPIRE</i> snieguma rādītāji			
i) Metadatu atbilstība	■	■	■ Šā noteikuma īstenošana pamatīgi atpaliek. Lai īstenošanas nepilnības novērstu, jādarā daudz vairāk. Procentuālā daļa < 31 %
ii) Telpisko datu kopu atbilstība	■	■	
iii) Telpisko datu kopu piekļūstamība ar skatīšanās un lejupielādes pakalpojumu starpniecību	■	■	
iv) Tīkla pakalpojumu atbilstība	■	■	

Avots: Eiropas Komisija, "Latvia", *Inspire Knowledge Base*, https://knowledge-base.inspire.ec.europa.eu/latvia_en.

Latvijas sniegums *INSPIRE* direktīvas īstenošanā ir izskatīts, pamatojoties uz 2023. gada valsts datu lapu⁽¹⁶⁸⁾ (sk. 3. tabulu).

2022. gadā Latvijai tika noteikta prioritāra darbība, kas bija saistīta ar vajadzību padarīt telpiskos datus plašāk pieejamus un par prioritāti noteikt vidisko datu kopas⁽¹⁶⁹⁾. Zināmu progresu vidisko datu piekļūstamības jomā Latvija

⁽¹⁶⁵⁾ Orhūsas konvencija (<https://unece.org/environment-policy/public-participation/aarhus-convention/text>), Direktīva par vides informācijas pieejamību (Direktīva 2003/4/EK) (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32003L0004>) un *INSPIRE* direktīva (Direktīva 2007/2/EK) (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:32007L0002>) kopā veido juridisko pamatu vidiskās informācijas kopīgošanai starp publiskā sektora iestādēm un ar sabiedrību.

⁽¹⁶⁶⁾ Šīs garantijas ir skaidrotas Eiropas Komisijas 2017. gada paziņojumā par tiesu pieejamību vides lietās ([https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:52017XC0818\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:52017XC0818(02))) un ar to saistītajā iedzīvotāju

rokasgrāmatā (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2b362f0a-bfe4-11e8-99ee-01aa75ed71a1/language-lv/format-PDF>).

⁽¹⁶⁷⁾ Šajā *EIR* galvenā uzmanība pievērsta līdzekļiem, ko dalībvalstis izmantojušas, lai garantētu tiesības vērsties tiesā un celt prasību un likvidētu citus būtiskus šķēršļus, kas traucē ierosināt lietas vides aizsardzības jomā.

⁽¹⁶⁸⁾ Eiropas Komisija, "Latvia", *Inspire Knowledge Base*, https://knowledge-base.inspire.ec.europa.eu/latvia_en.

⁽¹⁶⁹⁾ Eiropas Komisija nodrošina augstvērtīgu telpisko datu kopu sarakstu (https://github.com/INSPIRE-MIF/need-driven-data-prioritisation/blob/main/documents/eReporting_PriorityDataList_V2.1_final_20201008.xlsx).

ir panākusi, taču darāmā vēl ir daudz. Tāpēc šī prioritārā darbība tiek noteikta atkārtoti.

Sabiedrības līdzdalība

Sabiedrības iesaiste gan plānošanas, gan projekta posmā ļauj maksimizēt programmu un projektu pārredzamību un sabiedrības akceptu. Būtiska rezultatīvas ietekmes novērtējuma procedūras iezīme ir apspriešanās ar sabiedrību (arī NVO) un vides aizsardzības iestādēm, kā arī ar vietējām un reģionālām pašvaldībām. Šāda apspriešanās, kas informāciju par iespējamo būtisko ietekmi padara plaši pieejamu, dod publiskā sektora iestādēm un projektu virzītājiem iespēju aktīvi un jēgpilni sadarboties ar sabiedrību. Ja procesam pietiek ar pienācīgu rūpību un tajā ņem vērā noderīgu sabiedrības devumu, tas nodrošina labāk informētu lēmumu pieņemšanu un var veicināt sabiedrības akceptu. Pieejama informācija palielina ieinteresēto personu iesaisti, līdz ar to mazina pretestību un novērš (vai minimalizē) iespēju, ka nāksies tiesāties. No otras puses, ir ļoti svarīgi, lai procedūra būtu efektīva.

Šajā iedaļā aplūkots, kā sabiedrības līdzdalība un pārredzamība tiek nodrošināta ar diviem instrumentiem, proti, ietekmes uz vidi novērtējuma (IVN) direktīvu⁽¹⁷⁰⁾ un Stratēģiskā vides novērtējuma (SVN) direktīvu⁽¹⁷¹⁾.

ES tiesību akti attiecībā uz IVN sagādā elastīgu regulējumu. Šā regulējuma mērķis ir nodrošināt nepieciešamo vides aizsargpasākumu piemērošanu un vienlaikus ļaut ātri apstiprināt projektus. Komisija ir palīdzējusi vienkāršot un paātrināt atļauju piešķiršanu atjaunīgās enerģijas projektiem un turpina atbalstīt dalībvalstis šajā ziņā⁽¹⁷²⁾. Latvija jau ir veikusi pasākumus, kuru mērķis ir paātrināt atļauju izdošanas procedūras, izmantojot ES tiesiskā regulējuma piedāvātās plašās elastības priekšrocības, piemēram, izveidojot atjaunīgās enerģijas projektiem domātas vienas pieturas aģentūras.

Ar IVN procedūru saistītu atļauju izdošanas vidējais ilgums ES ir 20,6 mēneši, minimālais ilgums ir 11,4 mēneši, savukārt maksimālais ilgums – 75,7 mēneši⁽¹⁷³⁾. Katra IVN procesa posma ilgums (pārbaude, darbības jomas izpēte, IVN ziņojuma sagatavošana, sabiedriskā apspriešana, pamatota secinājuma sagatavošana, attīstības piekrišanas piešķiršana) dažādās dalībvalstīs un projektos vērā ņemami atšķiras. Par Latviju pieejamie dati liecina, ka IVN ziņojuma sagatavošana aizņem 6–18 mēnešus, pamatotu secinājumu sagatavošana – vismaz 2 mēnešus, bet attīstības piekrišanas piešķiršana – maksimāli 36 mēnešus. ES procedūru lietpratīgu izmantošana var dot labvēlīgu efektu, kas izpaužas kā savlaicīgi apstiprinātas darbības, kas atbalsta ekonomikas dekarbonizāciju ceļā uz neto nulles emisiju līmeni, kas jāsasniedz līdz 2050. gadam. Latvija ir paraugs tam, kā racionalizēt IVN procedūru, un tas ļoti atspoguļo valsts spēju organizēt atļauju piešķiršanu.

Jauns ziņojums par SVN direktīvas piemērošanu un rezultativitāti ES vēl nav pieejams. Tomēr ir publicēts atbalsta pētījums ar dalībvalstu informāciju⁽¹⁷⁴⁾. VARAM⁽¹⁷⁵⁾ savā tīmekļvietnē sniedz pārskatu par IVN⁽¹⁷⁶⁾, kur aprakstītas procedūras un tiesiskais regulējums un dota saite uz Vides pārraudzības valsts biroju, kas atbildīgs par īstenošanu. Vides pārraudzības valsts birojs sniedz vēl citu informāciju, arī ar katru atsevišķu lietu saistītu informāciju par to, kas iesniedzis priekšlikumu, saites uz saistītajiem dokumentiem un informāciju par to, kad un kur notiks sabiedriskās apspriešanas sanāksmes⁽¹⁷⁷⁾. Tiek publicēta arī visaptveroša informācija par pabeigtajiem IVN⁽¹⁷⁸⁾, un tīmekļvietnē ir infografika, kurā sīki izklāstīta visa IVN procedūra, kā arī īss skaidrojums par tā mērķi⁽¹⁷⁹⁾.

Datus par faktisko sabiedrības līdzdalības līmeni IVN un SVN procedūrās atrast neizdevās, tomēr Vides pārraudzības valsts biroja gada pārskatā par 2020. gadu ir

⁽¹⁷⁰⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/92/ES (2011. gada 13. decembris) par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu (OV L 26, 28.1.2012., 1. lpp.), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0092>.

⁽¹⁷¹⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2001/42/EK (2001. gada 27. jūnijs) par noteiktu plānu un programmu ietekmes uz vidi novērtējumu (OV L 197, 21.7.2001., 30. lpp.), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:32001L0042>.

⁽¹⁷²⁾ Komisijas dienestu darba dokuments (SWD/2022/0149 final), 2022. gada 18. maijs (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52022SC0149&qid=1653034229953>).

⁽¹⁷³⁾ Eiropas Komisija: Vides ģenerāldirektorāts, *Collection of information and data on the implementation of the revised Environmental Impact Assessment (EIA) Directive (2011/92/EU) as amended by 2014/52/EU*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2024, 5. un 6. tabula, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8349a857-2936-11ef-9290-01aa75ed71a1/>.

⁽¹⁷⁴⁾ Eiropas Komisija: Vides ģenerāldirektorāts, Lundberg, P., McNeill, A., McGuinn, J., Cantarelli, A. et al., *Study supporting the preparation of the report on the application and effectiveness of the SEA Directive (Directive 2001/42/EC) – Final study*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2025, <https://data.europa.eu/doi/10.2779/1615072>

⁽¹⁷⁵⁾ Kopš 2024. gada 1. jūlija par to ir atbildīga Klimata un enerģētikas ministrija.

⁽¹⁷⁶⁾ VARAM, "Ietekmes uz vidi novērtējums", 2020. gada 5. aprīlis, skatīts 2021. gada 9. oktobrī, <https://www.varam.gov.lv/en/environmental-impact-assessment>.

⁽¹⁷⁷⁾ [https://www.vpvb.gov.lv/lv/jaunumi?title=&category%5B449%5D=449&category%5B461%5D=461&created%5Bmin%5D=---&created%5Bmax%5D=---&created%5Bmin%5D=---&created%5Bmax%5D=---](https://www.vpvb.gov.lv/lv/jaunumi?title=&category%5B449%5D=449&category%5B461%5D=461&created%5Bmin%5D=---&created%5Bmax%5D=---&created%5Bmax%5D=---&created%5Bmin%5D=---&created%5Bmax%5D=---)

⁽¹⁷⁸⁾ https://www.vpvb.gov.lv/lv/ietekmes-uz-vidi-novertejumu-projekti?combine=&tcat_vid_1%5B677%5D=677&created%5Bmin%5D=---&created%5Bmax%5D=---&created%5Bmin%5D=---&created%5Bmax%5D=---

⁽¹⁷⁹⁾ <https://www.vpvb.gov.lv/ivn-procedura>.

paustas bažas un norādīts, ka bieži vien sabiedrība par šo iespēju neuzzina laikus ⁽¹⁸⁰⁾.

2022. gadā Latvijai tika noteikta prioritāra darbība novērst bažas par sabiedrības iesaistes līmeni IVN procesos, arī uzlabojot publicitāti un informācijas pieejamību un tādējādi dodot iespēju laikus apzināt aktuālos pieteikumus. Aktuāla informācija par šajā jomā panākto Komisijai nav sniegta.

Iespēja vērsties tiesā

Vienas no pamattiesībām un daļa no demokrātijas procesa ir iespēja vērsties tiesā, ko garantē Līguma par Eiropas Savienību 19. panta 1. punkts un ES Pamattiesību hartas 47. pants. Ir ļoti svarīgi visās dalībvalstīs nodrošināt ES tiesību aktu pilnīgu piemērošanu un personu tiesību tiesisko aizsardzību, arī vides jautājumos. Iespēja vērsties tiesā ir būtiska, lai tiesā varētu izskatīt valsts iestāžu lēmumus un labot jebkādus šo iestāžu izdarītus pārkāpumus.

Šajā iedaļā rezumēts pašreizējais stāvoklis ar sabiedrības iespēju vērsties tiesā, it īpaši gadījumos, kad saskaņā ar ES tiesību aktiem tiek apstrīdēti plāni vai netiek pieņemti plāni ūdens, atkritumu apsaimniekošanas, gaisa kvalitātes un trokšņa jomā, neatkarīgi no tiesību akta formas (t. i., reglamentējošs akts vai administratīvs lēmums).

Kā minēts iepriekšējos *EIR*, *actio popularis* (tiesības vērsties tiesā sabiedrības interesēs) Latvijā nodrošina iespēju gan fiziskām, gan juridiskām personām un pat interešu grupām (neregistrētām personu apvienībām) vērsties tiesā vides jautājumos. Tas nozīmē, ka administratīvās iestādēs un tiesās var vērsties ne tikai tādēļ, lai katrs aizsargātu savas personīgās intereses, bet arī tādēļ, lai aizsargātu vispārējās intereses vides aizsardzības jomā.

Nesens piemērs aktīvai sabiedrības līdzdalībai un iespējai vērsties tiesā ir tiesvedība pret Latvijas valdības 2022. gada vasarā pieņemto lēmumu, ar ko atļauj cirst jaunākus kokus un ko valdība pamatoja, atsaucoties uz enerģētisko krīzi un augošo pieprasījumu pēc koksnes granulām. Vides NVO saistītos Ministru kabineta noteikumus ⁽¹⁸¹⁾ apstrīdēja un izvirzīja argumentu, ka tie ir pretrunā Satversmes 115. pantam. Šī apstrīdēšana noveda pie tā, ka Satversmes tiesa pirmo reizi izskatīja Latvijas

meža apsaimniekošanas politiku. 2024. gada 8. aprīlī tiesa lēma, ka jaunie caurmēra limiti ir pretrunā Satversmei un nav spēkā no to piemērošanas dienas ⁽¹⁸²⁾.

2022. gadā Latvijai tika noteikta prioritāra darbība saistībā ar iespēju vērsties tiesā, proti, uzdots labāk informēt sabiedrību par tās tiesībām vērsties tiesā. Aktuāla informācija par šajā jomā panākto Komisijai nav sniegta.

2025. gada prioritārās darbības

- Padarīt telpiskos datus plašāk pieejamus un *INSPIRE* direktīvas īstenošanā par prioritāti noteikt vidisko datu kopas, it īpaši tās, kuras vides tiesību aktu īstenošanas kontekstā atzītas par augstvērtīgām telpisko datu kopām ⁽¹⁸³⁾.
- Nodrošināt, ka attiecīgā informācija par IVN un SVN procedūrām (arī par sabiedrības līdzdalības iespējām un galīgo lēmumu publicēšanu) laikus ir elektroniski pieejama vismaz centrālā portālā vai vieglas piekļuves punktos attiecīgajā administratīvajā līmenī.

Atbilstības nodrošināšana

Vidiskās atbilstības nodrošināšana aptver visu publiskā sektora iestāžu darbu, ko tās veic, lai panāktu, ka rūpniecības uzņēmumi, lauksaimnieki un citi pilda savus pienākumus aizsargāt ūdeni, gaisu un dabu, apsaimniekot atkritumus ⁽¹⁸⁴⁾ un remediācijas ceļā izlabot videi nodarītu kaitējumu. Tas ietver tādas pasākumus kā i) atbilstības veicināšana, ii) atbilstības uzraudzība (t. i., inspekcijas un citas pārbaudes), iii) izpildes panākšana, t. i., pasākumi, ko veic, lai apturētu pārkāpumus un piemērotu sankcijas, un iv) kaitējuma profilakse un remediācija saskaņā ar principu "piesārņotājs maksā".

⁽¹⁸⁰⁾ Vides pārraudzības valsts birojs, *Vides aizsardzības un reģionālās aizsardzības ministrijas Vides pārraudzības valsts biroja publiskais gada pārskats par 2020. gadu*, Rīga, 2021, <https://www.vpvb.gov.lv/lv/media/3554/download>.

⁽¹⁸¹⁾ Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumu Nr. 935 "Noteikumi par koku ciršanu mežā" 7. pielikums, grozīts ar Ministru kabineta 2022. gada 21. jūnija noteikumiem Nr. 374, par to, kā tiek samazināts galvenās cirtes caurmērs pēc valdošās koku sugas un bonitātes.

⁽¹⁸²⁾ <https://www.vestnesis.lv/op/2024/69.2>.

⁽¹⁸³⁾ Eiropas Komisija nodrošina augstvērtīgu telpisko datu kopu

sarakstu (https://github.com/INSPIRE-MIF/need-driven-data-prioritisation/blob/main/documents/eReporting_PriorityDataList_V2.1_final_20201008.xlsx).

⁽¹⁸⁴⁾ Jēdziens ir sīkāk skaidrots Eiropas Komisijas 2018. gada paziņojumā "Par ES rīcību vidiskās atbilstības un pārvaldības uzlabošanai" (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0010>) un ar to saistītajā Komisijas dienestu darba dokumentā (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018SC0010>).

Atbilstības veicināšana, uzraudzība un izpildes panākšana

Vidisko pienākumu neizpilde var notikt dažādu iemeslu dēļ, arī noteikumu nepietiekamas izpratnes vai nepieņemšanas, oportūnisma vai pat noziedzības dēļ. Atbilstības veicināšanas pasākumi, sniedzot informāciju, norādījumus un citu atbalstu, palīdz atbildīgajām personām nodrošināt atbilstību. Īpaši svarīgi tas ir jomās, kurās ieviesti jauni un sarežģīti tiesību akti.

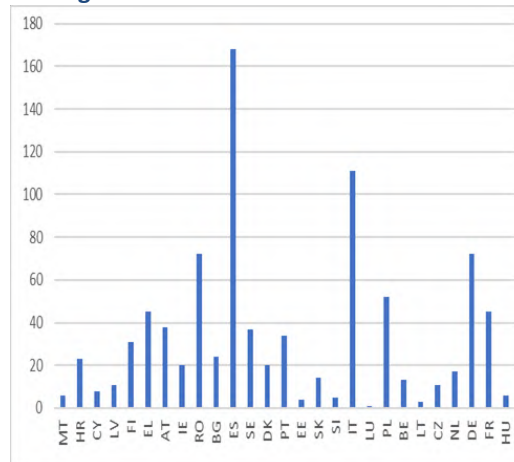
Ja inspekcijās un citās kontroles darbībās tiek konstatētas problēmas, lietderīgas var būt dažādas reakcijas, to vidū administratīvu un krimināltiesisku instrumentu izmantošana izpildes panākšanas nolūkā.

Lai gan no Valsts vides dienesta ir pieejami pamatdati par pārkāpumiem vides jomā, kriminālvajāšanas rezultātu pārredzamības uzlabošanā panāktais progress ir neliels. Kā minēts 2022. gada *EIR*, visaptveroša sekošana līdz izpildes panākšanas darbībām un detalizēti lietu rezultāti vairumā gadījumu vēl aizvien netiek publicēti.

Latvija ir pastiprinājusi savu pieeju noziegumiem pret vidi, izmantojot starptautiskas partnerības, sevišķi ar Norvēģiju. Ar EEZ un Norvēģijas finanšu instrumentu ⁽¹⁸⁵⁾ atbalstu Latvija ir iesaistījusies kopīgās apmācībās, kuru mērķis ir dalīties ar izmeklēšanas metodēm un regulējuma izpildes panākšanas prakses piemēriem. Šīs partnerības mērķis ir uzlabot Latvijas spējas, it īpaši pārrobežu jautājumos un sarežģītās lietās, kas saistītas ar piesārņojumu un atkritumu apsaimniekošanas pārkāpumiem.

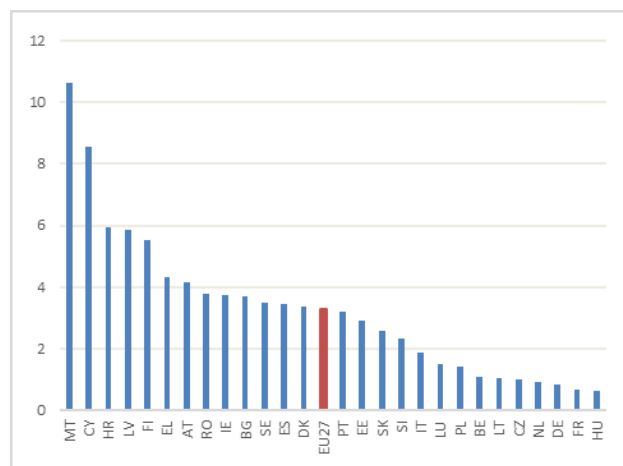
Laikā no 2022. gada 15. maija līdz 2024. gada 31. oktobrim Komisija saņēma 10 sūdzības par vidi Latvijā, no kurām septiņas bija saistītas ar dabu. Sūdzību skaits uz vienu miljonu iedzīvotāju ir 5,87, kas krietni pārsniedz ES vidējo rādītāju (3,2) un ir ceturtais augstākais rādītājs no visām dalībvalstīm (40. un 41. attēls).

40. attēls. ES sūdzības no 2022. gada 15. maija līdz 2024. gada 31. decembrim

Avots: Vides ĢD dati par sūdzībām.

41. attēls. ES sūdzības uz vienu miljonu iedzīvotāju no 2022. gada 15. maija līdz 2024. gada 31. decembrim

Avots: Eurostat, "Population" tps00001, skatīts 2025. gada 22. janvārī,

<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00001/default/table?lang=en>, un Vides ĢD dati par sūdzībām.

2022. gada *EIR* Latvijai tika ieteikts: i) uzlabot publiskas informācijas pieejamību par tiesībsardzību pret vidi pastrādāto noziegumu jomā; ii) apsvērt iespēju publicēt ziņojumus par inspekcijām vides jomā vai sniegt sīkāku informāciju par to rezultātiem un pēcpārbaudēm; iii) publicēt informāciju par iestāžu sadarbību un tās nozīmi tiesībsardzības darbībās; iv) sniegt sīkiskus pārskatus par noziegumu pret vidi veidiem, cita starpā norādot, cik no tiem ir kvalificējami kā smagi noziegumi pret vidi. Attiecībā uz atbilstības veicināšanu, uzraudzību un krimināltiesisko un administratīvo izpildes panākšanu

⁽¹⁸⁵⁾ <https://eeagrants.org/news/together-against-environmental-crime>.

2022. gada prioritārās darbības šajā pārskatā nav novērtētas sistemātiskas informācijas trūkuma dēļ.

Jaunā ES Direktīva par vides krimināltiesisko aizsardzību

ES nesen ir pastiprinājusi savu tiesisko regulējumu attiecībā uz visnopietnāko vidisko pienākumu pārkāpumu novēršanu, proti, tā pieņēmusi jaunu Vides krimināltiesiskās aizsardzības direktīvu (Direktīva (ES) 2024/1203)⁽¹⁸⁶⁾ un jaunus nozaru tiesību aktus ar stingrākiem noteikumiem par atbilstības uzraudzību, izpildes panākšanu un sodiem. Tālāk izklāstīti jautājumi, kas ir svarīgi attiecīgo jauno instrumentu transponēšanai un īstenošanai; šo tematu detalizēts novērtējums tiks iekļauts nākamajā *EIR*, tiklīdz būs ieviesti jauni īstenošanas pasākumi un būs pieejama sistemātiskāka informācija.

Jaunā Vides krimināltiesiskās aizsardzības direktīva aizstāj 2008. gada direktīvu un ievieš vairākas jaunas noziedzīgu nodarījumu kategorijas, tādas kā prettiesiska kuģu pārstrāde, prettiesiska ūdeņu ieguve un nopietni ES tiesību aktu pārkāpumi attiecībā uz ķīmikālijām, dzīvsudrabu, fluorētām SEG un ISS, kas rada bažas ES. Tā paredz arī iespēju noteikt kvalificētus nodarījumus, par kuriem piemēro bargākus sodus, ja viens no direktīvā definētajiem nodarījumiem rada būtisku un plašu kaitējumu videi vai to iznīcina. Ieviesti arī konkrēti noteikumi par sodu veidiem un apmēru fiziskām un juridiskām personām, kas izdara noziedzīgu nodarījumu. Citi noteikumi ievērojami palīdzēs kāpināt visu izpildes panākšanas ķēdes dalībnieku veikto pasākumu efektivitāti pret vidi izdarīto noziegumu apkarošanā. Tie ietver pienākumus nodrošināt pienācīgus resursus un izmeklēšanas līdzekļus, regulāru specializētu apmācību un sadarbības mehānismu izveidi dalībvalstīs un starp tām, kā arī nacionālas stratēģijas, kā apkarot noziegumus pret vidi.

Dalībvalstīm jaunā Vides krimināltiesiskās aizsardzības direktīva valsts tiesību aktos jātransponē līdz 2026. gada 21. maijam un jāveic papildu pasākumi, lai efektīvāk apkarotu noziegumus pret vidi, it īpaši izmantojot apmācību, koordināciju, sadarbību un stratēģiskas pieejas. Komisija sniegs atbalstu, arī veicinot labas prakses apzināšanu un kopīgošanu. No dalībvalstīm tiek sagaidīts, ka tās nodrošinās nepieciešamos resursus un specializētās prasmes, un tās tiek aicinātas mudināt savas iestādes

atbalstīt atzītus par vides tiesību aktu izpildi atbildīgo speciālistu ES līmeņa tīklus un sadarboties ar tiem, piemēram, ES Vides tiesību aktu īstenošanas un izpildes tīklu⁽¹⁸⁷⁾, *EnvCrimeNet*⁽¹⁸⁸⁾, Eiropas Prokuroru tīklu vides tiesībaizsardzībai⁽¹⁸⁹⁾ un ES Tiesnešu forumu vides tiesībaizsardzībai⁽¹⁹⁰⁾. Attiecībā uz noziedzīgiem nodarījumiem pret vidi pārrobežu lietās būtu sistemātiskāk jāizmanto Eiropas Savienības Aģentūra tiesībaizsardzības sadarbībai un Eiropas Savienības Aģentūra tiesu iestāžu sadarbībai krimināllietās.

Direktīva par atbildību vides jomā

Direktīva par atbildību vides jomā (DAVJ)⁽¹⁹¹⁾ tiecas panākt, ka saskaņā ar principu “piesārņotājs maksā” videi nodarītais kaitējums tiek atlīdzināts natūrā uz to nodarītāju rēķina, kas to izraisījuši. Tas palīdz apturēt biodaudzveidības neto zudumu, kā arī samazināt kontaminētu objektu skaitu un aizsargāt pazemes un virszemes ūdeņu vidisko kvalitāti. DAVJ ir transversāls instruments un būtisks līdzeklis, kas veicina ES vides tiesību aktu labāku īstenošanu.

DAVJ pievēršas gadījumiem, kad nodarīts būtisks kaitējums videi – aizsargājamajām sugām un dabiskajām dzīvotnēm un, ja to izraisījuši uzņēmēji, kas veic konkrētas potenciāli bīstamas darbības, arī kaitējums ūdeņiem un augsnei. Komisijai ir juridisks pienākums DAVJ periodiski izvērtēt. Ir veikta otrā DAVJ izvērtēšana⁽¹⁹²⁾, kas tiks pabeigta 2025. gadā. Izvērtēšanu papildināja ārējs pētījums⁽¹⁹³⁾, kurā cita starpā ietverti pierādījumi, viedokļi, ziņojumi un cita būtiska informācija, kas savākta no dažādām ieinteresēto personu grupām, tajā skaitā dalībvalstīm.

Viens no svarīgākajiem rādītājiem DAVJ īstenošanas un izpildes panākšanas novērtēšanā ir to videi nodarītā kaitējuma lietu skaits, kas izskatītas saskaņā ar DAVJ, it īpaši, ja šo skaitu salīdzina ar iepriekšējo pārskata periodu. Otrajā pārskata periodā (2013–2022) ziņots par mazāku DAVJ aptverto lietu skaitu nekā pirmajā pārskata periodā (2007–2013). Tomēr DAVJ aptverto lietu skaita samazināšanās tendence un to nelielais kopskaits ne vienmēr nozīmē, ka DAVJ mērķi ir sasniegti, jo šī informācija jāsalīdzina ar kopējo videi nodarītā kaitējuma

⁽¹⁸⁶⁾ Direktīva (ES) 2024/1203 par vides krimināltiesisko aizsardzību, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1203/oj/eng>

⁽¹⁸⁷⁾ <https://www.impel.eu/en>.

⁽¹⁸⁸⁾ Projekts *LIFE+SATEC* (<https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/project/LIFE2-O-PRE-ES-000001/fight-against-environmental-crime-at-a-strategic-level-through-the-strengthening-of-envicrimenet-network-of-experts-in-environmental-criminal-investigations>).

⁽¹⁸⁹⁾ <https://www.environmentalprosecutors.eu>.

⁽¹⁹⁰⁾ <https://www.eufje.org/index.php?lang=en>.

⁽¹⁹¹⁾ Direktīva 2004/35/EK par atbildību vides jomā attiecībā uz videi nodarītā kaitējuma novēršanu un atlīdzināšanu, [https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A02004L0035-20190626)

[lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A02004L0035-20190626](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A02004L0035-20190626).

⁽¹⁹²⁾ Komisijas dienestu darba dokuments, *Evaluation of the Environmental Liability Directive*, gaidāms 2025. gadā.

⁽¹⁹³⁾ Eiropas Komisija: Vides ģenerāldirektorāts un Fogleman, V., *Study in support of the evaluation of the Environmental Liability Directive and its implementation – Final report*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2024, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/006d90e5-980a-11ef-a130-01aa75ed71a1/language-en>.

lietu skaitu, no kurām dažas, iespējams, ir izskatītas saskaņā ar citiem atbildības instrumentiem.

DAVJ ne vienmēr ir faktiski nodrošinājusi, ka piesārņotājs maksā, jo atbildīgajiem uzņēmējiem bieži trūkst finansiālas spējas veikt remediācijas pasākumus. DAVJ neparedz obligātu finansiālā nodrošinājuma sistēmu, tomēr tajā ir skaidri pausts aicinājums dalībvalstīm veicināt finansiālā nodrošinājuma instrumentu un tirgu attīstību, lai tirgus dalībnieki varētu izmantot finanšu garantijas, lai segtu savas saistības saskaņā ar šo direktīvu.

No 2013. gada 1. maija līdz 2022. gada 30. aprīlim Latvija saskaņā ar DAVJ ziņojusi par 43 videi nodarīta kaitējuma gadījumiem (30 zemei, septiņi biodaudzveidībai, četri ūdenim un divi zemei un ūdenim nodarīta kaitējuma gadījumi). Iepriekšējā pārskata periodā saskaņā ar DAVJ tika ziņots par 16 videi nodarīta kaitējuma gadījumiem (pieci zemei/augšņei, četri ūdenim un septiņi biodaudzveidībai nodarīta kaitējuma gadījumi). Pieaugošais kaitējuma gadījumu skaits Latvijā daļēji skaidrojams ar virkni noziedzīgu nodarījumu, ko izdarījis viena persona, 26 ceļmalas vietas tīši piesārņojot ar cianīda jonus saturošu vielu; par šiem nodarījumiem saskaņā ar DAVJ ziņots kā par 26 atsevišķiem kaitējuma gadījumiem. Latvija ir viena no dalībvalstīm, kurās ir vislielākais kopējais saskaņā ar DAVJ paziņoto lietu skaits.

Latvija nav ieviesusi obligātu finansiālu nodrošinājumu par saistībām, ko paredz DAVJ. Vides aizsardzības likumā tikai noteikts, ka uzņēmēji var izmantot dažādus finansiālā nodrošinājuma instrumentus, un pieprasījums pēc šādiem instrumentiem ir rets. Vides apdrošināšanas polises un iespējas īpašuma apdrošināšanas polises attiecināt uz vidi parasti nav pieejamas. Vispārējās civiltiesiskās atbildības polises var attiecināt arī uz vidi, taču to segums attiecas tikai uz tāda ārpus objekta nokļuvuša piesārņojuma remediāciju, kas apdrošinātajā objektā radies pēkšņa un nejauša incidenta rezultātā. Papildu vai kompensējošu remediāciju saskaņā ar DAVJ vai pakāpeniski radušās piesārņojuma vai cita videi nodarīta kaitējuma remediāciju apdrošināšana nesedz (izņemot viena apdrošinātāja piedāvājumu).

Saistībā ar DAVJ 2022. gada *EIR* Latvijai tika ieteikts uzlabot norādījumu materiālus, kas saistīti ar DAVJ, un publicēt informāciju par iestāžu sadarbību un tās lomu izpildes panākšanas darbībās. Par DAVJ aptvertiem gadījumiem sniegtās informācijas un materiālu uzlabošanā Latvija panākusi vērā ņemamu progresu. Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra tīmekļvietnē ir datubāze, kurā uzskaitīti kontaminēti un potenciāli kontaminēti objekti, kā arī norādītas adreses, piesārņojuma veidi un avoti. Valsts vides dienests publicē gada statistikas pārskatu par piesārņošanas gadījumiem, arī norāda informāciju par reģionu, piesārņojuma veidu un tā cēloni.

2025. gada prioritārā darbība

- Lai iedarbīgāk īstenotu Direktīvu par atbildību vides jomā (DAVJ), uzlabotu kompetento iestāžu speciālās zināšanas un visās ieinteresēto personu grupās vairotu vidiskuma izpratni, mudināt izmantot Komisijas nodrošinātās (vai valsts līmenī izstrādātās) mācību programmas, kurās apskata DAVJ un tās mijiedarbību ar citiem instrumentiem, kas saistīti ar nacionāla līmeņa atbildību.

ES atbalstīta vidiskās spējas veidošana

Komisijas 2023. gada iniciatīvā, kas vērsta uz administratīvās telpas uzlabošanu *ComPAct* ⁽¹⁹⁴⁾, līdzās publiskās pārvaldes prasmju programmai un spējai īstenot Eiropas digitālo desmitgadi par vienu no trim galvenajiem pīlāriem ir noteikta spēja vadīt zaļo pārkārtošanos. Iniciatīvā arī atzīta *EIR* ziņošanas instrumenta nozīme vidiskās pārvaldības uzlabošanā. Divas galvenās vidisko spēju veidošanas iespējas, ko nodrošina Eiropas Komisija, ir TAI ⁽¹⁹⁵⁾ un rīks *TAIEX-EIR PEER 2 PEER* ⁽¹⁹⁶⁾. Uz tehnisko palīdzību, kas pieejama saskaņā ar kohēzijas politiku, attiecas dalīta pārvaldība, un šajā apakšiedaļā tā nav aplūkota.

Komisijas tehniskā atbalsta instruments (TAI)

TAI nodrošina dalībvalstīm īpaši pielāgotas tehniskās zināšanas par reformu izstrādi un īstenošanu. Atbalsts ir atkarīgs no pieprasījuma, un tam nav vajadzīgs nacionālais līdzfinansējums.

Komisijas TAI ir bijuši ikgadēji uzaicinājumi 2021., 2022., 2023., 2024. un 2025. gadā. Latvijai ir atlasīti šādi ar vidi saistīti projekti:

- principa “nenodarīt būtisku kaitējumu” ieviešana ceļu infrastruktūras projektēšanas, būvniecības un uzturēšanas procesos, VSIA “Latvijas Valsts Ceļi” (2023);
- VSP ⁽¹⁹⁷⁾ riska pārvaldības sistēma finanšu sektoram, Finanšu un kapitāla tirgus komisija (2023);
- ZPI uzraudzība Lietuvā un Latvijā, Latvijas Iepirkumu uzraudzības birojs (2024);
- atbalsts sociālo klimata plānu sagatavošanai (2024, daudzvalstu projekts, no kura labumu gūst deviņas dalībvalstis: Beļģija, Čehija, Dānija,

Horvātija, Latvija, Lietuva, Rumānija, Slovākija un Somija).

Komisijas rīks *TAIEX-EIR PEER 2 PEER*

Komisija 2017. gadā izveidoja rīku *TAIEX-EIR PEER 2 PEER*. Tā mērķis ir veicināt dalībvalstu vides jomas iestāžu savstarpēju mācīšanos, izmantojot darbseminārus (vienas valsts vai daudzvalstu), ekspertu komandējumus (ja ekspertu delegācija dodas uz pieprasījuma iesniedzēju iestādi) un mācību apmeklējumus (ja pieprasītājas iestādes delegācija dodas uz uzņēmējvalsti). Vadošie daudzvalstu darbsemināri ir tie, kurus Komisija pieprasa organizēt, lai visās dalībvalstīs nāktu klajā ar jauniem un gaidāmiem vides tiesību aktiem un rīcībpolitiku ⁽¹⁹⁸⁾.

Darbsemināri, kuros piedalījās Latvija:

- nākotnes izaicinājumi gaisa aizsardzības jomā (2022. gada 24. novembris) kopā ar ES prezidentvalsti Čehiju;
- decentralizēta bioatkritumu reciklēšana Austrijā (2023. gada 9. un 10. oktobris);
- transporta un dzīvojamo ēku enerģijas radītā gaisa piesārņojuma samazināšana (2024. gada 11.–13. jūnijs);
- jauni aspekti pārrobežu sadarbībā pret noziegumiem pret vidi (2024. gada 19. un 20. novembris).

Kopš pēdējā *EIR* Latvija ir piedalījies vienā ekspertu misijā un vienā izpētes vizītē 2024. gadā. Ekspertu komandējums par dabā balstītiem risinājumiem un klimatrīcības iniciatīvām saistībā ar Liepājas viedo pilsētu ceļvedi 2024. gada 24.–26. jūlijā bija turpinājums Liepājas amatpersonu izpētes vizītei Kaškaišā 2024. gada 10. un 11. janvārī (saistībā ar viedajiem risinājumiem pilsētu

⁽¹⁹⁴⁾ Sk. Eiropas Komisijas tīmekļvietni par iniciatīvu “ComPAct” (https://reform-support.ec.europa.eu/public-administration-and-governance-coordination/enhancing-european-administrative-space-compact_en).

⁽¹⁹⁵⁾ Sk. Eiropas Komisijas tīmekļvietni par TAI (https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/technical-support-instrument/technical-support-instrument-tsi_en).

⁽¹⁹⁶⁾ Sk. Eiropas Komisijas tīmekļvietni par rīku *TAIEX-EIR PEER 2 PEER* (https://environment.ec.europa.eu/law-and-governance/environmental-implementation-review/peer-2-peer_en). *TAIEX*: Tehniskās palīdzības un informācijas apmaiņas instruments.

⁽¹⁹⁷⁾ “VSP” šeit nozīmē: “vides, sociālā un pārvaldības”.

⁽¹⁹⁸⁾ Pārskata periodā organizēti vadošie daudzvalstu darbsemināri par šādiem tematiem: pārstrādātā Dzeramā ūdens direktīva (2025. gada 3. aprīlis); vidiskā atbilstība un pārvaldība (2025. gada 18. marts); atjaunīgās enerģijas projektu plānošana (2025. gada 20. februāris); gaisa kvalitāte: pārskatītās Gaisa kvalitātes direktīvas īstenošana (2025. gada 16. janvāris); rūpnieciskā drošība: izpratnes veicināšana par jauniem riskiem, kas saistīti ar klimata pārmaiņām un dekarbonizāciju (2024. gada

12. decembris); gaisa kvalitāte: *NEC* direktīvas īstenošana, lai vēl vairāk integrētu gaisa piesārņojuma samazināšanu un plašāku piesārņojuma samazināšanu lauksaimniecības politikā (2024. gada 25. septembris); rūpnieciskās emisijas – pārskatītās direktīvas transponēšana un īstenošana (2024. gada 12. septembris); troksnis: progress virzībā uz dalībvalstu trokšņa robežvērtību un ES samazināšanas mērķrādītāju sasniegšanu (2024. gada 5. jūnijs); vidiskās pēdas metožu paraugprakses izmantošana ES tirgū (2024. gada 30. maijs); ilgtspējīgs finansējums (2023. gada 9. novembris); tekstilatkritumu dalīta savākšana, apstrāde un tirgi (2023. gada 3. oktobris); ES finansējums un atbalsts vides jomā (2023. gada 13. jūnijs); konsultāciju pakalpojums uzņēmumiem pārejai uz apritīgu darbību (2023. gada 24. aprīlis); digitālās produkta pases īstenošana (2022. gada 6. decembris); sabiedrības iesaistīšana atjaunīgās enerģijas projektu plānošanā un apstiprināšanā (2022. gada 17. novembris); vidiskā atbilstība un pārvaldība (2022. gada 14. novembris); bioatkritumu apsaimniekošana (2022. gada 19. un 20. septembris); atjaunīgo energoresursu projekti: atļauju piešķiršanas procesi (2022. gada 13. jūnijs). NB! Pirmais vadošais darbseminārs par gaisa, ūdens un augsnes nulles piesārņojumu notika 2022. gada 9. februārī.

ilgtspējas, vidiskās pārvaldības un iedzīvotāju iesaistes jomās).

2025. gada prioritārā darbība

- Uzlabot valsts vispārējo vidisko pārvaldību, it īpaši tās administratīvo spēju atbalstīt zaļo pārkārtošanos un darbību koordinēšanu reģionālā un vietējā līmenī.

Pielikums
2025. gada prioritārās darbības

Aprites ekonomika un atkritumu apsaimniekošana
<i>Pāreja uz aprites ekonomiku</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Pieņemt uz apritīgi izmantotu materiālu īpatsvara palielināšanu vērstus pasākumus. • Īstenojot atjauninātu nacionālo stratēģiju, kas atbilstīgi ES satvaram un ieteikumiem papildināta ar augšupējiem apritīguma pasākumiem, paātrināt pāreju uz aprites ekonomiku.
<i>Atkritumu apsaimniekošana</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Dažādos veidos, piemēram, izmantojot ekonomiskus instrumentus, investējot dalītās savākšanas, šķirošanas un reciklēšanas infrastruktūrā un palielinot sabiedrības izpratni, uzlabot dalīto savākšanu atkritumu rašanās vietā. • Uzlabot sadzīves atkritumu sagatavošanu atkalizmantošanai un reciklēšanai. • Lai samazinātu radīto atkritumu kopapjomu, investēt atkritumu rašanās novēršanas pasākumos. • Ievērojot agrīnās brīdināšanas ziņojumos sniegtos Komisijas ieteikumus, nodrošināt 2025. gada atkritumu mērķrādītāju sasniegšanu.
Biodaudzveidība un dabas kapitāls
<i>Globālais un ES biodaudzveidības satvars</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Saistībā ar Kuņminas-Monreālas globālā biodaudzveidības satvara pieņemšanu Biodaudzveidības konvencijai iesniegt atjauninātu nacionālo biodaudzveidības stratēģiju un rīcības plānu vai nacionālos mērķrādītājus.
<i>Dabas aizsardzība un atjaunošana: Natura 2000</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Pabeigt <i>Natura 2000</i> teritoriju noteikšanas procesu. • Nodrošināt faktisku <i>Natura 2000</i> apsaimniekošanas plānu īstenošanu un gan <i>Natura 2000</i>, gan Dabas atjaunošanas regulas īstenošanai pietiekamu administratīvo spēju un finansējumu. Nodrošināt 2021.–2027. gada prioritārās rīcības plāna (PRP) īstenošanu.
<i>Sugu atjaunošanās</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Stiprināt biodaudzveidības jomā veikto darbību integrēšanu citās rīcībpolitikās (piemēram, enerģētikas, lauksaimniecības, zivsaimniecības, mežsaimniecības, pilsētu un infrastruktūras plānošanas un ilgtspējīga tūrisma rīcībpolitikā) un veicināt saziņu starp ieinteresētajām personām. • Pastiprināt uz nelabvēlīgā saglabāšanās stāvoklī esošiem dzīvotņu veidiem sugām vērstu rīcību, kas var būt, piemēram, atjaunošanas pasākumi, savienojamības palielināšana, rīcībpolitiskās koordinācijas uzlabošana un integrēšana un finansējuma palielināšana.
<i>Ekosistēmu atjaunošana</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Ieviest ekoshēmas un agrovides pasākumus un praksi, kas apmierinātu Latvijas vidiskās vajadzības. • Lai saglabātu zālāju stāvokli, veicināt to, ka šīs daļēji dabiskās dzīvotnes tiek aktīvi apsaimniekotas, ekstensīvi noganot. • Veicinot meža apsaimniekošanas ilgtspējīgumu un raugoties, lai pirms mežizstrādes atļauju piešķiršanas vai atjaunošanas būtu nodrošināta atbilstība Dzīvotņu direktīvas prasībām, uzlabot mežu saglabāšanās stāvokli. • Īstenot kūdrāju saglabāšanas un atjaunošanas pasākumus un iekļaut šādus pasākumus un mērķus nacionālajos atjaunošanas plānos. • Ziņot par Latvijas jūras ūdeņu stāvokļa novērtējumu atjauninājumiem, mērķrādītāju un laba vides stāvokļa noteikšanas iznākumu⁽¹⁹⁹⁾. Tiek gaidīts, ka tie atsauksies uz Jūras stratēģijas pamatdirektīvā nosaukto kvalitatīvo raksturlielumu sliekšņvērtībām, ja tādas būtu ES vai reģionālā līmenī noteiktas sadarbībā ar citām dalībvalstīm.
<i>Invazīvu svešzemju sugu profilakse un pārvaldība</i>

⁽¹⁹⁹⁾ Saskaņā ar Direktīvas 2008/56/EK 17. pantu.

- Pastiprināt Invazīvo sugu regulas īstenošanu, arī attiecībā uz izpildes panākšanu un iestāžu inspicētspēju.

Ekosistēmu novērtēšana un uzskaitē

- Atbalstīt nacionāla uzņēmējdarbības un biodaudzveidības tīkla veidošanu.
- Ratificēt Nagojas Protokolu par piekļuvi ģenētiskajiem resursiem un to ieguvumu taisnīgu un godīgu sadali, kas gūti no šo resursu izmantošanas.

Nulles piesārņojums

Tīrs gaiss

- Nacionālās gaisa piesārņojuma ierobežošanas programmas satvarā rīkieties, lai samazinātu gaisa piesārņotāju emisijas.
- Nodrošināt pilnīgu atbilstību ES gaisa kvalitātes standartiem un uzturēt gaisa piesārņotāju emisiju samazināšanās tendences, vienlaikus mazinot gaisa piesārņojuma negatīvo ietekmi uz cilvēka veselību un ekonomiku, lai nodrošinātu, ka gaisa piesārņotāju koncentrācija nākotnē sasniedz PVO vadlīnijās noteiktās vērtības.

Rūpnieciskās emisijas

- Samazināt rūpnieciskā gaisa piesārņojuma nodarīto kaitējumu un šā piesārņojuma intensitāti.
- Iesaistot nozari un vides NVO, nodrošināt, ka tiek dots pienācīgs ieguldījums LPTP secinājumos un ka LPTP tiek pienācīgi ieviesti, kā arī nodrošināt, ka atļaujas pēc LPTP secinājumu publicēšanas tiek atjauninātas savlaicīgi.
- Nodrošināt faktisku sabiedrības līdzdalību un iespēju vērsties tiesā saistībā ar RED.

Lielu rūpniecisku avāriju novēršana: SEVESO

- Lai novērstu lielas avārijas un nodrošinātu pienācīgu sagatavotību un reaģēšanu saistībā ar augstāka līmeņa uzņēmumiem, it sevišķi sakarā ar ārēju avārijas rīcības plānu pārskatīšanu, testēšanu un atjaunināšanu, kas veicama ne retāk kā reizi trijos gados, pastiprināt atbilstību prasībām par drošības pasākumiem.
- Nodrošināt iedzīvotājiem piekļuvi pārredzamai un skaidrai informācijai par riskiem un uzvedību avārijas gadījumā.

Trokšnis

- Pabeigt trokšņa kartēšanu.
- Pabeigt un īstenot trokšņa pārvaldības rīcības plānus.

Ūdens kvalitāte un ūdens resursu apsaimniekošana

- Pastiprinot uz hidromorfoloģiskās slodzes samazināšanu vērstus dabā balstītu risinājumu izstrādes centienus, uzlabot upju nepārtrauktību un ekoloģiskās plūsmas.
- Nodrošināt, ka ūdens novadīšanas, ūdens ieguves un citas ūdens izmantošanas atļaujas tiek periodiski pārskatītas, arī hidroenerģētisko noslogojumu kontekstā.
- Samazināt piesārņojumu, ko rada barības vielas, ķīmikālijas, metāli un sāļūdens izplūdes.
- Labāk pamatot laba stāvokļa sasniegšanā piešķirtos atbrīvojumus.
- Uzlabot ūdensobjektu klasifikāciju un stiprināt monitoringa sistēmas.
- Izstrādāt pamatīgākas pasākumu programmas, novērst pasākumu īstenošanā konstatētos šķēršļus un nodrošināt pienācīgu īstenošanas finansējumu, cita starpā tādēļ labāk pielietojot izmaksu atgūšanu un principu "piesārņotājs maksā".
- Plūdu riska pārvaldības plānos būtu sīkāk jānorāda, kā, izvēloties pasākumus, ņemtas vērā plūdu postījumu vietu un plūdu riska kartes un kā traktējami lietusgāžu izraisīti plūdi.
- Labāk izskaidrot plūdu novēršanas un pretplūdu aizsardzības pasākumu izvēli un īstenošanu (prioritāšu noteikšana, monitoringi, pasākumu izmaksas).
- Īstenojot Nitrātu direktīvu, vērsties pret piesārņojumu, ko rada barības vielas un it sevišķi lauksaimnieciskas izcelsmes nitrāti.

Ķīmikālijas

- Īstenošanā un izpildes panākšanā administratīvo spēju uzlabot tā, lai attiecībā uz neatbilstību varētu piemērot nulles tolerances politiku.
- Attiecībā uz atbilstību ķīmikāliju jomu reglamentējošajiem tiesību aktiem pastiprināt muitas kontroli un tiešsaistē pārdoto produktu kontroli.

Klimatrīcība

- Īstenot visas rīcībpolitikas un pasākumus, kas vajadzīgi, lai sasniegtu Kopīgo centienu regulā (KCR) un Zemes izmantošanas un zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības (ZIZIMM) regulā noteiktos mērķrādītājus. Sīkāk par prioritārajām darbībām sk. galīgā nacionālā enerģētikas un klimata plāna (NEKP) novērtējumā.

Finansējums

- Lai palīdzētu novērst investīciju nepietiekamību, vairāk izmantot valsts finansējumu (piemēram, palielināt vidisku labumu nesošus nodokļus un samazināt videi kaitējošas subsīdijas), ES finansējumu un privāto finansējumu.

Vidiskā pārvaldība

Informācija, sabiedrības līdzdalība un iespēja vērsties tiesā

- Padarīt telpiskos datus plašāk pieejamus un *INSPIRE* direktīvas īstenošanā par prioritāti noteikt vidisko datu kopas, it īpaši tās, kuras vides tiesību aktu īstenošanas kontekstā atzītas par augstvērtīgām telpisko datu kopām.
- Nodrošināt, ka attiecīgā informācija par IVN un SVN procedūrām (arī par sabiedrības līdzdalības iespējām un galīgo lēmumu publicēšanu) laikus ir elektroniski pieejama vismaz centrālā portālā vai vieglas piekļuves punktos attiecīgajā administratīvajā līmenī.

Atbilstības nodrošināšana

- Lai iedarbīgāk īstenotu Direktīvu par atbildību vides jomā (DAVJ), uzlabotu kompetento iestāžu speciālās zināšanas un visās ieinteresēto personu grupās vairotu vidiskuma izpratni, mudināt izmantot Komisijas nodrošinātās (vai valsts līmenī izstrādātās) mācību programmas, kurās apskata DAVJ un tās mijiedarbību ar citiem instrumentiem, kas saistīti ar nacionāla līmeņa atbildību.

ES atbalstīta vidiskās spējas veidošana

- Izmantojot ES līdzfinansējumu, uzlabot valsts vispārējo vidisko pārvaldību, it īpaši tās administratīvo spēju atbalstīt zaļo pārkārtošanos un tai vajadzīgo darbību koordinēšanu reģionāla un vietēja līmeņa izpildes panākšanas iestāžu starpā.